

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TASAVVUF BİLİM DALI

ARNAVUTLUK'TA RİFÂİLİK VE ŞEYH AHMED İŞKODREVÎ

(Yüksek Lisans Tezi)

Adrian URAJ

BURSA – 2016

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

TASAVVUF BİLİM DALI

ARNAVUTLUK'TA RİFÂİLİK VE ŞEYH AHMED İŞKODREVÎ

Yüksek Lisans Tezi

Adrian URAJ

DANIŞMAN

Doç. Dr. Abdullah KARTAL

BURSA – 2016

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Temel İslam Bilimleri Anabilim Dalı, Tasavvuf Bilim Dalı'nda 701223051 numaralı Adrian URAJ hazırladığı "Arnavutluk'ta Rifâilik ve Şeyh Ahmed İškodrevî" konulu Yüksek Lisans Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı 21 / 01 / 2016 günü 13.00. - 14.30. saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının..... (başarılı/başarısız) olduğuna ..... (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye ve Sınav Komisyonu Başkanı

Prof. Dr. Mustafa KARA

Uludağ Üniv.

Üye ve Tez Danışmanı

Doç. Dr. Abdullah KARTAL

Uludağ Üniv.

Üye

Yrd. Doç. Dr. Bedriye REİS

Abant İzzet Baysal Üniv.

21/01/ 2016

ÖZET

Yazar : Adrian URAJ
Üniversite : Uludağ Üniversitesi
Anabilim Dalı : Temel İslam Bilimleri
Bilim Dalı : Tasavvuf Bilim Dalı
Tezin Niteliği : Yüksek Lisans Tezi
Sayfa Sayısı : İX + 144
Mezuniyet Tarihi : 21/01//2016
Tez Danışmanı : Doç. Dr. Abdullah KARTAL

ARNAVUTLUK'TA RIFÂİLİK VE ŞEYH AHMED İŞKODREVÎ

Çalışmanın konusu Arnavutluk'ta Rifâilik ve Şeyh Ahmed İşkodrevî'dir. Giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın amacı, önemi ve yöntemi hakkında bilgi verilmiştir.

Birinci bölümde genel hatlarıyla Ahmed Rifâi ve Rifâilik hakkında bir değerlendirme yapılmıştır. Tarikat kurucusunun hayatı, eserleri ve onun yolunun esasları ele alınmıştır.

İkinci bölümde Arnavutluk'ta Rifâi tarikatının ilk izleri tespit edilmiştir. Bu tarikatın oraya intikal eden yolları ve tarihleri incelenmiştir. Sonra on rifâi şeyhin hayatı ve tekkeleri hakkında bilgi verilmiştir.

Üçüncü ve son bölümde Şeyh Ahmed İşkodrevî'nin geniş bir şekilde hayatı, görüşleri ve eserleri incelenmiştir. Üç eseri tamamen şiirden oluşmaktadır. Yüzeysel olarak şiirleri yorumlamaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler:

Rifâilik, Arnavutluk, Şeyh Ahmed İşkodrevî, tarikat, dervişlik

ABSTRACT

Author : Adrian URAJ
University : Uludağ University
Main Department : Basic Islamic Sciences
Department : Sufism
Type of Thesis : Master
Page Number : X + 144
Date of Graduation : 21/01/2016
Supervisor : Doç. Dr. Abdullah KARTAL

THE RİFAİ ORDER İN ALBANİA AND SHAYKH AHMED SHKODRA

The subject of this study is the Rifa'i order / tariqa in Albania and Shaykh Ahmed Shkodra. This study is composed of the introduction and three chapters. First and foremost, the introduction explains the purpose, the importance and the method of this research. In the first chapter there is a general analysis and evaluation over Ahmed Rifa'i and the Rifaiyya. This chapter sheds light over the life of the founder of Tariqa, his works and the principles of his path. Then, the second chapter explores the first evidences of the Rifa'i Tariqa in Albania. Furthermore this chapter illustrates the lives and the lodges of ten rifa'i shaykhs. Finally, the third chapter gives an extensive analysis over the life, approach and the work of Shaykh Ahmed Shkodra. Three of his works are composed and presented as poems. In this regard, an overall interpretation of these poems has been suggested.

Keywords:

The Order of Rifai Dervishes, Albania, Shaikh Ahmed Shkodra, tariqa, dervishism

ÖNSÖZ

İslam tarihinde, tasavvufun ve bunu gerçek bir şekilde temsil etmeye çalışan hakikî sûfîlerin hem ilmî hem amelî hem de ahlakî sahadaki olumlu rolleri göz ardı edilemeyecek gerçeklerdendir. Sûfîlerin gerçekleştirmek istediği ideal olan “ihsan mertebesinin tahakkuku” ve bu tahakkukun sağlanması için tövbe, zühd, vera vb. iyi ahlak özellikleri kazanmaya ve yalan, hırs, kibir, kıskançlık gibi kötü ahlaktan kurtulmaya verdikleri özel önem her zaman sufileri İslam toplumunda ilgi gören bir topluluk yapmıştır.

İslam dininin, itikad, ibadet ve ahlâk gibi üç ana noktada toplanması, meşhur Cibril hadisinde de bizzat Peygamberimiz (s.a.v) tarafından hiçbir şüpheye, itiraza meydan vermeyecek kadar açık ve kesin olarak ifade edilmiştir.

Tasavvuf hareketinin tohumları Hz. Peygamber, sahabe ve tabiunun yaşayışında mevcut olmakla beraber, diğer ilim dallarından farklı ve müstakil bir hareket haline gelmesi, h. II/m. VIII. asrın ikinci yarısında başlamış, h. III/m. IX asırda doğuş dönemini tamamlamıştır.

Bu dönem, sûfî ve tasavvuf kavramlarının kullanılmaya ve ilk adlarının duyulmaya başladığı hicrî II.asrın sonundan, tarikatların zuhur ettiği devre kadar olan üç-buçuk asırlık bir dönemdir.

Tasavvuf müesseselerinin en güçlüsü olan tarikatların ortaya çıkarak sosyal hayatın bir parçası haline geldiği h.VI/m.XII asırdan başlayarak, tasavvufî tefekkürün İbn Arabî gibi büyük temsilcilerinin yetiştiği; zaman zaman medrese-tekke çatışmalarının gündeme geldiği, şiir ve edebiyatta en değerli tasavvufî mahsullerin verildiği, günümüze kadar devam eden dönemdir. Tasavvufî düşünce ve yaşayış, tarikatlar vasıtasıyla yaygın hale gelmiş ve geniş halk kitlelerine mal olmuştur. Bugün mevcut olan tarikatlar, esas itibarıyla VI/XII.asırda, yani Selçuklular zamanında ortaya çıkmıştır. Bu döneme ait ana tarikatlardan biri de Rifâîyye tarikatıdır. Rifâîyye tarikatı, geniş bir coğrafyada ve entelektüel düzeyde etkili olmuş bir tarikattır. Bu tarikat değişik bölgelerdeki yayılım ve etkinliği, ayrı ayrı ele alınması önemli bir husustur. Rifâîliğin etkinlik alanlarından birisi de

Balkanlardır. Bu çalışmada tarikatın bugünkü Arnavutluk sınırları içinde faaliyetleri ve Şeyh Ahmed İşkodrevî'nin hayatı ele alınacaktır.

Tez çalışmamız, giriş ve üç bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde genel olarak Rifâî'likten bahsedilmiştir. Ahmed Rifâî'nin hayatı ve eserleri hakkında bilgi verildikten sonra bu tarikatın esasları ve kolları kısaca tanıtılmıştır. İkinci bölümde ise Rifâîliğin Arnavutluk'a ilk giriş tarihi ve yolları ele alınmıştır. Ayrıca dinin yasaklandığı 1967 senesine kadar yaşamış ve faaliyet yapmış şeyhlerin hayatlarına yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, ana konu olan Şeyh Ahmed İşkodrevî'nin hayatı ve eserlerinden bahsedilmiştir.

Bu çalışmayı sonlandırmamda yönlendirmeleri ve görüşleriyle katkıda bulunan değerli danışman hocam Doç. Dr. Abdullah KARTAL'a teşekkürlerimi sunuyorum. Ufuk açıcı, desteğini esirgemeyen ve kendilerinden çok istifade ettiğim sayın Prof. Dr. Mustafa KARA hocama minnettarım.

Nasihat ve dualarıyla destek sağlayan Üstadım Ömer Sarıkaya efendiye can-u gönülden teşekkür ediyorum.

Ayrıca Tiran'da Rifâî Tekkesinin kütüphanesini hizmetime sunan sayın Şeyh Kemaluddîn Reka'ya niyazlarımı arz ederim.

Tezimin belli bölümlerin okuma ve düzeltme konusunda bana yardımcı olan sayın Dr. Rrahim Kaloshi, Ahmet Bekiroğlu, Fatih Demir ve Ahmed Yasin Dinçer meslektaşlarıma da çok teşekkür ediyorum.

Adrian URAJ

Bursa 2016

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ	v
İÇİNDEKİLER.....	vii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ.....	1
I. ÇALIŞMANIN AMACI.....	1
II. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ.....	1
III. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ.....	1
IV. ÇALIŞMADA KULLANILAN KAYNAKLARIN İNCELENMESİ	2

BİRİNCİ BÖLÜM

RİFÂİLİK HAKINDA GENEL DEĞERLENDİRME

A. RİFÂİLİĞİN KURUCUSU (PİRİ) AHMED ER-RİFÂÎ'NİN HAYATI.....	3
B. AHMED RİFÂÎ'NİN ESERLERİ.....	5
C. RİFÂİYYE TARİKATIN ESASLARI	7
D. RİFÂİLİĞİN KOLLARI.....	9

İKİNCİ BÖLÜM

ARNAVUTLUK'TA RİFAİLİK

A. RİFÂİLİK'İN ARNAVUTLUK'TA GELİŞİM SÜRECİ (1600-1850).....	12
B. XIX. VE XX. YÜZYILLARDA ARNAVUTLUK'TA YAŞAMIŞ RİFÂÎ ŞEYHLERİ.....	14
1. Şeyh Ali Rıza Nâilî	14
2. Şeyh Mustafa Petrela.....	17

3. Şeyh Adem Roda.....	18
a. Hayatı ve Ailesi	18
b. Martının müjdesi ve icazeti	20
c. Tekkesi.....	21
d. Şiirleri	22
e. Türbesi	24
4. Şeyh Süleyman Petrela.....	24
5. Şeyh Muhammed İškodra	25
6. Şeyh Ali Kruya.....	26
7. Şeyh Mustafa Reka	29
8. Şeyh Ramazan Pisari.....	32
9. Şeyh Ahmet Cinîşi	33
10. Şeyh İsa Uruçi.....	37

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEYH AHMED İŞKODREVÎ

A. HAYATI	39
B. EĞİTİMİ	42
1. Şeyhliği	44
2. Faaliyetleri, Öğretmen ve İmam	48
3. Adâb-Erkân	50
C. ESERLERİ	61
1. Mevlid-i Şerîf.....	63
2. Vatan Meclisi	72
3. Dervişlerin Sesi (İlahiler).....	84
SONUÇ	120
EKLER	122
Ek 1.1. Şeyh Ahmed İškodrevî	122
Ek 1.2. Rifâi Şeyhleri. Şeyh Âdem Roda (1961).....	133
KAYNAKLAR.....	144

KISALTMALAR

a.e	:	Aynı eser
a.g.e.	:	Adı Geçen Eser
a.q.sh	:	Arkivi Qendror i Shqiperise (Arnavutluk Devlet Arşivleri)
a.y.	:	Aynı Yer
b.	:	İbn/Oğul
bkz.	:	Bakınız
c.	:	Cilt
çev	:	Çeviren
DİA	:	Diyanet İslâm Ansiklopedisi
D.	:	Dosya
ed.	:	Editör
f.	:	Fon
fl.	:	Varak
h.	:	Hicrî
Hz.	:	Hazreti
m	:	Miladî
s	:	Sayfa

s.a.v : Sallallâhu aleyhi ve sellem
ss : Sayfadan sayfaya
v. : Sene
vb. : Ve benzer
yay : Yayınevi

GİRİŞ

I. ÇALIŞMANIN AMACI

Bu çalışma, Ahmed Rifâî'nin hayatı, eserleri ve Rifâîliğin oluşumunu, Rifâîliğin Arnavutluk'a geliş şeklini ve tarihini, Arnavutluk'ta faaliyet yapmış Rifâî şeyhlerden hareketle Şeyh Ahmed İškodrevî'nin hayatı ve eserlerini konu edinmektedir. Bununla birlikte Türkiye'de ilk defa Şeyh Ahmed İškodrevî'nin şahsı ve eserleri detaylı bir şekilde tanıtılacaktır.

Tezimiz; Komünizmin baskın olduğu 1967 yılında dinî açıdan sıkıntılara maruz kalan Arnavutluk'taki Müslümanların, din adamlarının ve özelde Rifâîliğin tarihi süreçte ortaya koyduğu dini yapılanmaların tarihçesini araştırmayı ve sorunlarının tespit etmeyi amaçlamaktadır. Bununla birlikte; Rifâîlik öğretilerinin Arnavutluk Müslümanları için sosyal ve kültürel alanlarda taşıdığı önemin vurgulanması amaçlanmaktadır. Nihai olarak bu çalışma, Komünist rejimin bu denli baskın bir idareyle, siyasetle ve askeriyeyle sahip olan o dönem Arnavutluk'un bölgedeki tarihini, dini ve kültürel faaliyetlerini anlamamıza kısmi bir katkı sağlama gayesindedir.

II. ÇALIŞMANIN ÖNEMİ

Genelde Balkanlarda özelde ise Arnavutluk'ta Müslümanların dini kimliklerini koruyabilmeleri, dini hayatın kurumsal bir yapıda ve süreklilik içinde sürdürülmesine bağlıdır. Bu bağlamda, Rifâîliğin Arnavutluk'a geliş şeklini ve tarihini, Arnavutluk'taki müslümanların üzerindeki etkisi ve önemini, özelde ise o dönemde dinî hayatı organize eden önemli şeyhlerden Şeyh Ahmed İškodrevî'nin hayatı ve eserlerini araştırmak bu konular hakkında fikir sahibi olmamızı sağlayacaktır.

III. ÇALIŞMANIN YÖNTEMİ

Elde edilen bilgiler kronolojik bir anlayışla derlenmiştir, bu çalışmada betimleme yöntemi benimsenmiştir.

IV. ÇALIŞMADA KULLANILAN KAYNAKLARIN İNCELENMESİ

Araştırmada başvurulacak kaynaklar tespit edilirken; Rifâîliğin oluşumu, gelişimi, yayılışı, Balkanların farklı bölgelerinde yer alması, 1600-1850 yılları arasında Arnavutluk'taki dini yapılanmayı anlatan kaynaklar incelenmiş, Komünist Rejimde Arnavutluk Rifâîlik dini kurumlarını tekke ve tarikat anlayışını düzenleyen genelde Rifâî Şeyhlerin, özelde ise Şeyh Ahmed İşkodrevî'nin kitabından ekler konulmuştur. Balkanların tekke-tarikat yapısını konu alan kitaplar ve makaleler taranmıştır. Balkanlarda Rifâîliği konu edinen yerli ve yabancı kaynaklara büyük ölçüde başvurulmuştur. Arnavutluk'un Komünist döneminde Rifâîliğin dini, sosyal, siyasal ve kültürel durumlarını konu edinmiş kitap ve makaleler incelenmiş, özellikle de birinci elden kaynak olan Şeyh Ahmed İşkodrevî'nin kitabına başvurulmuştur. Bu bağlamda Arnavutluk'ta çıkan süreli yayınlar da büyük ölçüde taranmış ve yararlanılmıştır. Arnavutluk Rifâîliğin dini kurumları olan tekke ve mescitlerini yerinde araştırmak amacıyla Arnavutluk'ta bulunulmuş ve çalışmayı desteklemek üzere alan araştırması ve mülakatlar yapılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

RİFÂİLİK HAKINDA GENEL DEĞERLENDİRME

A. RİFÂİLİĞİN KURUCUSU (PİRİ) AHMED ER-RİFÂÎ'NİN HAYATI

Rifâî Tarikatı'nın kurucusu ve piri, büyük mutasavvıf Seyyid Ahmed er-Rifâî kuddise sirruhu, (512-578/118-1182) yılları arasında yaşamıştır. Neseb-i Şerifleri İmam Hüseyin bin Ali r.a'ya vasıl olur. Ahmed er Rifâî'nin Hazreti Hüseyin r.a soyundan gelen bir Seyyid olduğunda bütün kaynaklar birleşir. Babası Seyyid Ali, Annesi ise Ebu Eyyûb el Ensarî'nin torunlarından Fatıma el Ensarî'dir.¹

Abbasi halifesi tarafından Basra'da bulunan Şiiler ve Sünniler arasındaki kavgalara son vermek üzere görev verilmiş olan dedesi Yahya, görevini en iyi şekilde yerine getirerek Basra, Vâsıt ve Batâih bölgelerinde huzuru sağlamayı başarmıştı. İşte Ahmed er Rifâî'nin babası olan Seyyid Ali bu zatın oğludur. Ahmed-er Rifâî, Bağdat ile Basra arasında Bataih (bataklık yerler) bölgesinde Ümmü Abide köyünde dünyaya gelmiştir.²

Seyyid Ahmed-er Rifâî Hazretleri, yedi yaşına kadar babası Seyyid Ali'nin nezinde kaldı. Yedi yaşında iken babası vefat edince, devrin büyük mutasavvıflarından olan dayısı ve şeyhi Mansur el Batâihi, annesi ve kardeşleri ile birlikte Onu himayesine aldı. Küçük yaşta hafızlığını tamamladıktan sonra Peygamber Efendimiz'in manevî işaretini üzerine dinî ilimleri tahsil için Şeyh Ali Ebu'l fazl el Vasıtî'ye teslim edildi. Şeyh Aliyyül Vasıtî hazretleri Peygamber efendimizin manevî emrine imtisalen Ahmed-er Rifâî'nin tahsil ve terbiyesinde büyük bir dikkat ve titizlikle hareket ederek son derece ihtimam ve gayret gösterdi, ona icazet verdi ve hırkasını giydirdi. "Herkes üstadıyla ben ise talebem Rifâî ile iftihar ederim"³ diyen Vâsıtî, zahir ve bâtın ilimlerine sahip bir âlim ve sûfi

¹ Tahralı, Mustafa, Ahmed Rifâî, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, I-XXXXIV, İstanbul, c. 2, ss. 127-130.

² Samarrâî, Yunus İbrahim, **Seyyid Ahmed er-Rifâî Hayatı ve Eserleri**, İst, 2013, s.29.

³ Tahralı, Mustafa, Ahmed Rifâî, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, I-XXXXIV, İstanbul, c. 2, ss. 127.

olduğunu belirtmek üzere ona “Ebü'l-alemeyn” unvanını verdi. Ahmed er-Rifâî. Vâsıtfnin ölümünden sonra dayısı Mansûr el-Batâihî'nin terbiye ve irşad halkasına girdi. Rifâî'ye hilâfet ve “Şeyhü's-şüyûh” unvanını vererek kendisine bağlı bütün tekkelerin şeyhliğini de tevdi eden Batâihî, Ümmüabîde'deki tekkeye yerleşip müridlerin irşad ve terbiyesiyle meşgul olmasını istedi.⁴

Hicri 550/1160'ta bazı yakınları ve müridleriyle birlikte hacca gitti. Dönüşte Medine'yi ziyaret etti. Medine uzaktan görününce devesinden inip yürüyerek Ravza-i Mutahhara'ya girdi. Rifâî'nin bu ziyaret sırasında zuhur ettiği ileri sürülen bir kerametiyle ilgili menkıbe oldukça meşhurdur. Rivayete göre, Hz. Peygamber'in kabri önüne gelince “es-Selâmü aleyke yâ ceddî!” diyerek selâm vermiş, orada bulunanlar Hz. Peygamber'in “Aleyke's-selâm yâ veledî!” sözüyle selâma karşılık verdiğini duymuşlar; cezbeye gelen Rifâî diz çöküp, “Uzakta iken benim yerime varıp toprağını öpsün diye sana ruhumu gönderiyordum; şimdi bu devlet bedenime de nasip oldu; uzat elini de dudaklarımla öpeyim” mânasına gelen meşhur şiirini okumuş: bunun üzerine Hz. Peygamber'in kabrinden dışarıya nûrânî bir el uzanmış ve Rifâî bu eli öpmüş; aralarında Hayyât b. Kays el-Harrânî ve Adî b. Müsâfir gibi zatların da bulunduğu büyük bir topluluk hadiseye şahit olmuşlardır.⁵ Ahmed er-Rifâî'nin biyografisini yazan müellifler pek çok şahit ismi sayarak bu menkıbeyi mütevâtir bir haber şeklinde değerlendirirler. Ğâyetü't-Tahrir kitabın müellifi Abdülazîz ed-Dîrînî, Hz. Peygamber'in selâma karşılık vermesinin ve kabrinden dışarıya nûrânî bir elin uzanmasının mümkün olduğu hakkında devrin kadısına ait bir fetvayı da zikreder. Celâleddin es-Süyûtî bu haberi incelediği eş-Şerefî-muhtem adlı risalesinde hadisenin tevatür derecesine ulaştığını söyler. Rifâî şeyhlerinden Ebü'l-Hüdâ es-Sayyâdî de bu menkıbe hakkında kaleme aldığı el-Kenzü'l-mutalsem fî medeti yedi'n-Nebîh-veledihi'l-ğavs er-Rifâî adlı eserinde bu menkıbeye yer veren pek çok kitap ve müelliften iktibaslar yapmıştır. Rifâî'ye saygısı ve bağlılığı olanların bu menkıbeyi mütevâtir haber olarak gösterme gayretlerine rağmen, bizzat Rifâî, prensip olarak keramete önem vermemiştir.⁶

⁴ Samarrâî, Yunus İbrahim, **A.g.e**, s.28-30

⁵ Şapolyo, Enver Behnan, **Mezhepler Ve Tarikatlar Tarihi**, Elif Kitabevi, İstanbul, 2006, ss. 191-192.

⁶ Tahralı, Mustafa, Ahmed Rifâî, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, I-XXXXIV, C. I, İstanbul, c. II, ss. 127-130.

Rifâî tarikatı Ahmediyye tarikatı olarak da anılmıştır. Verilen bilgilere göre henüz Selçuklular zamanında Anadolu'nun muhtelif yerlerinde Rifâî dervişlerine rastlandığı kaynaklarda zikredilir. İbn Battûta Seyahatnâmesinde İzmir ve Bergama şehrinde konaklarken:” *Burada Ahmediyye tarikatı şeyhlerinden dindar ve kâmil bir insanın yanında, Şeyyh Yakub'un zaviyesinde konakladık. Tekke dışında ise gezgin dervilerden yüz kadarıyla beraber dolaşan meşhur Ahlatlızade ve Şeyh İzzeddin Rifâî konaklamışlardı ..*” diye kaydetmiştir.⁷

Bu yüce zatın tasarruf ve irşadının devamlılığı konusunda şöyle nakledilir: Şeyh Yakup ibn Kerraz bir ara, Seyyid Ahmed Rifâî'ye şöyle der:

“ Ey Seyyidim! Siz, kürsü üzerindeki (süslü) gelin gibisiniz, o (orada) durduğu sürece (dikkatler) ona (çekmek için) çığırtkanlık yapılır, davul çalınır, (nağmeleriyle konukları cezbeden) hanım davetçiler gelirler. Gelin indiğı zaman, çığırtkan susar, hanım davetçiler işi bırakırlar.”⁸

Seyyid Ahmed Rifâî ona şöyle der:

“Hayır ey Yakup! Daima çağırılır, gelin daima kürsüdedir, davul daima çalınır, davetçi hanımlar daima çağırır. Ne gelin iner ne de çığırtkan susar, ne de hanımlar işi bırakırlar. Ta kiyamet gününe dek biat devam eder. Allah c.c vaadinden dönmez”⁹

B. AHMED ER- RİFÂÎ'NİN ESERLERİ

Dört büyük kutub'dan biri kabul edilen Ahmed er-Rifâî'nin kutbiyyet makamına Abdülkâdir-i Geylânî'den sonra yükseldiğini kaynaklar yazar. Gavsıyyet ve kutbiyyet âleminin kendisine daha önce de teklif edildiğı, ancak bu vazifeden affedilmesini istediğı, bunun üzerine aynı vazifenin Abdülkâdir-i Geylânî'ye verildiğı, onun ölümünden sonra

⁷ İbn Battuta, *Seyahatnâme*, Yapı kredi Yay. İstanbul, 2004, c. I, s. 245.

⁸ El Mısrî, Ahmed bin Celâl, *Celâu's- Sadâ fi Sireti İmâm'il- Hudâ*, Ankara, 2004, s. 71.

⁹ El Mısrî, Ahmed bin Celâl, *A.g.e.*, s.71.

tekrar kendisine tevcih edilince kabul ettiği ve on altı yıl bu makamda bulunduğu kaydedilmektedir.¹⁰

Seyyid Ahmed Rifâi'nin tevhid, tasavvuf ve ahlak ilimleri konusunda faydalı tasnifleri ve çok kıymetli eserleri vardır. Bunlar Seyyid Muhammed Ebu'l Huda es-Sayyâdi er-Rifâi kitaplarında ve başka yerlerde işaret etmektedir. Tespit edildiği kadarıyla Ahmed Rifâi'nin eserleri şunlardır:

1. *El-Burhânu'l-Mü'eyyed.*
2. *El-Hikemü'r-Rifâiyye.*
3. *El Ahzâbu'r-Rifâiyye.*
4. *En-Nizâmu'l Hâs li- Ehli'l-İhtisâs.*
5. *Es-Sıratu'l-Mustekim fi-Tefsiri Ma'âni b'ismi'llahi'r-Rahman'r-Rahim.*
6. *Er-Rivaye.*
7. *Et-Tarik İlallah.*
8. *El Akâidu'r-Rifâiyye.*
9. *El-Mecâlisü'l-Ahmediyye.*
10. *Tefsiru Sûreti'l Kadr.*
11. *Hâletu Ehli'l-Hakika ma'a-Allah.*
12. Kırk hadisi özel bir kitapçıkta toplamış ve sonra bunları, *Hâletu Ehli'l-Hakika* adlı diğer bir kitapta açıklamıştır.
13. *Şerhu't-Tenbih.* Ebu İshâk eş-Şirazi'nin Şafîi fikhına dair yazmış olduğu altı ciltlik kitabı, Ahmed Rifâi yine altı cilt içinde şerh etmiştir.
14. *Rahiku'l-Kevser.*
15. *El-Behçe fi'l-Fikhi.*¹¹

Fakat bu kitabların çoğu Moğol istilasıyla kaybolmuştur.¹²

¹⁰ Rifâi, Kenan, **Ahmed Rifâi, Hayatı ve Özellikleri**, Divan Matbaası, İstanbul, s. 7; Mustafa Tahralı, Ahmed Rifâi, **T.D.V. İslâm Ansiklopedisi**, I-XXXXIV , İstanbul, c. II, ss. 127-130

¹¹ Rifâi, Ahmed, **El-Burhanu'l-Müeyyed**, çev. Sıdkı Güllü, İstanbul, 1997, ss. 24-25

¹² Samarrâi, Yunus İbrahim, **A.g.e**, ss. 83-85

C. RİFÂÎYYE TARİKATIN ESASLARI

Ahmed Rifâî'ye göre, bu yolun ilkeleri: imana, Allah'ın kitabına ve Peygamberin sünnetine tabi olmaya, İslam'ın erkanını uygulamaya, faziletlere sarılmaya ve rezilliklerden uzaklaşmaya dayanır. Bu kaideler, büyük âlim Seyyid Muhammed Ebu'l Huda es-Sayyâdî er- Rifâî'nin, et-Tarikatu'r- Rifâîyye adlı kitabı ile Seyyid İbrahim er-Râvi er-Rifâî'nin Muhtasaru'l Kavâidi'l Mer'iyye fi- usuli't- Tarikati'r- Rifâîyye adlı eserinde zikredilmiştir. Bu esaslar şöyledir:

- 1- Tevhidi ve tevhidin bütün anlamlarını inceleme hükümleri, kıdemin hudusdan ayrıldığı gibidir. Bu, yüce Allah'ı, zatında ve sıfatında sonradan olma özelliğinden ayırt etmektir. Ahmed Rifâî'ye tevhid hakkında soru sorulduğunda, şöyle söylemiştir: *“Kalpte saygının bulunmasıdır ve Allah'ı bir şeye benzetmeyi veya tamamen reddetmeyi engellemektir. Bu makamda, Allah'ın sıfatları tertip üzere takdis edilir...”*¹³
- 2- Allah'ın kitabına saygı göstermektir. Onun değerli hükümlerini alarak ve onlara uyarak en büyük müfessir Hz. Peygamber (s.a.v)'in sözleri ile amel etmelidir.¹⁴
- 3- İman, Hz.Peygamber'in getirdiklerinin hepsini dil ile ikrar, kalp ile tasdik etmek, erkânını yerine getirmek ve ihsan ile vasıflanmaktır. İhsan, Allah'a, sanki O'nu görüyormuşçasına ibadet etmendir. Her ne kadar sen O'nu görmesen de O, seni görmektedir.¹⁵
- 4- Devamlı olarak kalb ve dil ile Allah'ı zikretmek; çünkü sayı kayıt edilmiştir. Ahmed Rifâî bu konuda şöyle der: *“ Kalbini, Rabbine ait zikrin ile devamlı huzurda tut. Bu huzurda O'nun zikrinden başka bir şey düşünülemez; zira O kıskançtır. Daima dilin Allah'ın zikri ile ıslak olsun.”*¹⁶
- 5- Hz. Peygamber'i içtenlikle , çok sevmek ve ona âşık derecesinde bağlanmaktır. O'na çok salât ve selam getirmektir. O'nu anarken kalp huzuru ile ve edebli olmak gerekir. Yüce şanına içten saygı göstermek ve sünnetine sarılmaktır.¹⁷

---

¹³ Rifâî, Edirneli Şeyh Mustafa Kabûlî, **Kenzü'l Esrar**, Divan Yay., terc ve sadeleştiren. Mehmet Bayrak, İstanbul, 2001, s. 12

¹⁴ Yunus İbrahim Samarrâî, **A.g.e**, s. 78.

¹⁵ **A.g.e**, s. 79.

¹⁶ **A.y.**

¹⁷ **A.g.e**, s. 79-80.

- 6- Selefin (öncekilerin) akidesini kabu etmek ve halefle (sonrakilerle) edep (usül) de beraber olmak. Selefin akidesini kabulden kastedilen manayı Rifâî şöyle ifade etmiştir: *”Yazılar ve lafızları ile yolunu çizip salih selefin dediğinden başka bir şey kalmamıştır. Bu da Allah’ı ve Resulünü isteyen ilmin, Allah’ı nasılıktan ve sonradan olma sıfatlardan tenzih ile, getirilen her şeyin hakiki olduğuna inanmaktır”*¹⁸
- 7- Hz. Peygamber’in ashabının yerini yüceltmek, onlara olan saygıyı korumak, onları iyilikleri ile övmek ve aralarındaki vaki olmuş kavgaları, hiç dile getirmemektir.¹⁹
- 8- Kadere, bundaki şerrin ve hayrın Allah’tan olduğuna inanmak. Rifâî şöyle der: *“ O’nun kaderi, beni O’na doğru gidişte durdurdu” deme. ”Bu, sende bulunan yönelme ile ilgili tembellik ve azimliğin durgunluğundandır. Kaza ve kaderi bir safta kıl. Görüşünü, kalbini, Rabbine olan umudunu ve güvenini, bu ikisi ile beraber ayakta tut”*²⁰
- 9- Allah’ın yaptıklarını ve O’nun nimetlerini düşünmek, zâtı üzerinde düşünmek ve sıfatları üzerinde konuşmalar yapmaktan uzak durmak; zira bunlar Allah korusun ayak kaydırıcıdır, sapıklığa düşürücü bir durumdur.²¹
- 10- Allah’ı, kardeşler ile tam bir cehrililikle güzel bir düzen, kamil bir edeple, ister oturarak, ister ayakta Rahman ve Rahim, Allah’ın yüceliğine vâkif olarak eserlere bakmaksızın Allah’ı zikretmek.²²
- 11- Şöhret, gösteriş için giyinmemek. Hz. Peygamber (s.a.v)’in sözü ile amele mahsus uzanan bir kaydın dışında, şeriatın mübah kıldığı şeyleri giyinmek.²³
- 12- Hz. Peygamber’in ahlakı ile ahlaklanmaya önem göstermek; çünkü güzelin en güzeli, güzel ahlaktır.²⁴
- 13- Kur’an okumak ve Rahman’ın rızası için ilim istemek. Ahmed Rifâî şöyle diyor: *“ Meclisimizden Kur’an’ı okumak veya ilim istemek üzere ayrılan kimse,*

---

¹⁸ Rifâî, Ahmed, **El-Burhanu’l-Müeyyed**, çev. Sıdkı Güllü, İstanbul, 1997, ss. 110; Yunus İbrahim Samarrâî, **A.g.e**, s.80

¹⁹ Yunus İbrahim Samarrâî, **A.g.e**, s. 80.

²⁰ **A.y.**

²¹ **A.g.e**, s. 81.

²² **A.y.**

²³ **A.y.**

²⁴ **A.g.e**, s. 82.

izinlidir; çünkü Kur'an; hakkı, ilmi, sağlıklı barışı ve hakikatin nurunu öğreticidir."²⁵

14- Yüce olanı almak, kabul etmek, faydasız her bir söz ve davranışı terk etmek; zira kişinin faydasız olanı terk etmesi, kişinin İslamî yaşayışının güzelliğindedir.

15- Sünnete uymak ve bid'attan uzak olmak. Bu hususta Rifâî şöyle buyurur: "*Bu tarikatımızın esası kitap ve sünnete sarılmak, heva ve hevesi, bid'atı terk etmek, emir ve nehyeleri hususunda sabırlı olmak.*"²⁶

D. RİFÂİLİĞİN KOLLARI

Rifâîliği araştıran araştırmacılara göre bu tarikatın kolları birbirinden pek farklı değildir. XIX. yüzyılın sonlarında Ebu'l-Hüda Efendi'nin (ö.1909) kendisi de bir Sayyadî kolu mensubu olarak, Rifâîliğe dair birçok eser kaleme almış ve önceki dönemlerde yazılanların yayımlanmasına vesile olmuş olması, Rifâîliğin ana kolunun Sayyâdiyye olduğu izlenimini vermektedir. Harîrîzâde gibi Rifâîliğin kollarından bahseden müellifler eşit sayıda koldan söz etmediği gibi, hangi sebeple şu veya bu ismi kol kurucusu olarak ele aldıklarını söylememektedir. Geçmişte varlığından söz edilen kolun bugün mevcut olmaması mümkün olduğu gibi temsilcisi kalmadı denilen bir kolun herhangi bir yerde ortaya çıkması mümkündür. Aşağıda kısaca zikredilecek kol kurucularını bir açıdan tasavvuf tarihinde adı geçen, şu veya bu bakımdan bir isim ve iz bırakmış Rifâî tarikatına mensup şeyhler olarak değerlendirmek mümkündür.²⁷

Sayyâdiyye kolu, Seyyid Ahmed er-Rifâî'nin kızı tarafından torunu olan İzzeddin Ahmed Sayyâd (1178-1271)²⁸ tarafından kurulmuştur. Suriye, Mısır, Hicaz ve Yemen'e seyahat etmiş ve buralarda birçok halife yetiştirmiştir. Bu sebepten ilk olmak üzere sonra müntesiplerinin bıraktığı eserler dolayısıyla en yaygın kol olarak görülmektedir.

---

²⁵ A.y.

²⁶ A.g.e, s. 82.

²⁷ Tahralı, Mustafa, **Rifâiyye, Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yay., İstanbul, 2011, ss. 293-294

²⁸ Rifâî, Ken'an, **Ebu'l Alemeyn Seyyid Ahmed Rifâî**, Cenan Vakfı, İstanbul, 2008, s.257

Sayyâdiyye kolu, Ahmed İzzeddin Sayyâd neslinden gelen Ebu'l-Hüda Sayyâdî tarafından İstanbul'a getirilmiştir.²⁹

Harîriyye kolunun kurucusu Ebu'l Hasan Ali el-Harîrî (m.1223), Ahmed er-Rifâî'nin kızı tarafından torunudur. Kaynaklarda kendisinden Suriye'de Rifâîliği başlatan ilk şeyh olarak söz edilmektedir.³⁰

Keyyâliyye kolunun kurucusu İsmail el- Meczûb el- Keyyâl er- Rifâî'dir. 656 yılında Ümmi Ubeyde'de doğdu. Yüksek ilminden dolayı, Şam uleması ve şeyhleri kendisine hürmet ederlerdi. Kendisine Keyyâlî denilmesine şu olay sebep olmuştur. Halep'te tüccarlar buğday taşıyorlarmış, oradan geçen Şeyh İsmail, çuvallarda buğdayın kaç kilo olduğunu söylemiş. Bu kerametinden dolayı kendisine Keyyâlî lakabı verilmiştir. Kendisine bağlı pek çok müridleri vardı.³¹

Nûriyye kolunun pîri Nûreddin Habibullah el-Hadîsî'dir.³²

İzziyye kolunun kurucusu ise Hüseyin Ebü'l-Feyz el-İzzî el Mısırî'dir.³³

Fenâriyye kolu, Osmanlı Devleti'nin ilk şeyhulislâmı, meşhur âlim ve sufilerden Şemseddin Muhammed b. Hamza el- Fenârî'ye (m.1431) nispet edilir. Molla Fenârî ile çağdaş olan Kemâl b. Ahmed Ahlatî, Münevveirü'l- ezkar fi zikri silsileti'l-meşâyih adlı eserinde, onun Ahmed Rifâî'ye ulaşan bir silsilesini zikretmektedir. Molla Fenârî'nin ayrıca Zeyniyye ve Ebheriyye gibi tarikatlardan da icâzetli olduğu bilinmektedir.³⁴

Burhâniyye kolu, Burhaneddin İbrahim b. Ömer b. Ali el-Alevî'ye nispet edilmektedir.³⁵

Fazliyye kolunun pîri Ahmed er-Rif'âî'nin neslinden Cemaleddin Muhammed b. Fazlullah el-Hindî el-Burhânpûrî'dir (ö. 1619). Hindistan'da Burhânpûr'da doğmuş ve orada vefat etmiştir. Ülkesinde çok tanınmış bir sufidir.³⁶

---

²⁹ Tahralı, Mustafa, **Rifâiyye**, A.g.e, s. 294

³⁰ Rifâî, Ken'an, **A.g.e**, s. 257

³¹ Şapolyo, Enver Behnan, **A.g.e**, s. 196

³² **A.y.**

³³ Rifâî, Ken'an, **A.g.e**, s. 257

³⁴ Tahralı, Mustafa, **Rifâiyye**, A.g.e, s. 296

³⁵ **A.y.**

Cendeliyye kolu, Cendel b. Muhammed er-Rifâî'ye (m. 1276) nispet edilir. Şam yakınlarında Menîn'de medfundur.³⁷ El-Meliku'z-Zâhir tarafından birçok defa ziyaret edildiği kaynaklarda zikredilmektedir.³⁸

Dîrîniyye (Azîziyye) kolu, mısırlı İzzeddin Abdülazîz b. Ahmed ed-Dîrîni'ye (m. 1294) nispet edilir. Ahmed er-Rifâî'nin halifelerinden Mısır'a hicret eden Ebü'l- Feth el-Vâsıtî'nin (m. 1234) halifesidir. Birçok eseri vardır.³⁹

Cemîliyye kolu, Cemaleddin el- İrâkî'ye nispet edilir.⁴⁰

Atâiyye kolu, Muhammed Atıyye er-Rifâî'ye nispet edilir.⁴¹

Sebsebiyye kolu, Süleyman Sebsebî'ye nispet edilir.⁴²

İmâdiyye kolu, İmâduddin el-Ekber'e nispet edilir. Kaynaklar onun Ahmed Rifâî'den sonra yerine geçen halifelerden biri olduğunu kaydederler.⁴³

Diğer kolları ise:

Vâsûtîyye kolu.

Cebertiyye kolu.

Aclâniyye kolu.

Ma'rufiyye kolu.

Ulvâniyye kolu.⁴⁴

---

³⁶ Enver Behnan Şapolyo, **A.g.e**, ss. 196-197

³⁷ Şapolyo, **A.g.e**, s. 197

³⁸ Tahralı, **A.g.e**, s. 297

³⁹ Tahralı, **A.g.e**, s.297

⁴⁰ Vassaf, Hüseyin, **Sefine-i Evliya**, haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, Seha neşriyat, İstanbul, 1990, s. 213

⁴¹ **Sefine-i Evliya**, s. 213

⁴² **A.g.e**, s.213

⁴³ Tahralı, **A.g.e**, s. 297

⁴⁴ **Sefine-i Evliya**, s. 213

İKİNCİ BÖLÜM

ARNAVUTLUK'TA RİFÂİLİK

A. RİFÂİLİK'İN ARNAVUTLUK'TA GELİŞİM SÜRECİ (1600-1850)

Kaynaklardan edinilen bilgiye göre Rifâilik'in Arnavutluk'a 1600-1850 tarihleri arasında girmiştir. Sistemli olarak XVII. asrın ortalarından itibaren ülkede faaliyet göstermeye başlamış ve söz konusu olan ilk giriş, Şeyh Adem Roda'nın Rifâilik silsilesindeki ilk müteşebbis olan Derviş Naga isminde İranlı zat sayesinde olmuştur.

Evliya Çelebi Elbasan⁴⁵ şehrindeki on bir tekmeden birinin Rifâî tarikatına ait olduğunu zikretmektedir.⁴⁶ 1701 yılında vefat eden Hasan Baba isimli bir zâtın bu tarikat adına Peçin şehrinde bir tekke kurduğu bilinmektedir.⁴⁷

Rifâilik, Arnavutluk'ta 1850 yılından itibaren kollara ayrılarak daha geniş bir yelpazeye hitap etmiştir. Şeyh Ali Rıza Nâilî (Elbasanî)'nin Şeyh Mustafa Petrelevî'ye 1897 yılında icazet vermesi Rifâilik'in daha o yıllarda Arnavutluk'ta sistematik hale geldiğnin bir ispatıdır.⁴⁸ 1894 yılında Elbasan Şehrinde Şeyh Hüseyin Efendi'ye Üskübî Şeyh Mehmet Bâkır⁴⁹ tarafından Rifâî icazeti verilmiştir.⁵⁰

Rifâiliğin en parlak dönemi, Şeyh Ahmed İškodrevî zamanı olmuştur. Bu zatın Arnavutluk'un 26 bölgesinde kendi halifeleriyle diğer şeyhleri birleştirip ilk defa onun

⁴⁵ Çelebi, Evliya, **Seyahatnâme**, Üçdal Belde Neşr., İstanbul, 1985, c. VIII, s. 441.

⁴⁶ İzeti, Metin, **Balkanlar'da Tasavvuf**, İnsan Yay., İstanbul, 2013, s. 264.

⁴⁷ Bkz. Elsie, Robert, **İslam And The Dervish Orders Of Albania. An introduction To Their History**, s. 9.

⁴⁸ Reka, Şeyh Kemaluddin, **Şeyh Mustafa Petrela İcazetnâmesi**, özel kütüphanesi.

⁴⁹ 1896 yılında vefat ettiği bilinen Şeyh Mehmet Bâkır 1856-1896 yılları arasında Üsküp'te bulunmuş ve 1817'de Şeyh Mehmet b. İsmail (Şeyh Seyyidi Hacı Hatifi'nin halifesi) tarafından kurulan, günümüzde hala hizmete açık olan Rifâî Tekkesinde görev yapmış meşhur rifâî şeyhlerindendir. Sabri, Eyüp, **Makedonyadaki Tarikatler Silsileleri Maneviyat Büyüklerinin Hayatları ve Hizmetleri**, Ohrid, Makedonya, Nisan 2010.

⁵⁰ A.Q.SH., F. 129, V.1894, D. 53, Fl. 1. Arnavutluk Devlet Arşivleri, Toplam 11 sayfa bulunmaktadır, Arapça icazetname, az okunaklı.

başkanlığında bir Rifâi Federasyonu kurması, bu tarikata en ihtişamlı zamanını yaşatmıştır.⁵¹ Şeyh Ahmed Efendi döneminde kendisine bağlı olan Şeyh Demir Kazazi, Şeyh Yunus Metâni ve Ömer Dibra⁵² hakkında kaynaklarda her ne kadar detaylı bilgi yer almasa da, ismi zikredilen şeyhler Rifâilik'in Arnavutluk'ta yayılmasına katkıda bulunmuştur.

Bu tarikatın Arnavutluk'ta yayılmasında önemli katkıda bulunan bir diğer önemli kişi de Kosova'nın Yakova şehrinde ilk Rifâi tekkesini kuran Hacı Şeyh Musa'dır (1855-1917)⁵³. Şeyh Musa Efendi, İstanbul'da zâhirî ilimlere vakıf olduktan sonra o zaman Yeşil Tulumba Tekkesi'nde hizmet eden Şeyh Mustafa Muhyiddin Efendi'den rifâi icazeti almıştır. Şeyh Musa'nın oğlu Şeyh Adem Nûri Efendi (1896-1938)⁵⁴, babasının izinden giderek İstanbul'da tahsilini tamamlar ve Yeşil Tulumba Tekkesinde Şeyh Mustafa'nın halifesi olan Şeyh Cemâleddin Efendi'den icazet alır⁵⁵. İstanbul'dan döndükten sonra Şeyh Adem Efendi babasının tekkesinde kardeşi Şeyh Danyol'u bırakır ve kendisi Arnavutluk kuzey dağlarında bulunan Tropoya şehrine yerleşir. Şeyh Adem Nûri, Arnavutluk'un sınırın dabalunan Tropoya şehri ile bu şehrin bazı köylerine birer tekke inşa eder. Bu tarikat adına Tiran'da da 1890 yılında bir tekkenin açıldığı ve şehrin nüfusunun yarısının Bektaşî olmasına karşılık diğer yarısının da Rifâi olduğu belirtilmektedir. Arnavutluk'ta Ergiri (Gjirokaster) ve Petrela şehirleri Rifâi tekkesi bulunan diğer bazı şehirlerdir.⁵⁶

---

⁵¹ A.Q.SH., F. 482, V. 1926, D. 86, fl. 1-2.

⁵² Şeyh Yunus ve Şeyh Ömer Efendileri, Şeyh Ahmed'in vefatından sonra şeyhlik makamına yükselmiştir.

⁵³ Yakova, Şeyh Adem Nûri, **Principe e Rregulla te Dervishizmit, (Erkânâme-i Rifâiyye)**, Yakova, 2000, s. 115.

⁵⁴ **A.g.e.**, s. 119

⁵⁵ **A.g.e.**, s. 120

⁵⁶ Öngören, Reşat, Arnavutluk'taki Tasavvuf Faaliyetlerin Karakteri, **Balkanlarda İslam Medeniyeti İI Milletlerarası Sempozyumu Tebliğleri**. Tiran, Arnavutluk, 4-7 Aralık 2003, İstanbul 2006. s. 350-351.

B. XIX. VE XX. YÜZYILLARINDA ARNAVUTLUK'TA YAŞAMIŞ RİFÂÎ ŞEYHLERİ.

1. Şeyh Ali Rıza Nâîf

Şeyh Ali Rıza Efendinin Arnavutluk'un Elbasan şehrinde yaşadığı ve Hacı Şeyh Mustafa Nailî'nin oğlu olduğunu biliyoruz. Şeyh Ali Rıza'nın babası Şeyh Mustafa Efendi olarak tanımlandığı zat bir Rifâî şeyhi olduğu ihtimali yüksektir. Kendisi, Rifâî icazetini “manevi babam”dan Hanya’lı⁵⁷ Şeyh Ahmed Niyazî ibni İbrahim el Kureydî’den aldığını belirtir.⁵⁸

Bugün, Şeyh Ali Rıza Efendi daha ziyade Nakşibendi Şeyhi olarak tanınır fakat bunun hiçbir kanıtı yoktur, üstelik Şeyh Ali Rıza verdiği icazetnâmede bundan hiç bahsetmediği gibi, icazetnâmede, ancak Rifâî silsilesini zikretmektedir.

Bu zat hakkındaki çok az bilgi kendisinin iki halifesine verdiği icazetnâmeden öğrenilmektedir. H.1315 Cemâdi’l Âhir / 1897 Ekim-Kasım ayında Şeyh Ali Rıza, Tiran’dan 18 km uzak olan Petrela kasabasında yaşayan Şeyh Mustafa ibni Hacı Derviş’e Rifâî icazeti verdi⁵⁹ ve H1327. 12 Rabi’ul Evvel / 2 Nisan 1909 yılında Durres (Draç) İşem köyünde Şeyh Adem Roda’ya da Rifâî icazeti verdi.⁶⁰ Şeyh Adem Roda kendisine yazdığı bir şiirde:

*Şeyh Rıza ibni Şeyh Mustafa,
Hâdimu'l fukara ve Rifâî Babına,
Seni yetiştiren ana babana,
Bu yolda alim seni eden Allah'a şükrola
Ona gidip konuşan bilir,*

⁵⁷ Hanya, Yunanistan Girit Adasında bir yerleşim merkezidir. Osmanlı döneminde 24 cami, 6 mescit, 14 tekke ve bir medrese bulunuyordu.

⁵⁸ Reka, Şeyh Kemaluddin, **Şeyh Mustafa Petrela İcazetnâmesi**, özel kütüphanesi.

⁵⁹ A.y.

⁶⁰ Roda, Skender, **Bab Sheh Adem Roda Patriot i Rilindjes Kombetare**, (Baba Sheyh Adem Roda Milli ve Canlanma Vatanserveri), Mart 2014, s. 16

*Bu yolda fedakâr bir kalb-i safidir,
Bu kutsal emanet gönlünde doğup büyüdü,
Kur'an nuruyla hizmet edip sürdü,
Allah'a daima secde edip ağlar,
Hz Muhammed'i yarattı aşkıyla yanar.*

Diye ithafta bulunmuştur⁶¹.

Aynı yılda yaşayan Şeyh Ahmed İškodra'nın da Şeyh Ali Rıza Efendi'den Rifâî icazeti aldığı söylenir fakat bunlar sadece kaynağı olmayan ve halk arasında konuşulan hususlardır. Şeyh Ahmed'in Yakovalı Şeyh Adem Nûri'den Rifâî icazeti aldığı belgelerle sabittir.⁶²

Şeyh Ali Rıza Efendi, verdiği icazetnamenin ilk kısmında Sayda'ya (Lübnan) kadar dayanan üç şeyhin ismini bildiriyor: “*Ben Allah'ın indinde ve Rifâî Tarikatının kapısında fakir Şeyh Ali Rıza ibni Hacı Şeyh Mustafa Nâilî Elbasanî Efendiyim, bana: manevi babamdan Şeyh Ahmed Niyâzî ibn İbrahim el Kureydî el Hanyevî ve o, Şeyh İbrahim ibni Abdil-lah ibni İbrahim ve o, Sayda⁶³ şehrinden Seyyid Hacı Mustafa Efendi ibn Seyyid Abdül Kadir el Halebî (asıllı ve Şaî mezhebinden) 'den icazet verildiği şekilde ben de ...'*”⁶⁴ondan sonra:” *Eşyadan doksan bin sene önce Hz Muhammed'in s.a.v nurunu yaratan ve yüz sene Kendisine secde halinde bırakan Allah'a hamd olsun, Allah bir cevher ve ondan tatlı suyu, ve onda hareketi ve hemen sonra bin sene içerisinde dalgayı, sonra da on cüz' yarattı. Birinci cüz'den Arş'ı, ikincisinden kalemi, üçüncüsünden Levh'i, dördüncüsünden Güneş'i, beşincisinden ayı, altıncısından yıldızları, yedincisinden Melekleri, sekizincisinden Hz Adem'den seksen bin sene önce Kürsüyü, gök yüzünü, yer yüzünü, cenneti ve cehennemi yarattı, sonra da kudret perdesi, azamet perdesi, minnet perdesi, rahmet perdesi, heybet perdesi, saadet perdesi, keramet perdesi, menzile perdesi, hidayet perdesi, nubüvet perdesi, ve fakr perdesi olmak üzere on iki perde yarattı. Hz*

---

⁶¹ A.g.e. s. 439-440.

⁶² Reka, Şeyh Kemaluddin, aile arşivi, **Şeyh Mustafa Petrela İcazetnâmesi**.

⁶³ Lübnan'ın Güneyinde bulunan şehirdir.

⁶⁴ Reka, Şeyh Kemaluddin, aile arşivi, **Şeyh Mustafa Petrela İcazetnâmesi**.

Muhammed'in nurunu: birinci, ikinci, üçüncü perdede on bin sene, dördüncü, beşinci, altıncı perdede on beş bin sene, yedinci perdede altı bin sene, sekizinci, dokuzuncu perdede dört bin sene, onuncu perdede üç bin sene, onbirinci perdede iki bin sene ve onikinci perdede bin sene içerisinde yarattı, sonra bin sene içerisinde levh'e, hucb'e ve arş'a nakletti ve Adem a.s sülbünde ona Kendi Ruhundan üfledi, sonra Şit'e a.s, sonra İdris'e a.s sonra Nuh'a a.s taşıdı ve onu Abdul Muttalib ve Abdullah'a gelene kadar temiz sülbtен güzel sülbe nakletmeye devam etti." Gözlerin ve akılların idrak edemediği, Kitab-ı meknunu indiren, yağmuru yağdıran, pınarları fışkırtan Allah'a hamd olsun.⁶⁵

Aşağıda Seyyid Ahmed Rifâî'ye, Hz. Peygambere (s.a.v) ve Hz İbrahim'e kadar ulaşan Şeyh Ali Rıza Nâilî'nin silsilesi:

Şeyh Ahmed Niyâzî el-Kurejdî, Şeyh İbrahim, Şeyh Yusuf Birâkî ⁶⁶, Şeyh Muhammed ibn Şeyh Abdurrahim, Seyyid İzzeddin er-Rifâî, ibn Seyyid Ali, ibn Seyyid Muhammed, ibn Seyyid Abdul Hıdır, ibn Seyyid Receb el- Asgar, ibn Seyyid Şaban, ibn Seyyid İmamu'l Muhakkiki, Mâliku't Tarikati ve Ma'deni'l Hakikati, El Âmilu' İmamu'l Muazzam, eş-Şeyh, Meşâyihu'l İnsi ve'l Cân, Şeyhun men la lehû şeyh, Şeyhu'l Ca'beh ve'l Şa'beh, Şeyhu'l Bilâdi, Ebu'l Alemeyn, es- Seyyid Ahmed el-Kebîr er-Rifâî, ibn Seyyid Ali el-Mekkî, ibn Seyyid Yahya, ibn Seyyid Sâbit, ibn Seyyid Hâzim, ibn Seyyid Ahmed es-Sânî, ibn Seyyid Muhammed el-Ekber, ibn Seyyid Muhammed Ebî Kâsım, ibn Seyyid İbrahim el-Mencâbu'l İmamu's Sâni, ibn Seyyid İmam Mûsâ el-Kâzim, ibn Seyyid İmam Ca'fer Sâdik, ibn Seyyid İmam Muhammed Bâkır, ibn Alî Zeyne'l Abidîn, ibn Seyyid İmam Sâbiru ala Kazâ-i Rahman, Şehîdu fî Kerbelâ İmam Hüseyin, ibn İmamu'l Esedi ve'l Humâm ve'l Leysu'd Durgâm, Leysu beni Gâlib, Fârisu Meşâriku'l Arzi ve'l Magârib, Emîru'l Mu'minîn Alî ibn Ebî Tâlib, ibn A'mmi Rasûlil-lah Sal-lall-llahu Aleyhi ve Sellem, ibn Abdillâh, ibn Abdi'l Muttalib, ibn Hâşim, ibn Abdu'l Menâf, ibn Kusay, ibn Killab, ibn Mürre, ibn Kâ'b, ibn Lu'ya, ibn Gâlib, ibn Fihri, ibn Mâlik, ibn Nadr, ibn Kinâne, ibn Huzeyme, ibn Müdrike, ibn İlyâs, ibn Ma'ad, ibn Adnân, veled İsmâil ibn İbrâhîm aleyhim selam.⁶⁷

---

⁶⁵ A.y.

⁶⁶ Birak, Libya'nın Batısında bir şehirdir.

⁶⁷ Reka, Şeyh Kemaluddin, aile arşivi, **Şeyh Mustafa Petrela İcazetnâmesi**.

Alttaki silsilede ise Seyyid Ahmed Rifâî'ye hırkayı giydiren ve Hz.Peygamber'e ulaşan şeyhlerin şeceresi:

Seyyid Ahmed Rifâî hırkay-i şerifi Şeyh Ali al-Acemi ve o, Şeyh Ebu Bekir ve o, Şeyh Muhammed Daymî ve o, Şeyh Siracuddin el Vakar ve o, Şeyh Ma'ruf-i Kerhi ve o, Şeyh Davud Tâî ve o, Şeyh Habib el Acemi ve o, Sahibu's Sırrı'l Hafî ve Menâkibu'l Meşhûra Şeyh Hasan el-Basri ve o, Şeyh Leysu'l Lusâb, Dâribu'r Rikâb minel muşrikîne fi'r rıza-yı Rabbi'l Alemîn, Esedu'l Gâlib Alî ibn Ebî Tâlib r.a ve k.v ve o, Rasulüll-İlah'ın (s.a.v) elinden giydi. Şüphesiz ki Tarikatımız Hz Nuh'un gemisi gibidir, ona binen kurtulur ve onun dışında kalan helak olur.

Bu Tarîkât-ı sûfiyye'deki ahd, Hz Adem'den (a.s) Şit'e, Envaş, İdrîs, Nûh, Sâm, ...?, Âmir, İbrahim, İshâk, Ya'kûb, Yûsuf, Belkiyya (?), Eyyûb, Şuayb, Davûd, Çircîs, Zekeriyya, Yahyâ, İsâ'ya, aleyhim selam ve Hz.Peygamber'den (s.a.v) Alî ibn Ebî Talib'e, Hüseyin'e, Zeyne'l Abidîn, Muhammed Bâkır, Ca'fer Sâdık ve Musa Kâzım'e ridvanull-İlahi aleyhim ecme'in ve hatta Seyyid Ahmed Rifâî'ye kadar ulaşır ve onlarla seyr-i sulûküin sekiz mertebesi var: Birinci, Hz. İsmail'den Rıza mertebesi, ikinci, Hz. İbrahim'den Cömertlik, üçüncüsü, Hz.İsâ'dan Kuvvet, dördüncü, Hz Eyyüb'ten Sabır, beşinci, Hz. Yahya'dan Yakınlık (kurbîyyet), altıncı, Hz.Yunus'tan Teslimiyyet, yedinci, Hz. Adem'den Hırkayı ve sekizinci, Hz.Peygamber'den Yetinlilik (kanâ'tı) mertebesi.⁶⁸

Şeyh Ali Rıza Efendinin ölüm tarihi ve mezarının nerede olduğu bilinmemektedir.

2. Şeyh Mustafa Petrela

Şeyh Mustafa Petrela, Rifâî şeyhlerden olup Şeyh Ali Rıza Nailî Elbasanî'den icazet aldı. 1315 h. senesi Cemâdil Âhir (Ekim/Kasım m.1897) ayında hilafet aldığına göre 1850- 1920 yılları arasında yaşamış olduğunu söyleyebiliriz. Şeyh Mustafa'nın babası Hacı Derviş Efendi hakkında kaynaklarda herhangi bir bilgiye rastlanmadı. Şeyh Mustafa Tiran'dan 18 km uzakta bulunan Petrela köyünde yaşamıştır. Sonradan kendi yolunda devam eden oğlu Şeyh Süleyman'ın hayatıyla ilgili ileride bilgi verilecektir.

Şeyh Ali Rıza Efendi, Şeyh Mustafa'ya verdiği icazetnamede :

---

⁶⁸ A.y.

“ Destûr!.. Ben Allah Teala'nın nezdinde, fukaraya ve Rifâî Tarikatında fakir ve hizmetçisi Şeyh Ali Rıza ibni Hacı Şeyh Mustafa Nâilî Efendi'yim. Sakinel- medinet-i Elbasân ve Hanefî mezhebli. Allah-u Teala bizi kendi himayesinde ve O'nun yoluna gidenlerin himayesinde bulundursun .. Amin bi-hurmeti men câe Seyyide'l Mürseliyne.

“ Hamd Onu zikredeni unutmayan ve duasını reddetmeyen Allah'a mahsustur. Bu icazetnamede adı geçen salih kişi Şeyh Mustafa ibn Hacı Derviş Efendi'ye Rifâî Tarikatında izin veriyorum ve böyle olduğu müdetçe ona açıkta ve gizlide Allah'a takvalı olmasını, fukaraya hürmet ve tevazuyu tavsiye ediyorum. Allah bu Tarikatın bereketinden bizi faydalandırsın. Amin ya Mu'in.

Şeyh Mustafa ibni Hacı Derviş el Petrelevî Allah onu dinde fakih ve ehl-i safvetlerden kılsın, bu kapının açılmasının sevabları bizde bulunduğunu zannederek bizden Rifâî Tarikatını talep etti. Onu Kâmil-ed Din, Zekiyyel-Yakîn. Kâmil-el Ahvâl, halis niyetle Kur'an'a ve Sünnete göre amel ettikten sonra Rifâî Tarikatında onu kalb evladı edindik ve onu halife kıldık. Ona, Kutbu'l Â'rifîn, Gavsu'l Vâsilîn, Ebü'l Â'lemeyn, Seyyid, Şeyh, Sultan, Delil-u ilall-İlah, Şeyh Seyyid Ahmed el Kebîr er-Rifâî kuddise sirruhu'l âlî ve nûri sarîhatis-sâmî yolunda zikr-i kiyâm yapması için, halife giymeye, nakib ve derviş yapmaya genel izin verdim. Ona başı üzerinde tac takmaya, nevbe, zil ve def çalmaya, zikri yönetmek için post üzerinde oturmaya, ihtiyac halinde silah kullanmaya ve dervişlere tebliğ (sohbet) etmeye izin verdik.

... Bana manevî babamdan Hacı Şeyh Ahmed Niyazî ibn İbrahim el-Kureydî el Hanyevî'den ve o Şeyh İbrahim ibn Abdi'l-lah ibn İbrahim'den ve o Seyyid Şeyh Hacı Mustafa Efendi ibn Seyyid Abdül Kadir el Halebî'den - şafi mezhebli ve aslen Halebli, Sayda şehrinden – icazet verildi şekilde ben de Şeyh Mustafa'ya icazet verdim.” diye yazdı. (tarikat silsilesinin tamamını Şeyh Ali Rıza'nın hayatını işlerken verdik).

3. Şeyh Adem Roda

a. Hayatı ve Ailesi

Roda veya daha önce tanındığı şekliyle Hoca ailesi eski bir tarikat geleneğine sahiptir. Bu ailenin varisi olan Adem İskender Roda, dedesi ve söz konusu Şeyh Adem

Roda'nın hayatıyla ilgili en güvenli bilgileri sunmaktadır. “*Babe Sheh Adem Roda Patrioti i Rilindjes Kombetare*”(Baba Şeyh Adem Roda Milli Diriliş Vatanseveri) adlı kitab bizim bu konuyla ilgili önemli kaynaklarımızdandır. Kitapta Şeyh Adem Roda'nın din hizmetlerinin yanı sıra vatanın özgürlük ve ilerleme mücadelesindeki çalışmalarına da yer verilmiştir.

Şeyh Adem Roda, Durres (Draç) şehrinin Likmetay köyünde 18 Eylül 1852'de dünyaya gelmiştir.⁶⁹ Babası Şeyh Adem Ömer Hoca, annesi Zoya Hanım ve kardeşleri küçükken vefat etmiş böylece küçük Şeyh Adem'i dedesi Şeyh Ömer Adem Hoca ve anneannesi Mahmudiyye Yakup Ceba büyütmiştir. Dedesi torununa genel dini bilgileri ve Rifâî tarikatında lazım olan erkân ve adabı öğretmiş ve Şeyh Adem 16 yaşındayken vefat etmiştir. Bundan sonra Şeyh Adem dedesinin İşem köyünde 12 nesilden beri devam eden Rifâî tekkesinde kalır ve oradaki amcaları ve diğer dervişler onun yanında durup sevgi ve muhabbet beslerler. Şeyh Adem'in babası hariç bu soydan gelen varislerin hepsi 100 yaşından fazla yaşamıştır. Buluş çağına geldikten sonra anneannesi onu Hasan Şura'nın kızıyla evlendirir fakat ilk eşinden çocuğu olmayınca Cüritsa köyünden Ali Diya'nın kızı Meryemle (1873-1975) ikinci eş olarak evlenir. Meryeme Hanım 1889'da: “ Ben Şeyh Adem ile evlendiğimde o zaten şeyh idi ” demiştir.⁷⁰

Bu sülalenin 13 nesilden beri “Adem” ismini kullanmasıyla ilgili Şeyh Adem Roda kendi torununa (kitabın yazarına): “ Benim babam ve dedelerim 13 nesilden beri Adem ismini kullanmışlar ve benim senden ricam senin erkek çocuğun olduğu zaman Adem ismini koyacaksın ” demiştir.⁷¹

Roda ailesinin şeceresi, 1600 yıllarında Şeyh Ramazan Cemal Hoca ile başlar ve Şeyh Adem Ramazan Hoca, Şeyh Adem Adem Hoca, Şeyh Derviş Adem Hoca, Şeyh Adem Derviş Hoca, Şeyh Şaban Adem Hoca, Şeyh Muhammed Şaban Hoca, Şeyh Derviş Muhammed Hoca, Şeyh Adem Mustafa Hoca, Şeyh Cemal Adem Hoca, Şeyh Adem Cemal Hoca, Şeyh Ömer Adem Hoca(dedesi), Şeyh Derviş Nuri Hoca (amcası), Şeyh

---

⁶⁹ Doğum tarihiyle ilgili ihtilaflar da söz konusu olmuştur, kendi yaşitlarına göre 1838 yılında doğmuş, 1931 yılının kayıtlarına göre ise en başta verilen tarih daha doğrudur.

⁷⁰ Roda, Skender, **Bab Sheh Adem Roda Patriot i Rilindjes Kombetare**, (Baba Sheyh Adem Roda Milli ve Canlanma Vatanseveri), Mart 2014, ss. 370-372.

⁷¹ **A.g.e**, ss. 5-9.

Zenel Veli Hoca (amcası), Şeyh Adem Ömer Hoca (babası), Şeyh Adem Adem Roda (Hoca) ile son halkaya ulaşır.

Şeyh Ramazan'ın ilk erkek evladı Derviş Tahir Şeyh Adem'in tekkesinde metfundu. Şeyh Ömer Adem Hoca, Şeyh Adem Cemal Hoca'dan hırka giydikten sonra üç oğluna hilafet verdi. Şeyh Adem'in babası erken vefat ettiği için dedesi ve amcaları tarafından yetiştirildi ve kendisine şerbet (intisab) ve biat verildi. Derviş rütbesi ve Rifâî icâzeti ise Elbasanlı Şeyh Ali Rıza Nâilî tarafından verilmiştir.⁷²

13 nesilden beri Şeyh Adem'in ailesi, imam veya hoca olmadıkları halde “Hoca” soyadını taşıdılar. 1915'te Şeyh Adem ile üç Avusturyalı Alman pilotu Pogradec şehrinde Yunan askerleri tarafından tutuklanıp Korça'ya intikal ettikten sonra sorguya çekildiler ve kendisini tanıtırken: “ Ben Bosna-Hersek'li Rifâî Şeyhi Adem Rodaviç, Arnavutluk'ta birkaç tekkem var ve yılda iki üç kere ziyaret ediyorum” demiştir. Ondan sonra bu soyadı ile Bulgaristan'a gitmiş ve İşem'e dönünce hep Roda soyadını kullanmıştır.⁷³

b. Martının müjdesi ve icazeti

Şeyh Adem, ailenin tek erkek çocuğu olarak askerliğe biraz geç gitti ve 7 buçuk sene İşkodra şehrinde kaldı. Askerlik döneminde orada görev yapan bir Türk çavuş ile tanıştı ve sonra onun da Rifâî tarikatına mensub olduğunu öğrenince Adem de kendisinin şeyh oğlu olduğunu söyledikten sonra tarikat hakkında sohbet etmeye başladılar. Askerlikte mûsikî öğrendi ve ara sırabir gölün kenarında tek başına musiki çalarken bir martı hep onun yanına gelip duruyordu. Bazen de onun omuzunda duruyordu. Askerliği bitirmek üzereyken derviş çavuş ona Elbasan şehrinde Şeyh Ali Rıza isimli bir zatın yanına gitmesini söyledi. Bu zat ile görüşünce kısa bir süre sonra İşem Camiinin imamı Hacı Vaçar ve Çukur Tekkesinin şeyhinin huzurunda Şeyh Ali Rıza ona dervişlik icazeti verdi. 12 sene sonra yine Şeyh Ali Rıza'nın ısrarıyla Şeyh Ademe icazet verildi. Şeyh Ali Rıza bu ısrar etme sebebini de bir martıya bağlamaktadır. –Şeyh Ademe dervişlik ve şeyhlik icazeti verme haberiyle ilgili şiir şöyle:

---

⁷² A.g.e, s. 365

⁷³ A.g.e, s. 366

Haberci Martı

Senin gibi bir şeyh yok

Hu ya şeyh Ömer

Sen İlahi iftiharısın

Seyyid Ahmed Rifai'nin bâbısın

Şeyh Rıza selam etti

Ya Adem Nuri Ali

Nurundur ya Padişah

Sen dervişsin Rifâî (Seyh Adem Roda)⁷⁴

1941 yılında din ve vatana yaptığı hizmetlerden dolayı o zamanki “İlahî Nur”⁷⁵ Kurulu Başkanı Ferit Vokopola’dan İşem köyünde Şeyh Adem’e “ Birinci Derece Rifâî Şeyhi “ ünvanı (dekret) verildi.⁷⁶

c. Tekkesi

Şeyh Adem’in tekkesinden bahsetmeden önce İşem beldesindeki ilk Rifâî tekkesi hakkında bilgi vermek gerek. Kaynaklara göre ilk tekke şimdiki ilkokulun karşısında ve Süleyman Buşi kuyusu diye bilinen yerdeymiş. Bu dergahın banisi Arap ülkelerinden ticaret gemileriyle gelen Şeyh Nâga adında bir İranlıdır. Bu zatın 1600’lü yıllarda geldiği söylenir. Tarih boyunca bu tekkeye Derviş Hasan ve Derviş Zenel adında kişilerin hizmet ettiği söylenir.

Şeyh Adem’in tekkesi İşem karyesinin merkezinde, kaleye götüren yolun kenarında Dişay mahallesinde bulunuyordu. Bu sülalenin ilk şeyhi olan Şeyh Ramazan Hoca’nın Şeyh Naga’dan icazet aldığı söylenir. Dergahta Şeyh Ramazanın genç yaşta vefat eden oğlu Derviş Tahir medfundur. Tekke toplam 196 metrekare olup 70 metre kare bir tevhit hane, 16 metrekare bir mahfil ve türbe odası, şeyh odası ve 2 salondan oluşmaktaydı.

---

⁷⁴ A.g.e, ss. 12-13.

⁷⁵ “Drita Hyjnore” İslamî Dergi.

⁷⁶ A.g.e, s.16

Duvarları taştan, sütunları ise ahşaptandı. Tekkenin 120 kişilik bir kapasitesi vardı. Mahfil ise 60 bayanın oturabileceği bir kapasiteye sahipti. Giriş kapısının üstünde 30x40 cm kitabede tekkenin yapılış tarihi yer alıyordu. Bu haliyle 1914'e kadar devam etti ve bu yılda Hacı Kâmil isimli bir kişi tarafından yakıldı. 400 yıllık geçmiş şeyhlerin tarihi, defterleri yanmıştır. Tekkenin iç kapıları özel nakışla süslüymüş. İhtiyaçları gidermek için tekkenin yanında bir kuyu da varmış. Rifâî Tarikatının çeyizi denilen 43 emanet⁷⁷ de bu dergâhta mevcut idi. Bugün ise sadece Şeyhin haydariyesi ve tacı kalmıştır. Tekkeden 15 metre uzakta İşem köyünün ilk küçük camisi inşa edildi. 1876'da ise aynı yerde daha büyük bir cami inşa edildi.

Komünist rejimin başlamasıyla diğer cami ve tekkeler gibi bu dergah da Temmuz 1972 yılında iktidar tarafından yıkıldı.

d. Şiirleri

- 1- Haberci Martı: Bu şiirde ilk önce kendisinden şerbet ve biat aldığı Şeyh Ömeri övmektedir sonra Şeyh Adem'e şefkat gösteren Şeyh Derviş ve Şeyh Zenel ile devam eder. Sonunda ise Şeyh Ali Rıza'dan bahseder. Bu şiir 7 dörtlükten oluşur.
- 2- İbrahim Kertuşa'ya şiiri: 1890'da Türklere karşı savaşıyan çete başı İbrahim Kertuşa'ya bir şiir ithaf etti. Burada adı geçen şahsın mertliği ön plandadır.
- 3- Beyaz Dağ ve Mirdit: Bir gün dağ bölgesinde yaşayan vatanseverler İşem köyüne inecekler ve savaşa katılacaklar.
- 4- İşmin Sancaklı Gençleri: Şeyh Adem askerliğini yaptığı İşkodra şehrine döndü ama bu sefer Karadağın bu şehre saldırısına karşı savaştı.
- 5- Çektiği çilelerle ilgili şiiri: “ Birçok kişiyle ahd ettim ” diyor, gittiği Selanik, Bulgaristan, Niş (Sırbistan) gibi şehirlerde vatanın bağımsızlığı ve Arnavut dili üzerinde duruyor.
- 6- Arnavutluk Güzel Gülüm: Burada kendi vatanını övmekte ve arnavutları fakir bırakan ve saray yapan Türkleri dışlamaktadır. Bu şiirde Komünist Partisini zikrettiği için onun artık komünist görüşleri ortaya çıkmaya başlar. Şiirin sonuna doğru “

---

⁷⁷ Yakova, Şeyh Adem Nûri, **Principe e Rregulla te Dervishizmit, (Erkânnâme)**, Yakova, 2000, s. 49.

nihayet bu parti gelip köylüye hakkını verdi” demekle benimsediği tarafı belli etmektedir.

- 7- Ey Arnavutluk Beyleri: 1943 yılında faşist İtalyan rejimin altındayken bir kısım Arnavut beyleri savaştan istifade ederek fakirleri ezmeye başladılar.
- 8- Recep Mezini’ye İthaf: Şeyh Adem 1943’te savaşta öldürülen bu arkadaşına şiiri ithaf eder.
- 9- Bir şiir yazmaya başladım: Faşistlere ve o zamanki İtalya diktatörü olan Mussolini’ye nefretini şiire döker.
- 10- 7 Nisan Karagün: Malum 7 Nisan 1939 hem II Dünya Savaşının başladığı tarih hem de İtalya’nın Arnavutluk’u işgalidir.
- 11- “ Selita ” Hidrosentraline şiir: Anlaşılır ki Şeyh Adem komunist partiyi Arnavutluk’un yabancı güçlere karşı bir kurtarıcısı olarak görür ve Enver Hoca ile Stalin’e sevgi beslediği görünüyor.
- 12- Stalin Baba’ya şiir:
- 13- “ Mat “ Hidrosentraline şiir:
- 14- Şeyh Ali Rıza’ya şiir:
- 15- Arnavutluk Üst Tabakası: Bu şiirde o zamanki Rifâî şeyhlerinden bahsetmektedir. Meşâyih Şeyh Ahmet Cinişi, rahmetli Meşâyih Şeyh Ahmed İşkodra, Şeyh Adem Nûri (Yakovalı), Şeyh Mustafa Reka, kendisi, Şeyh Ali Rıza, Şeyh Fahrudin, Şeyh Ramazan Pisari, Şeyh Ali Kruya, Şeyh Adil, Şeyh Demir Kazazi, kendi sülalesinin şeyhleri ve İşem köyüne Rifâî Tarikatını ilk getiren İranlı Şeyh Nâga’dan bahsetmektedir.
- 16- Tarihe yol açan Kerbelâ şiiri:
- 17- Hz Peygamber’e (sav) şiiri: 127 dörtlükten oluşan Hz Muhammed’in (sav) hayatını anlatan şiirdir.
- 18- Hz İmam Ali’ye bir ilahi: 13 dörtlükten oluşmaktadır.
- 19- Hz Hüseyin’e ilahi: 34 dörtlükten oluşmaktadır.
- 20- Hikmet Ummanı:
- 21- Şeyh Adem’e şiiri:
- 22- Adem Rifâî:
- 23- Ebu’l Alemeyn :

24- Elbasanlı Hacı Şeyh Ali Rıza'ya:⁷⁸

e. Türbesi

Şeyh Adem Roda 8 Mart 1963'te vefat etti ve Şeyh Ahmed Cinîşi, Şeyh Ramazan Pisârî ve Ferit Vokopola'nın katılımıyla cenazesi kendi tekkesinde defnedildi. 1967'de dini yasaklama süreciyle birlikte oradan çıkarılıp yine doğduğu Likmetay köyünde defnedildi.⁷⁹

4. Şeyh Süleyman Petrela

XX. yüzyılın şeyhlerinden olduğu halde hayatı ve faaliyetiyle ilgili yeterli bilgiye sahip değiliz. Bu konuda en net bilgi Şeyh Ali Rıza (Elbasanî) tarafından Şeyh Süleyman'ın babası Şeyh Mustafa ibn Hacı Derviş'e verilen bir Rifâî icazetnâmesinde bulunmaktadır. Şeyh Süleyman bu icazetnâmeği o zamanın Rifâî Federasyonu Başkanı olan Şeyh Ahmed İşkodra'nın yanında tasdik ettirdi. Şeyh Ahmed o icazetnâmenin alt kısmında: *"Allah'a hamd-ü senalar olsun, Allah'ın kulu ve rasulü seyyidlerin hatemine, evveline ve ahirine, ailesine, ashabına ve kendisine tabi olan herkese salatü selam olsun. Şeyh Süleyman ibni Şeyh Mustafa el Petrelevvî, kendisine Rifâî Tarikatı usulü üzerine şerbeti-i ahmediyye ve biyattan ibaret olan icazetnâmeği ve Hz. Peygambere kadar uzanan bir şecereyi verdikten sonra benden elinde bulunan ve babasından geri kalan şecereyi onaylamamı ve kendisinin istifadesine sunmamı istedi."* diye bir ilavede bulundu. İcazetnâmede geçen tarih de 12 Rabiul-Ahir 1341 yılı ki hesaplamalara göre miladî 2 Aralık 1922 ye tekabül etmektedir.⁸⁰

Ayrıca Şeyh Ahmed İşkodra'nın Şeyh Süleyman'a verdiği icazetnâmede vasiyet olarak şöyle buyrulur: *"Muşârun ileyh'e Alîye-Rifâî Tarikatının irşad secadesinde oturmaya icazet verdim, Rifâî Tarikatına girmek isteyen herkese şerbeti-i ahmediyye ve biat-ı muhammediyyeyi vermeye ve onları gözlemlemeye izin verdim, hırka-yı-sûfîyye giydirmeye, nevbe vurmaya, tekbir ve tehlillerle tac-ı şerifi taşımaya, Rasüllullah'a s.a.v, Ehli- Beyti'ne, Seyyid Ahmed er-Rifâî'ye ve ehlull-İlah olan ashab-i kubûr'a mum ve*

⁷⁸ Roda, Skender, **A.g.e**, ss. 400-440.

⁷⁹ **A.g.e**, s. 350.

⁸⁰ Reka, Şeyh Kemaluddin, **Şeyh Mustafa Petrela İcazetnâmesi**, özel kütüphanesi.

kandil yakmaya izin verdim. Allah'a takvada ve itaatte bulunmasını, Kur'an-ı Kerim'e, Rasül-i Kerimin Ehli-Beyti'ne, sınıksız sarılmasını tavsiye ediyorum, Allah'ın farzlarına ve Rasülüllah'ın sünnetine âmil olmasını tavsiye ediyorum ve kim bunu duyduktan sonra değiştirmeye kalksa bilsin ki günah değiştirenlerin üzerindedir ve enne-l fakîr fi bab-i Rifâiyyeti kıtmîr Şeyh Ahmed."⁸¹

Anlaşılan, Şeyh Süleyman babasının izinde gitmiş ve Rifâî Tarikatında hizmet veren zatlardan olmuştur. Yaşadığı bölge ise Tiran'dan 18 km uzak bulunan Petrela köyüdür. Doğum ve ölüm tarihiyle ilgili hiçbir bilgi yoktur.

5. Şeyh Muhammed İşkodra

Şeyh Muhammed İşkodra, 20 Şubat 1918 tarihinde İşkodra şehrinde doğmuştur. Doğduktan birkaç ay sonra annesi vefat etti. Babası Şeyh Ahmed şefkatli bir insan olduğu için ona 10 yaşına gelinceye kadar hizmet etti. İlkokulu bitirdikten sonra 1937'de Tiran medresesini tamamladı ve Kahire Üniversitesine gitti. Mezun olduktan sonra Tiran'a yerleşti ve orada babasının arkadaşları onu Şeyh Veli'nin (aslen Türk, eskiden tarikatı yaymak için Arnavutluk'un Ergiri şehrine yerleşmiş) kızıyla evlendirdi. Kayınpederinin vefatından sonra Şeyh Muhammed, Ergiri şehrine yerleşti, böylece Şeyh Veli'nin Pisar tekkesini yönetmeye başladı. Arnavutluk'un Nazilerden Kurtuluşu için savaşta aktif rol oynadı ve komutan olarak savaştı. Şeyh Muhammed de diğer insanlarla bu sisteme karşı düzenlenen komplolarda yer aldı. 31 yaşındayken rejim tarafından tutuklanıp 13 Temmuz 1948'de bir mahkûm kampında idam edilir. Onun vefatıyla ilgili "RD" Gazetesinde (19 Aralık 1992, no; 262): Devlete karşı propaganda yapmak, reformu sabote etmek ve bir teşkilatın üyesi olmak ithamı karşısında Ergiri Askeri Mahkemesi'nin 14. 11.1947 no;240 kararıyla dört sene hapisle cezalandırıldı. Fakat sonra onu kimse bir daha göremedi. Bir diğer mahkûmun ifadesine göre Şeyh Muhammed 32. kişi olarak toplu bir mezara defnedilmiştir. Cuma 14 Temmuz 1995 'te yayımlanan "E Djabathta" (sağ) Gazetesine

---

⁸¹ Reka, Şeyh Kemaluddin, **Şeyh Ahmed İškodrevî icazetnâmesi**, özel kütüphanesi.

göre ise “ 1948 Haziran ayında Lufşuka Kampında üzerine ayakla basılarak idam edilen Muhammed İşkodra, İşkodra şehrendendir” diye bir yazı yazılmıştır.⁸²

Sonuç olarak: 31 yaşında, gerekli ilimle mücehhez bir genç olarak hayatı burada sona erdi. Babası gibi vatan ve din konusunda çok hareketli ve aktifti.

6. Şeyh Ali Kruya

Şeyh Alya olarak tanınan Şeyh Ali Efendi İşkodra şehrinde Şeyh Ahmed’den sonra en mühim şahıslardandır. Şeyh Ahmed’in başlatmış olduğu faaliyetleri 43 sene boyunca en iyi bir şekilde ifa etti. Bu zatın hayatıyla ilgili Arnavutluk Tiran Arşivlerinden 1950 yıllarına ait otobiyografisini bulduk. Böylece hayatının en mühim bilgilerini kendi yazısından elde etmiş olduk.

Şeyh Ali Kruya 3 Mart 1884 İşkodra şehri Luguçeşme mahallesinde dünyaya geldi. Orta gelirli bir ailenin çocuğu olarak Babası Beyto Kruya “ Pazar i Vjeter “ (Eski Çarşı) Camisinde müezzinlik yapıyordu ve çarşıda mutfak eşyaları satıyordu.

İlköğrenimini “Ndocaj” mahallesinin mektebinde gördü, küçük yaşlarda kabiliyetini gösteren Ali efendi’ye, hocası hafız. Halit Efendi büyük ilgi gösterdi. Diğer hocası ise hafız. Tahmiz “ bu çocuk büyük din adamı olacak” demişti. “Eski çarşı” denilen yerde medrese okurken İşkodra’nın en meşhur alimlerinden Hfz.Yusuf Kelmendi’den ders aldı. Yeteneğini gördükten sonra hafız.Yusuf efendi özel ders vermeye başladı. Burada Şeyh Ali Arapça ve Farsça öğrendi. 1906-1907’de hafızlığını tamamladı ve 1913’de icâzetini aldı.⁸³ “Pazar i vjeter” mescidinde 1927-1932 yılları arasında, Selvi cami ve diğer camilerde imamlık yaptı.⁸⁴

Şeyh Ali büyük bir vatan severdi. 1912-1913’lerde kendi eşi ve çocuklarını bırakıp Hasan Rıza Paşa’nın komutanlığında Türk kuvvetlerle sırp ve karadağlılara karşı savaşa katıldı. 7 ay “ Taraboş “ cephesinde savaştı. 1920’de yine imamlığı bırakıp sırplara karşı

---

⁸² Luli, Faik-Shehu,Bujar, **Jeta dhe Veprimtaria e Sheh Ahmed Shkodres**,(Şeyh Ahmed İşkodra’nın Hayatı ve Faliyeti), Shkoder, 2004, ss. 15-17.

⁸³ Luli, Faik-Dizdari, İslam,-Bushati, Nexhmi, **Ne Kujtim Te Brezave**, (Nesillerin Anısına), Shtypshk. Rozafat, Shkoder, 1997, ss. 459-460.

⁸⁴ Arkivi Qendror Shteteror i Republikes se Shqipërise, F. 482, V.1950, D.26, fl.25.

Koplik savaşında yer aldı. Savaşırken yanında bir top mermisi patlaması sonucunda sol gözünü kaybetti. Bu savaştan sonra onun vatansever ve hoca olarak değeri daha da yükseldi. Artık tek gözüyle Kur'an ve hadis okumalarına devam etti.

1927'de Hacc görevini ifa etmek için Mekke'ye gitti. Daha önce İşkodra'da Şeyh Ahmed İşkodra hakkında bazı şeyler duymuştu fakat muhafazakâr bir islam görüşüne sahip olduğu için tarikatlardan nefret ediyordu. Mekke'den döndükten sonra ise farklı bir bakış açısı ve uyanmış bir şuurla daha yumuşak ve musâmahakâr davrandı. Şeyh Ali bazen Şeyh Ahmed ile görüşürdü.

1932'de kendi ifadesine göre, Yakovalı şeyh Adem Nuri ile tanıştı ve ona intisab etti. 1933'te (h. Şa'ban 1354 Berat gecesinde) Elbasan şehrinde Şeyh Adem ona Şeyhlik icazeti verdi.⁸⁵ Şeyh Ali bu manevi görevin değerini daha da anlamak için Elbasan şehrinin çarşısında dilencilik yaptı. Bundan sonra İşkodra'da hizmete başladı. 1933-1939 arasında rahmetli Şeyh Ahmedin tekkesinde hizmet yaptı. 1939-1945 kendi evini bir zaviyeye çevirerek orda hizmet etti. Bu beş yıl süresince Leja şehrine sürekli giderek birkaç mürid yetiştirdi ve bu şehirde bir tekke inşa ettirdi. İşkodra tekkesine bağlı Leja Tekkesinde hizmetkâr olarak kendi vekili olan resmi Derviş İsa Uruçi'yi tayin etti. 25 Kasım 1945 İşkodra şehrinde Rifâî Tarikatının yeni tekkesini açtı. Tekke bir tevhidhâne ve dört odadan müteşekkildir.⁸⁶

Birçok kişinin naklettiğine göre Şeyh Adem Nûri (1938) ve Şeyh Ali Kruya (1976) ikisi Muharrem ayının (Matem) sekizinci gecesinde vefat etmiştir. Şeyh Ali hizmet ettiği yıllarda Rifâî Tarikatı yine büyük bir şöhret kazandı. Faaliyeti sadece İşkodra'da değil Leja, Kruya, Elbasan, Vlora gibi şehirlerde de sürdü. Şeyh Adem Yakova hayatta olduğu sürece Yakova ve Prizren ile irtibatlarını devam ettirdi.⁸⁷

1957 Mart ayında Avusturyalı bir araştırmacı Kurt Seliger ve Dr.Stokman isimli bir kişinin rehberliğinde bir alman folklor grubu Şeyh Ali Kruya'nın tekkesini ziyaret etti. (Sonra da bu ziyaret ve arnavutlarla ilgili bir kitap çıkardı: ” *Albanien, Land der Adlersöhne* “). Bunların duydukları kadarıyla bir yabancının islam tarikatının ayinini

---

⁸⁵ A.y.

⁸⁶ Arkivi Qendror Shteteror i Republikës së Shqipërisë, F. 482, V.1950, D.26, fl.25.

⁸⁷ Luli, Dizdari, Bushati, A.g.e, s. 466.

izlemesi epey zor bir şeydi. Fakat Şeyh Ali bunları kabul edip sorularını cevapladı. Zikir bittikten sonra şeyh misafirleri odasına alıp tipik arnavut misafirparverliğiyle iki yanaktan öper ve tatlı ikram eder. Müslümanlarda 12 tarikat olduğunu belirtti. Bir tarikatın içine girdikten sonra mertebe ancak imtihanlardan geçtikçe yükselir. Sadece zor imtihanları başaran kişiler intisab edebilir. Şeyh Ali : “ Biz cam parçalarını yersek ve ateşte yanarsak o zaman Allah’a ne kadar yaklaştığımızı gösterir. Herkesin yanında Allah var, Hz. İsa, Hz. Musa ve Hz. Muhammed (sav), Allahı farklı bir pencereden görür ve bu yüzden O yine aynı Allah’tır. Bunlar aynı hedefe götüren farklı yollardır... Özellikle Ümmet-i Muhammedin bulunduğu yerde rifailer de bulunur. Bizim için hangi millete mensup olduğun önemli değil mühim olan hepimizin kardeş olduğudur. Bu yolda millet vekili ve köylü, zengin ve fakir hepsi eşittir... ”⁸⁸

Şeyh Ali, dini yükümlüklerin ve ibadetlerin yanı sıra müridlerinin genel olarak dışarıda ve ailesinde davranışlarına da çok önem verirdi. Onun daha fazla üzerinde durduğu dört şey de: zinadan uzak durmak, başkasının eşyasına el koymamak, yalandan sakınmak ve alkol’den uzak durmaktı. Onun dervişlerinden de arasına alkol içen olurdu fakat o herkesin önünde çok ağır azarlardı.

Şeyh titiz ve her durumda yardım etmeye hazır bir tabiata sahipti. Şeriat ve din konusunda çok sertti ve sohbet ederken muhatabın gözüne bakardı. Dinî konularda da hazırcıvaptı ve derin konulara girerdi.

Diğer tekkelerde olduğu şekilde Şeyh Ali’nin tekkesinde de Ehli Beyt sevgisi önplandaydı.⁸⁹

Şeyh Ali efendi komünist sistem geldikten sonra bile (1967) kendi hırka ve sarığını çıkartmadı ve sakalını da kesmedi. 1967’den vefat edene kadar kendi evine kapandı ve bazen sadece geceleri çıkıyordu. Bütün Arnavutluk’ta yaklaşık 2000 müridi oldu.⁹⁰ 11 Ocak 1976’da vefatından sonra din yasak olduğu halde dervişlerle sohbetleri onun vekili ve Leja şehrinin şeyhi Şeyh İsa Uruçi tarafından yürütüldü. Şeyh Ali’nin 6 oğlundan sadece İdris Efendi’ye komünizm yıkıldıktan sonra 1994 yıllarında Prizrenli Şeyh Cemâli

⁸⁸ A.e, ss. 468-470.

⁸⁹ A.e, s. 476, Bala, Smajl-Alushi, Blendi, **Institucionet Islame Te Shkodres**, (İşkodra İslamî Müesseseleri), Millenium i Ri, Shkoder, 2011, ss. 172-174.

⁹⁰ A.g.e, s. 173.

Şehu tarafından icazet verildi ve 2011 Ocak ayına kadar bu hizmeti yürüttü. Bugün ise bu görevi Şeyh İdrisin oğlu Sadettin Bey Vekil olarak yürütmektedir.

Şeyh Ali'nin cenazesi ilk olarak şehrin mezarlığına defnedildi 1994'te yeniden hizmete açılan kendi tekkesine taşındı.

7. Şeyh Mustafa Reka

Şeyh Mustafa Reka 19 Kasım 1883'te Büyük Debar denilen yerde doğdu. İslam geleneği olan bir aileden geliyordu. Böyle bir ortamda yetiştikten sonra babası onu İstanbul'a okumaya gönderdi. Burada Şeyh Mustafa Osmanlıca aracılığıyla Arapça ve Farsçayı öğrendi ve bunun dışında Makendonca ve Yunanca biliyordu. Öğrenimine paralel olarak İstanbul'da meşhur lokum fabrikasında çalıştı ki bunu kendi memleketine döndükten sonra da sürdürecektir. Mustafa Efendi çok edepli ve nazik bir genç olduğu için onu tanıdıktan sonra ona saygı ve muhabbet beslerdi.

Arnavutluk'un din adamları vatana sevgi ve hizmeti eksik etmiyorlardı. Şeyh Mustafa vatanın geleceğinden çok endişeleniyordu ve o dönemde yurt dışında yaşayan arnavut göçmenlerle irtibat halindeydi. Kendisini "Java" (Hafta) gazetesinde Bükreş'te arnavut muhacirlerle birlikte çekilmiş bir resimde görüyoruz.

Arnavutluk'a döndükten iki sene sonra 1922'de Rifâî tarikatı ile tanıştı ve Şeyh Ahmed İşkodrevî'den ders aldı. Şeyh Ahmed Efendi kendi tekkesine onu muhasebeci olarak tayin etti. 1923'te tasavvufi şiirler yazmaya başladı. İki Osmanlıca, üç Makedonca ve diğeri Arnavutça toplam kırk dört şiir yazdı. Son şiirini ise 1964 yılında yazdı. Şiirleri, kendi torunu Şeyh Kemaluddin tarafından kitapçık halinde bastırıldı.⁹¹ O zamanki "Njeriu" (İnsan) Dergisinin iki sayısında "Kendini tanı" ve "İnsan ve doktor" başlıklı şiirlerini yayınladı.⁹²

Şeyh Kemaluddin Efendinin tekkesinde araştırma yaparken şaşırtıcı bir detayla karşılaştım. Şeyh Mustafa'nın ilahi ve birkaç duaların defterinde kızıl yıldızı bulunuyordu. Bunun üzerine Şeyh Kemaluddin: " O zaman malum herşeyin yasak olduğu dönemdi,

⁹¹ Reka, Şeyh Kemaluddin, **İlahi, Sheh Mustafa Reka**, Tirane, 2013.

⁹² A.e, ss. 164-165.

arasına devlet tarafından kontrol geliyordu ve kitaplarını kurtarmak için dedem onun kapağında veya ilk sayfasında kitabın komünist içerikli bir kitap olduğu göstermek için kızıl yıldızı çiziyordu” diye bir açıklama getirdi.

Bunun dışında Şeyh Mustafa hüsnü hat ile de uğraşır. Şu an kendi torununun tekkesinde duvarlarda asılmış olan bu yazılar dikkat çekmektedir. Dedesinin kütüphanesini da miras olarak muhafaza etmektedir.

Hayat boyunca bu zatın derdi dervişleri ve insanları Hz. Peygamberin ahlakıyla ahlaklandırmaktı. Onun şiirlerinde şeriatı hafife alan ve bu yolun dışında amel eden şeyhler ve dervişleri de eleştirdiği görülmektedir.

Bismillah ile ettim telkin

Birkaç mısra söyledim

Fi Tarîki-Alevî

Dervişler ne etti

Bazı Mühib-i Dervîşân

Sadece ismi Aleviyân

Hep meyhânede eder seyrân

Böyle olmadı kavl-i Pirân

Ey ismi olan Dervîşân

Bu Tarikata sâdık kal

Yanında rakı şişesiyle değil

Kaldırmaz Hz Alî böyle hâl . (İlahî-i Dervîşân. 1923)⁹³

---

⁹³ Reka, Şeyh Kemalüddin, **İlahi, Sheh Mustafa Reka**, Tirane, 2013, ss. 27-28.

Şeyh Mustafa Reka 19 Kasım 1970’de vefat etti. O dönem Enver Hoca’nın iktidar yılları olduğu için cenaze töreni gizli olarak yapıldı. 1990 yıllarından sonra yaklaşık 25 yıldır kendi torunu Şeyh Kemaluddin Reka bu hizmeti devam ettirmektedir.⁹⁴

---

⁹⁴ A.e.

8. Şeyh Ramazan Pisari

Ramazan Pisari, XX yüzyılda hizmet veren Rifâî şeyhlerinden biridir. Kendisi 1898 yılında Tirana yakın olan Vora kasabasında doğmuştur. İlk ve orta eğitimi ile ilgili bilgiye sahip değiliz fakat üniversiteyi İstanbul'da bitirdiği oğlunun ifadelerinden öğreniyoruz. İstanbul'dan döndükten sonra ailesiyle birlikte Maminas köyüne (Draç'a yakın) yerleşti. Ramazan Pisari Şeyh Ahmed İşkodra'ya istisab etti ve şeyhi vefat ettikten sonra o zamanki Meşayihür-Rifâî Şeyh Tasim Cinişi ona Şeyhlik icazeti verdi. Bunu bir ilahisinde anlatıyor:

Allah istedi sen göç ettin

Göcünden sonra haber verdin

İşim bitti bana söyledin

Bundan sonra Şeyh Tasîm

İlahi emirle bana icâzet verdi

1928'de Şeyh Ramazan Pisari'nin bir resmini görüyoruz, demek ki bu yılda icazet almış durumdadır.⁹⁵

Taşındığı köyde kendi dervişleriyle birlikte bir tekke inşa etti. Mekân olarak Zenel Baba türbesi diye bilinen yerde kendi tekkesini kurdu. Bu türbede tarihi bilinmeyen biri Zenel Baba'ya diğeri onun hizmetkârı ve dervişi Tare Ceçi'ye ait iki mezar bulunur. 1935-36'da Şeyh Ramazan'ın tekkesi dergâh bir türbe odası, kahve ocağı, tevhidhâne, bir çilehâne, bir koridor ve bir tuvaletten oluşmaktadır. Bu tekkede tehvidhanenin 100 kişilik bir kapasitesi varmış ve çok merasim gerçekleştiği bilinmektedir. Şeyh Adem Roda'nın bu tekkeye sık sık gittiğini biliyoruz ve vefat etmeden önce bıraktığı vasiyetlerden biri de şöyledir: “ Cenazemi Şeyh Ramazan yıkayacak ve İşem tekkesinde beni defnedeceksiniz ”. 1948'de bu tekkede üçüncü mezar olarak şeyh Ramazan'ın rahmetli eşi Hasibe Pisari defnedilir. Böylece türbenin içinde 3 kabir yer alıyordu. Fakat 1967'de Komünist sistemi her dini muesseseyi yıktığı gibi bu tekkeyi de yıkmıştır.

---

⁹⁵ Ekler bölümü.

Şeyh Ramazan 29. 11 1982 'de vefat etti ve geride altı çocuk bıraktı: Cevriye, Muhammed, Ali, Hasan, Hüseyin ve Mehdi.⁹⁶

9. Şeyh Ahmet Cinîşi

Şeyh Ahmed İşkodra'dan sonra Rifâi Meşihâtı İşkodra'dan Peçin Şehrine intikal etti. Orada Şeyh Tâsim'in (1855-1938) oğlu Şeyh Ahmed Cinîşi 1967'ye (Dinin yasaklaması) kadar Şeyh-ul Meşâyih görevini yürüttüğünü tahmin edilmektedir.

Aşağıdaki bilgiler, 14/03/1950 yılında Müslüman Topluluğu Başkanlığı'nın talebi üzerine Şeyh Ahmed Cinîşi (ö.1968) tarafından Arnavutluk'taki şeyhler, tekkeler ve zaviyelerin faaliyetleriyle ilgili verilen bir listedir.

Müslüman Topluluğu Başkanlığı'nın talebi üzerine, aşağıda Arnavutluk'ta Rifai Meşayih'ine bağlı olan tekke ve zaviyyelerin sayısını veriyoruz:

Rifâi Meşâyih

Şeyh Ahmet Cinîşi (Peçin)

14 /3/ 1950

İmzası:

Nr.	Şeyhin adı	Ünvanı	Tekke veya Zaviyyenin bulunduğu yer
1.	Şeyh Ahmet Cinişi	Meşayih	Peçin
2.	Hacı Şeyh Ali	Şeyh	İşkodra
3.	Şeyh Adem İşmi	“	İşm (Şiyak)
4.	“ Ramazan Pisari	“	Maminas (Şiyak)
5.	“ Selman Bisi	“	Elbasan
6.	“ Kazim Peya	“	Fier
7.	“ Demir Kazazi	“	Kavaja
8.	“ Ömer Dibra	“	İşkodra

⁹⁶ Roda, Skender, “**Bab Sheh Adem Roda Patriot i Rilindjes Kombetare**”, (Baba Sheyh Adem Roda Milli ve Canlanma Vatanseveri), Mart 2014, ss. 341-343.

9. “ Yunus Metani “	İşkodra
10. Derviş İsuî	Velabişt (Berat)
11. Şeyh Veli Pısar Tekkesi	Pısar (Ergiri)
12. Şeyh Adem Tekkesi	Tropoya
13. Şeyh Hüseyin Cuzi tekkesi	Sauk (Tiran)
14. Şeyh Fahrüddin Tekkesi	Berat
15. Şeyh Ahmet İşkodra Tekkesi	İşkodra
16. “ Şakir .... Tekkesi	Elbasan
17. “ Gani Şehu Tekkesi	“
18. “ Dinç Tekkesi	“
19. “ Adil Tekkesi	Avlonya
20. “ Süleyman Tekkesi	Leskovik
21. “ Gani Şehu Tekkesi ? ?	Berat
22. “ Süleyman Kuçi Tek.	Petrel (Tiran)
23. “ Reşit Tekkesi	Tepedelen
24. Hafız İsa Uruçi Zaviyyesi	Leja
25. Dalip Elmaz Zaviyyesi	Korça
26. Osman Dede Zaviyyesi	Kavaya
27. Paşani Zaviyyesi	Kurveleş (Ergiri)

Not: 1 ile 10 arasındaki tekkeler faaliyette ve başında şeyh bulunur. 11-27 arası ise sadece tekkeleri kalmış fakat şeyh bulunmamaktadır⁹⁷ (Hafız İsa Uruçi'nin bulunduğu Leja zaviyyesi istisna, ki halen faaliyettedir.)

Rifai Tarikatının Meşayihî
Şeyh Ahmet Cinîşi

Yine aynı liste onaylanmak üzere o zamanki Bakanlar Meclisi'ne de gönderilmiştir⁹⁸ ve bununla birlikte Şeyh Ahmed İşkodra ile ilk defa başlayan ve o zamana kadar bütün Arnavutluk'ta uygulanan Rifâî Meşihâtı'nın Genel Tüzüğü da bu listeye dahil edilmiştir:

⁹⁷ Arkivi Qendror Shteteror i Republikës se Shqipërisë, F. 482, V.1950, D.26, fl. 23, 24.

Rifâî Tarikatının Tüzüğü

Hicri 500-570 yıllar arasında yaşamış olan büyük Pir Hz. Ahmed Rifâî tarafından kurulan Rifâî Tarikatı kendisinde deruni mana içeren gelenek ve ayînlerden oluşmaktadır. Bu gelenek ve ayînler yukarıda zikredilen Hz.Pîr tarafından konulmuş ve hiçbir şekilde değiştirilemez.

Madde 1- Rifâî Tarikatı Arnavut İslam Birliği'nin bünyesinde ve İslamın kutsal kitaplarına ve emirlerine bağlı olan bir yoldur.

Madde 2- Rifâî Tarikatı'nın gayesi: İnsanın ahlakını güzelleştirmek ve faziletlerini yükseltmektir. Su-i sıfat ile alçak şehvetlere karşı savaşarak insanı tekamül ve kemalat'a doğru yürütmektir. İnsanı, diğer insanlara yardım edecek ve onları sevecek bir şekilde kardeşçe sosyal bir eğitim vermektir. Başkasının sırtından geçinmemesi aksine onlara fayda verebilmesi için onu kendi yaşamını temin edecek bir şekilde ferdi ve sosyal olarak geliştirip eğitmektir.

Tarikatın İç Yapısı

Madde 3- Rifâî Tarikatı; Meşâyih, Şeyhler, dervişler, hadimler (dinî görevliler) ve müridlerden oluşmaktadır.

Madde 4- Meşâyih Peçin (o zaman için) şehrinde bulunup bu tarikatın en yüksek rütbesini temsil etmektedir.

Madde 5 – Meşâyih, bu icazeti Hz Pîr'den gelen sened ile bir şeyhten alması gerekiyor. Bunun dışında imam hatip mezunu olması veya İslam Birliği'nden bir heyet tarafından – ki şeyh bu heyetin başında bulunuyor- onun islami bilgisini yeterli bulacak şekilde kontrol edimesi şarttır.

Madde 6- Meşâyih vasfı yukarıda zikredilen 5. Maddeye göre olmak şartıyla nesilden nesile (Veliaht) geçebilir.

Şeyhler

---

⁹⁸ Arkivi Qendror Shteteror i Republikës së Shqipërisë, F. 482, V.1950, D.26, fl. 55, 56.

Madde 7- Şeyhler, Arnavutluk'un farklı bölgelerinde Meşâyih'in temsilcileri (halifeleri) dir. Bunlar oradaki müridleri yönetip evrad ve ezkarları okutmaktadır.

Madde 8- Şeyh (Halife) de Meşâyih gibi islâmî açıdan (5. Maddeye göre) mücehhez olması lazımdır.

Madde 9- Fakir (Derviş), bir şeyhe teslim olan ve yaptığı hizmet gösterdiği yetenek ve iradesi bu şeyh tarafından gözlemlenerek derviş kıyafetleri giydirilen bir mürittir. Buna tarikatın ihtiyaçlarına göre görev verilir.

Madde 10- Hadim (rütbeli) derviş kıyafetleri olmayan fakat bir şeyh tarafından tayin edilmiş bir hizmetkar mürittir.

Madde 11- Bütün Rifâî Tarikatı görevlileri Arnavutluk Halk Cumhuriyeti tarafından Dîni Birliklerden istenilen kriterlere sahip olmalıdır.

Madde 12- Mürid, bir şeyhe teslim olan her erkek veya bayan müslümandır.

Madde 13- Mürid her kategori veya tabakadan olabilir.

Madde 14- Rifâî Tarikatının her müridi dini kuralları ve kendi tarikatının kurallarını uygulamak zorundadır.

Madde 15- Her mürid, İslamî kitapların emrettiği görevleri dışında bu duaları da yerine getirmeye mecburdur: Genel Vird, müşterek zikir (Pazar gecesi, Perşembe gecesi veya Cuma günü Cumadan sonra), müşterek zikir (ışrak, şeyh tarafından belirlenen, İslam'da kandil geceleri, Cuma günü zikri veya Pazar günü öğleden sonra).

Madde 16- Rifâî Tarikatı müntesipleri, Muharrem Ayının ilk on gününü ibadetle geçirirler ve onuncu günde Aşura gününü anarlar.⁹⁹

Peçin 20/ 2/ 1950

Rifâî Tarikatı Meşâyih'i

Şeyh Ahmet Cinîşi

(imza)

---

⁹⁹ Arkivi Qendror Shteteror i Republikës se Shqipërisë, F. 482, V.1950, D.26, fl. 46, 47,48

10. Şeyh İsa Uruçi

Hafız İsa Efendi 1 Mayıs 1905 yılında İşkodra ilinin Muriçan köyünde doğdu. Dindar bir ailede doğan bu çocuk erkenden kabiliyetini ve ilme hırsını göstermeye başladı. Doğduğu köyde mektep olmadığı için Ştuf-Doday köyünün caminin mektebinde ilk dini bilgileri aldı. Kendi oğlu Fuat Uruçi anlatıyor: “ Onu her zaman elinde Kur’an’la görürdünüz, sadece okuması değil de ameli de Kur’an idi ”. İlk okul tahsilinden sonra “ Çafa Medresesi “ ne yazılarak Salih Müftü Efendiden ders aldı. İlim ve İslam yolunda ilerlerken hocasından aldığı yardım ve ilgiyi minnetle andı. İşkodra merkezinde “Dervişbeg Köprüsü” denilen yerde yeni medrese açıldıktan sonra buraya geçti. Oradaki meşhur müderris hafız İbrahim Kaduku’dan da büyük ilgi gördü. Medrese yıllarında Arap, Fars ve Türk dilini öğrendi ve 1925’te hafızlık icazetini aldı. O zamandan beri de tasavvufa bir meyili olduğu söylenir.¹⁰⁰

1925’te Draçin köyüne imam olarak tayin edildi, 1927 ‘de ise Muriçan, 1929-1935’e ise Veyukay, Obot ve Buşat köylerinde görev yaptı. 1935’te bir sene ”Kırmızı Camide ” din öğretmenliği yaptı. Ondan sonra Gruemir, Çezme ve Gur i zi’ yine imamlık yaptı.¹⁰¹

1937 yılında Hafız İsa, Yakovalı Şeyh Adem Nuri (Rifâi) ile temas kurdu ve o zamanki İşkodra’da Şeyh Adem Nuri’nin halifesi olan Şeyh Ali Kruya’ya intisab etti, o senenin 10 Muharrem (Ocak) 1937 ‘sinde “Derviş” ünvanını aldı. 1945 yılında Leja şehrinde açılan yeni Rifâi tekkesine şeyh olarak tayin edildi.¹⁰²

¹⁰⁰ Fuat Uruçi ile yaptığımız konuşmadan edindiğimiz bilgiler.

¹⁰¹ Bala, Smajl-Alushi Blendi, **Institucionet Islame Te Shkodres**, (İşkodra İslamî Müesseseleri), Millenium i Ri, Shkoder, 2011, s. 369.

¹⁰² Aga, Shejh Ismail, **Tarikati Saadi, Vendet e Shenjta Shqipetare**, (Saadi Tarikatı, Arnavutluk’un Kutsal Mekanları), 1995, s. 21, Fuat Uruçi ile konuşmamızdan. “ Rahmetli babam, tarikat ile müşerref olmadan önce tabiat itibariyle çok sert ve titizdi. Hem hafız hem iri yapılı hem kemerde silah taşıyarak Şeriata en ufak itirazı kaldırmazdı. Bir gün İşkodra büyük pazarında – ki o zaman 3000 dükkan kayıtlıydı- kalabalık içinde Şeyh Adem Nûri Efendi ona bakıp: “ Sen nerdeyse tam mücehhezsin ama küçücük bi şeyin eksik.. ama neyse”, diyor. Hafız İsa elini hemen silaha dayanarak da: “Söyle.. neyim eksik benim ..”deyince Şeyh Adem bir kağıt üzerine bi şey yazıp:” bunu üç gün okucayaksın ve Ndosay Mahallesinde Şeyh Ali Efendi’ye gideceksin. Kendisi sana izah eder.” Dedi ve babam onu okuduktan üç gün sonra hayatı ve deruni dünyası başka bir anlam kazandı. Şeyh Adem’in Yakova’dan kalkıp Arnavutluk’u gezmesi ve Tropoya’da – yani Arnavutluk’ta- vefatı tercih etmesi elbette anlamsız değildir. 13 Ocak 2013, Fuat Uruçi’nin evinde röportaj.

1946-1967'ye kadar Şeyh İsa gönüllü olarak İşkodra Dobraç köyünde imamlık yaptı.

Şeyh İsa dini hizmetlerinin yanı sıra İslam'da estetik denilen tezhib san'atına da vakıftı. Eserleri İşkodra'nın birkaç camisinin duvarlarında asılıydı fakat 1967'de komünist rejimi tarafından tahrib edildi. Aynı şekilde okumaya ve ilme çok değer verdiği için kendisinin oluşturmuş olduğu kütüphane de zarar gördü.¹⁰³

Arnavutça okuma yazmayı bir vatan borcu olarak göre hafız. İsa, Ahmed Rifai'nin "Burhanül Mueyyed" eserini Arnavutçaya çevirmiş, Rıza Gilani ile birlikte de Şeyh Ahmed İşkodra'nın Mevlidini arapçadan kendi diline çevirmiştir.

1930 yılında Kral "Zog" döneminde Obot köyünün nüfus memuru görevine getirildi. Siyasetten uzak duran bir insan olarak 1939 İtalya işgaline tepki gösterdi ve birkaç ay takip edildikten sonra Karadağ'a gidip bir müddet orda ikamet etti.

1967'de dinin yasaklanmasıyla Şeyh İsa İşkodra'da kendi evine kapandı ve gelen misafirlerle birlikte gizli bir şekilde sohbet ve zikirleri gerçekleştirdi.¹⁰⁴

1980 yılında vefat etti ve Komane denilen şehir mezarlığına defnedildi. 1990'da Şeyh Ali Kruya'nın naaşı ile birlikte oradan kaldırılıp Ndosay mahallesinde bulunan Rifâh Tekkesine (Şeyh Ali Kruya'nın tekkesi) defnedildi. Bir söylentiye göre Şeyh Ali hayattayken: "Fakirin (benim) ve derviş İsa'nın mezarı bu tekkede olacak"¹⁰⁵ diye söylemiş.

Şeyh İsa Efendi'nin Safiye hanım ile yaptığı evlilikten Fuat, Avni, Muhammed, Feyziyye ve Müzeyyen olmak üzere beş çocuğu dünyaya geldi. Bunlar arasında, babasının yolundan giden tek kişi Fuat Efendi'dir. Babası hakkında edindiğimiz bilgilerin çoğunu ona tasdik ettirdik.¹⁰⁶

---

¹⁰³ Zaganjori, Fejzi, "Hafız İsa Uruçi, i Njohur si Derviş Isaja", Gazeta. Drita İslame, Mart, 1997, No. 5-6 (112-113), Zilkade. 1413. s. 3.

¹⁰⁴ Aga, Shejh Ismail, **Tarikati Islamik Saadi**, (İslamî Saadî Tarikatı), Euro Rilindja, Tirane, 1996, s. 40.

¹⁰⁵ Şeyh İdriz Kruya ve Fuat Uruçi'den aldığımız bilgiler.

¹⁰⁶ Fuat Uruçi ile konuşmamızdan.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEYH AHMED İŞKODREVÎ

A. HAYATI

Şüphesiz ki Arnavutluk hudutlarının içinde Rifâîlik'i en üst noktaya ulaştıran zat Şeyh Ahmed Efendi'dir. Bu zatın gerek ahlâk yönünden gerekse eser açısından şeriat ve tarikat ikiliğini hakikat makamında birleştirdiği görülür. Genç yaşta vefat etmesine rağmen kısa ömrünü verimli bir tarikat eğitime ve İslâmî faaliyetlere feda ettiği söylenebilir.

Şeyh Ahmed'in doğum tarihi tam olarak bilinmemektedir. Kızı Fatime Reçi'ye göre 1875'te İşkodra'da, araştırmacı Faik Kasolya'ya göre 1878¹⁰⁷, Hamdi Buşati'ye göre ise 16 Mart 1881 tarihinde doğdu.¹⁰⁸

Entelektüel bir ailenin çocuğudur. Ailesinin 12 nesilden beri devam eden bir entelektüel yapıya sahip olduğu hakkında görüşler vardır. Babası Müftü Molla Muho Şeyh Ahmed'in küçük yaşta aklî olgunlaşmasını fark edince onu kendisinden daha bilgili bir müderrisin yetiştirmesini istedi.

Şeyh Ahmed Efendi, dedesi hakkında bilgi verirken basılmamış bir dörtlüğünde şöyle diyor:

Benim dedem zat-ı mühim

Derviş ve camide imam¹⁰⁹

Hakîm ve esed gibi cesurlu

Ehl-i silah ehl-i irfan¹¹⁰

Dedesinin hayatı, hac vazifesi ve faaliyetleriyle ilgili bilgi verdikten sonra babasından da bahsediyor:

---

¹⁰⁷ Luli, Faik-Shehu, Bujar, **Jeta dhe Veprimtaria e Sheh Ahmed Shkodres**,(Şeyh Ahmed İşkodra'nın Hayatı ve Faaliyeti), Shkoder, 2004, s. 9.

¹⁰⁸ Bushati, Hamdi, **Shkodra dhe Motet**, (İşkodra ve Zamanlar), 1998, İşkodra, C. I, s. 621.

¹⁰⁹ Anlaşılan: Şeyh Ahmed'in tarikat izleri aile geleneğine dayanmaktadır.

¹¹⁰ Luli, Faik-Shehu, Bujar, **A.g.e**, s. 9.

*Babam medreseye gitmiş
İlim öğrenmeye
Büyük hoca oldu
Tarik'e de intisab etmeye*

*Dedemin iki camisi
Biri Şaban Efendi
Biri Buna nehri
İki vaktine oraya intikal etti*

*Şaban Efendi Camisi
Babam aldı ve imamlık yaptı
Senelerce orda hizmet etti
Ta ki vakit geldi Tuz'a çağırdı*

*Oraya müderris olarak gitti
Müslümanlara tavsiyede bulundu
Tuz'da çokça hizmet verdi
Ecel gelince de orada buldu.¹¹¹*

Öğretmen, imam ve aynı zamanda bir tarikat şeyhi olan Şeyh Ahmet Efendi, yazdığı eserler ve çeşitli faaliyetlerle hayatını renklendirdi. Vefatından sonra aynı itibar ve saygıyı gören şahsiyeti Komünist diktatörlüğün iktidara gelmesiyle karalanıp yok sayıldı, kütüphanesi iktidara karşı bir tehlike oluşturacağı endişesiyle yakıldı.

Şeyh Ahmed'in Esmâ Hanım ile yaptığı evlilikten dört çocuk dünyaya geldi: Kâzım, Hüseyin, Muhammed ve Fatıma. İlk iki erkek çocuğu Şeyhin vefatından sonra vefat ettiler. Muhammed de genç yaşta vefat etti fakat soyu devam etmektedir. Şu an ailesinden Şeyh Ahmed'in yolunu devam ettiren bulunmamaktadır.

---

¹¹¹ Luli, Faik-Shehu, Bujar, **A.g.e.**, s. 10.

Kızı Fatıma, Şeyh Ahmed'in son günlerini şöyle hatırlıyor: “ Babam, 7 Şubat 1927’te vefat edeceğinin haberini önceden duyurmuştu. Bir akşam evde oturuyorduk, Annem onu ağlarken gördü ve sebebini sorduğunda şöyle dedi: - Hayatım sona eriyor diye ağlamıyorum, zaten misyonumu eda ettim ama tekke kapısının kapanacağına ağlıyorum. Annem: -Hayırdır senin üç erkeğin var nasıl kapanacak .. ? deyince, o da: - Kazim benden üç hafta sonra ölecek, Hüseyin, İmam Hüseyin gibi 23 yaşında silahtan ölecek. Muhammed, İmam Hasan gibi 30 yaşında zehirden ölecek, Fatıma ise 70 küsur yaşına kadar yaşayacak, İşkodra dışında evlenip dört çocuğu olacak, diye söylediğini hatırlıyorum.”¹¹² Oğlu Muhammed 24 yaşında evlendi ve soyunu devam ettirecek iki erkek çocuğu geride bıraktı. Hayatı ikinci bölümde daha geniş bir şekilde ele alınacaktır.

Şeyh Ahmed 17 Şubat 1927’de vefat etti. Cenaze töreni Karahase semtinde Hacı Şeyh Şamî mezarının yanında yapıldı. Bütün Arnavutluk’tan ve özellikle İşkodra halkının katılımıyla öğrenciler, öğretmen, yerel devlet yetkilileri, millet vekilleri ve Şehir Bandosu eşliğiyle büyük bir cenaze töreni düzenlendi.

Kızı Fatıma’nın o gün ile ilgili bir hatırası şöyle: “Pader Cerc Fişta’nın¹¹³ cenazeye ağlayarak gelip ‘Bugün bizden büyük bir adam ayrılıyor’ demesi benim üzerime son derece etki bıraktı.”

Şeyhin ailesi cenaze törenine yoğun katılım ve o gün dışarıdan gelen çok sayıda başsağlığı mektup ve telegraflarından dolayı hazirun huzurunda bir teşekkür konuşması yaptı.

Araştırmacı Hamdi Buşati ise Şeyhin vefatıyla ilgili bize şu bilgileri aktarmaktadır: ” Onun şahsiyeti uğursuz o eski soğuk rüzgarları nihayet yendi. İzzet ve hümanizminden, genel kültür ve tefekkür derinliğinden, milletine beslediği samimi sevgi ve müsamaha ruhundan kaynaklanan bütün karizmasıyla bu yola yöneldi. Şüphesiz ki bu nadir erdemler sayesinde Pader Cerc Fişta’da dostluk ve sevgi duygusu uyandı. O günde orada hazır bulunanlar milli şairin vefatından dolayı gözyaşlarını tutamadığını bize söylüyorlar.”

---

¹¹² Reçi, Fatime, **Te Dhena mbi Jeten e Sheh Ahmed Shkodres**,(Şeyh Ahmed İşkodra’nın Hayatıyla İlgili Bilgiler), s. 10.

¹¹³1871-1940, Fransiskan rahibi, Arnavut yazar ve siyaset adamı. İşkodra’da vefat etti.

1970’te şehrin genel soğutma tesisi kurulurken naaşı oradan şehir mezarlığına taşındı.¹¹⁴ 24 Nisan 1995’te ise Şeyh Ali Kruya Tekkesi’nin karşısında Şeyh Ahmed’in türbesinin açılışı oldu. Bu tören Diyanet İşleri Başkanı Hafız Sabri Koçi, İşkodra Müftüsü Hacı Faik Hoca, İşkodra Valisi Ali Kazazi, Roma’da İslam Birliği Başkanı Mentor Çoku, Başbakanlık’ta Din Sekreteri Barzül Fiso, Arnavutluk Rifâî Tarikatı Meşâyihî Şeyh Kemâleddin Reka ve Millet Vekilleri katılımıyla gerçekleşti.

Türbenin maliyeti aslen Tropoya’lı olup Belçika’da ikamet eden Cevahire Ahmetaj Hanımefendi tarafından karşılandı. Kızı Tefta ise Şeyh Ahmed’in sadece dinî değil vatanî hizmetini de hatırlatmak için türbe üzerine konulacak güzelce nakışlı bir Arnavutluk bayrağı bağışladı. Arsayı ise İsa ve Yunus Teli kardeşler bağışladı.¹¹⁵

B. EĞİTİMİ

Yukarıda zikredildiği gibi Şeyh Ahmed’in ailesinin entelektüel bir yapıya sahip olması kendisini ilim ve kültür yoluna teşvik etti.

İşkodra, dinî eğitim ve kültür alanında meşhur müderrislerle güçlü bir damga vuracak nesillerin yetişmesinde mühim bir rol oynamıştır. Ailesi Şeyh Ahmed’i yetiştirmek üzere bu müderris tabakasından biri olan Hafız Yusuf Kelmendi’ye¹¹⁶ teslim etti. Şeyh Ahmed öğrenciyken yeteneğinden dolayı hocasının dikkatini çekti ve kendisiyle daha yakın ilgilenmesine sebep oldu.¹¹⁷

Medreseyi¹¹⁸ ise Karadağ’ın Tuz köyünde bitirdi. Bu iki eğitim döneminden kendisi otobiyografi tarzında yazdığı şu beyitlerden anlaşılmaktadır:

---

¹¹⁴ O günde Şeyh Ahmed’in naaşını taşımak için İşkodra’da Şeyh Ali Kruya ve Derviş İsa Uruçi hariç Arnavutluk’tan bütün Rifâî Şeyhleri toplandı. Derviş İsa’nın oğlu Fuat Uruçi o günü şöyle hatırlıyor: “ Babam evde dolaşıp ağlıyordu “- niye oradan kaldıracaklar ki anlamıyorum.. zaten tesis oraya kadar gitmez, Allah dostu (Şeyh Ahmed) esasını orada koyduysa bunda şüphe olmaz.. ” diyordu ve bu soğutma tesisi yapıldıktan sonra gördük ki oraya kadar gelmedi ama nafile artık naaşı oradan taşınmıştı.” (Fuat Uruçi ile konuşmamızdan, 13 Ocak 2013, Fuat Uruçi’nin evinde röportaj)

¹¹⁵ Luli, Faik-Shehu, Bujar, **Jeta dhe Vepriartaria e Sheh Ahmed Shkodres**,(Şeyh Ahmed İşkodra’nın Hayatı ve Faaliyeti), Shkoder, 2004, ss. 9-15.

¹¹⁶ Bu zatın tarikat ve dervişlere karşı acayip bir kin ve nefreti varmış, kendilerine karşı beyit de yazdığını söyleniyor. Bu ilişkiyi daha iyi anlamak için Molla Kasım ve Yunus Emre misalini hatırlamak yeterlidir.

¹¹⁷ Luli, Faik-Shehu, Bujar, **A.g.e**, s. 19.

¹¹⁸ Türkiye’deki imam Hatib Lisesinin karşılığıdır.

*Dört yaşımdayken başladım
Babamın götürdüğü mektepe
Orda az geçirdiğim zamanla
Kur'an okumaya başladım*

*Beş sene ehli-mektep oldum
Mütalaa edecek kalmadı
Dokuz yaşında medreseye gittim
Hoca olmayı talep ettim*

*Medreseyle tanıştırdı
Babam durmadan
Osmanlı Tuz'a¹¹⁹ götürdü
hizmet etmeye başladığı zaman¹²⁰*

O dönemde İstanbul ve Kahire ilme karşı yatkınlığı ve talebi bulunan gençlerin okumaları için uygun görülen yerlerdendi. Babasının isteği onun bir müderris olarak yetiştirmesiydi bu yüzden oğlunda bulunan yeteneği de göz önünde bulundurarak onu İran'a götürdü. Bu ülke ilahiyat okumak isteyen gençler için pek uzak bir yerdi. Şeyh Ahmed bu eğitim döneminden hiç bahsetmedi, sadece bir "İlahi" eserinde şöyle ifade etmekte: " *İşte Fakire, dinde ilerlemek için lazım olan bütün şeyleri veren Bağdat, Hint, İstanbul ve Arnavutluk'un en büyük şeyhlerinin elinden Sultanu-l Evliya Seyyid Ahmed Rifâi'nin yoluna intisap etmekle müşerref oldum.*"¹²¹

İran'a gitmesinin sebeplerin biri olarak Farsça bilenlerin sayısının azlığı gösterilir. Fakat sadece o dönemde İşkodra'da Farsça bilen en az 30-40 kişi vardı. Kendi kızı da babasının orda 7 sene okuduğunu söylüyor. Oradayken ferdî çalışmaların neticesinde 7

¹¹⁹ Karadağ'ın Güneyinde bir kasaba.

¹²⁰ Luli, Faik-Shehu, Bujar, A.g.e, ss.19-20.

¹²¹ Luli, Faik-Shehu, Bujar, A.g.e, ss. 20-21.

yabancı dile vukufiyet kazandı: Arapça, Türkçe, İtalyanca, İngilizce, Yunanca ve Sırb-Hırvatça. Bir poliglot ve edebiyatçı olarak artık bir müderris değil bir misyoner rolüyle kendi memleketine döndü. İran'dayken Sünni kesimlerde Rifâî meclislerine rastlamış ve orada intisap etmiş olabileceği de düşünülüyor.¹²²

1. Şeyhliği

İşkodra, İskenderiye, Skutari ve Skadar isimleriyle de anılmıştır. Arnavutluk'unen eski yerleşim birimlerinden biri olan İşkodra, aynı zamanda ülkenin kuzeykesimindeki en önemli sanayi ve kültür merkezidir.

1810 tarihli Fransız konsolosluk raporları nüfusun 40.000 civarında olduğunu kaydeder. Şemseddin Sami Kâmûsü'l A'lâm'da XIX. yüzyılın sonlarında şehirde 4500 hane, 1500 dükkan ve 37.000 kişi bulunduğunu zikretmektedir. 1870'te dükkan sayısının 2500 civarında olduğunun bilinmesi şehirdeki ekonomik zayıflamanın bir başka işaretidir.¹²³

1826'da Sultan II. Mahmud döneminde Bektâşi tekkeleri tamamıyla kapatıldı. Bu süreç tabi ki Arnavutluk'u da etkileyecekti. İşkodra'da o dönemde Buşatlı Mustafa Paşa'nın (kendisi Mevlevi) yönetiminde farklı tarikatlara mensup 70 tekke faaliyetleyen Bektâşilere ait olanlar kapatıldı ve diğer tekkelerin üzerinde de psikolojik baskı uygulanmaya başlandı.¹²⁴ Bu soğuk dönem Şeyh Ahmed İşkodra'nın tekkeyi açmasıyla sona erdi. Bunu gerçekleştirebilmek için büyük cesaret gerekiyordu ve bu cesaret Şeyhte mevcuttu.

Daha önce belirtildiği gibi Şeyh Ahmed Efendi'nin intisap ettiği zatla ilgili hiçbir bilgi yoktur fakat Şeyh Efendi gençlik yıllarında ailesiyle ilgili yazdığı şiirlerde babası ve dedesini bir derviş olarak tanıtır. Aldığı icâzete dair ise üç görüş söz konusudur: 1. Elbasanlı Şeyh Ali Rıza Nâilî, 2. Yakovalı Şeyh Musa Muslihuddin Efendi, 3. Yakovalı Şeyh Adem Nûri Efendi.

---

¹²² Luli, Faik-Shehu, Bujar, **A.g.e.**, s. 22.

¹²³ Kiel, Machiel, **İşkodra, DİA**, C. XXIII, s. 434.

¹²⁴ Basha, Ali M, **İslami Gjate Shekuje ve ne Shqiperi**, (Asırlar boyunca Arnavutluk'taki İslam), s. 164.

Şeyh Ali Rıza'dan icâzet aldığını Şeyh Ahmed'in yazdığı otobiyografik şiirinden anlıyoruz.¹²⁵ Ondan sonra Rifâî erkânını daha iyi öğrenmek için Şeyh Musa'ya gittiği rivayet edilmektedir.¹²⁶ Kızı Fatıma Hanım ve araştırmacı Faik Kasolya ise Şeyh Musa Efendi'den aldığı görüşünü savundular.¹²⁷ Üçüncü görüşün kaynağı Şeyh Ahmed'in kendi verdiği bir icazetnâmedir:

Şeyh Ahmed Ebu'l Hadî İškodrevî

Şeyh Adem Nûri Er-Rifâî Yakovevî

Şeyh Muhammed Cemaluddin Er-Rifâî

Şeyh Mustafa Muhyiddin Er-Rifâî

Şeyh Ahmed Raşid Er-Rifâî

Şeyh Mehmet Tevfik Er-Rifâî...¹²⁸

Şeyh Ahmed, öğretmenliğin yanı sıra imamlık da yapmıştır. 1911'de Şabâne mahallesindeki caminin imamı olarak göreve başladı. O camide Rifâîliğin ilk adımlarını atarak kendi etrafında ilk dervişlerini topladı. Bu tarikatın ana bünyesini kurduktan sonra kendi evinin yanında tekke inşasına geçildi ve 1916'da tekke açıldı. Bazı müderrisler, Rifâîliği bir bid'at olarak değerlendirerek Şeyh Ahmed'e karşı ciddi tavır alıp süikast düzenlediler.¹²⁹

Bir kere Şeyh Ahmed tekkedeysen dışarıdan bir kabadayı grubu¹³⁰ geldi. Kendisi gayet sakin, soğukkanlı ve cesaretle yüzlerine bakarak ne amaçla geldiklerini sordu. Onlar

---

¹²⁵ Luli, Faik-Shehu, Bujar, **A.g.e**, s. 40.

¹²⁶ Reçi, Fatime, **Te Dhena mbi Jeten e Sheh Ahmed Shkodres**, (Şeyh Ahmed İškodra'nın Hayatıyla ilgili bilgiler, s. 8.

¹²⁷ Reçi, Fatime, **A.g.e**, s. 8, Faik Luli, Bujar Shehu, **A.g.e**, s. 40.

¹²⁸ Reka, Şeyh Kemaluddin, aile arşivi, **Şeyh Ahmed İškodrevî icazetnâmesi**.

¹²⁹ Luli, Faik-Shehu, Bujar, **A.g.e**, s. 27.

¹³⁰ O zamanki bazı cahil hocaların para karşılığında Şeyh Ahmed'i öldürmek için görevlendirdiği gruptur.

şaşkınlık içinde tövbe edip intisap ettiler. Bu olayı kızı Fatıma Reçi ve 2004'teki İşkodra Rifâî şeyhi, Şeyh İdriz Ali Kruya nakletti.¹³¹

Diğer olay ise Şeyh Ali Kruya ile ilgilidir. Tabi ki şeyh olmadan önce yaşanan bir olaydır. Şeyh Ali tarikata girmeden önce tarikatlara karşıydı. Tevhid adına Şeyh Ahmed'i öldürmeye niyet etmişti. Camide bir mezar taşının arkasına saklanarak Şeyhin çıkmasını bekledi. Sonra elindeki tabancayı ona doğru yöneltti ve vurmaya çalıştı. Fakat tabanca çalışmadı ve tetikteki parmağı öyle kaldı, ta ölene kadar.¹³² Ama Şeyh Ahmed'in vefatından sonra Şeyh Ali Efendi bütün Arnavutluk'ta en yaygın isim ve müteber şeyhlerden oldu.

Bir kere Libohova'dan¹³³ dinî-ahlakî durumu yeterli olmayan bir Bektâşi, Şeyh Ahmed'e karşı fitne ve fesat tohumlarını ekme görevini üstlenmişti. Böylece mahalle halkını tahrik ederek Şeyh Ahmed'in hem imamlığı hem şeyhliği aynı anda yürütemeyip birisini seçmeye zorladılar. Bu tür olaylara karşı Şeyh Ahmed bir sene (1920-1921) tekkeyi kapatmaya karar verdi. Bu çekilmek değil güçleri toplayıp daha büyük bir adım atmak içindi.¹³⁴

Tekkeyi yeniden açtıktan sonra daha büyük ve kararlı bir gayret ile yurdun önemli şehirlerinde kendisine bağlı dervişler halkası büyüdü. Zamanla dervişlerin sayısı 1000-1500'e kadar ulaştı. Âsitâne vasfıyla Arnavutluk'un farklı şehirlerinde halifeler tayin etti. Kızı Fatıma Hanıma göre: İşkodra'da kendi vekili olan Şeyh Yunus Metâni, Maminas (Draç) Şeyh Ramazan Pisari¹³⁵, Şeyh Süleyman Petrela (Tiran), Şeyh Demir Kazazi (Kavaya), Şeyh Adil (Avlonya) ve Şeyh Fahrüddin'e (Berat) icazet verdi.¹³⁶

Şeyh Ahmed Efendi faaliyetini daha da pekiştirmek ve geliştirmek için 1926 yılında İşkodra merkezli bir Rifâî Federasyonu kurdu. Bu kounu ile ilgili detaylı bilgileri

---

¹³¹ Bir diğer rivayet ise, buna benzer bir şekilde, Şeyh Ahmed ifadeyi söyledikten sonra o anda bu grubun içindekinin bir sözü da şöyle: "Gelin be kardeşler .. Tanrı öldürülmüyormuş..". Bu ifadeyi aldığımız kişi güvenilir ve kendisi gizli kalmak istedi.

¹³² Reçi, Fatime, **Te Dhena mbi Jeten e Sheh Ahmed Shkodres**, (Şeyh Ahmed İşkodra'nın Hayatıyla ilgili bilgiler), s. 6.

¹³³ Arnavutluk'un Güneyinde Ergiri'ye bağlı küçük bir şehir.

¹³⁴ Luli, Faik-Shehu, Bujar, **A.g.e**, ss. 27-28.

¹³⁵ Şeyh Ramazan Pisari, Şeyh Ahmet'ten intisabı ve biyatı aldı fakat Şeyhlik icazetini Şeyh Tasin Cinişi'den almış, onun hayatını işlerken daha geniş bilgi verdik.

¹³⁶ Luli, Faik-Shehu, Bujar, **A.g.e**, s. 41.

Arnavutluk Devlet Şeriyeye Sicilleri'ne yolladığı bir rapordan elde ettik. Söz konusu rapor günümüzde Arnavutluk İslam Topluluğu Başkanlığı Arşivi'nde muhafaza edilmektedir. Konuya açıklık getirmek amacıyla söz konusu raporu olduğu gibi aktarıyoruz:

Devlet Şeriyeye Sicilleri'ne

Şeriyeye Sicilleri'nin talebi üzerine Rifâi Merkez Federasyonunun tüzüğüne dayalı resmi olarak 135 kişi, gayr-i resmi olarak ise erkek, bayan, çocuk 50 kişi kaydedilmektedir.

Bu Federasyon Merkezi ilim ve eğitim amaçlı faaliyetlerde hizmet edecektir.

Aşağıda bu merkeze bağlı olan Rifâi Tekkelerinin ülkemizdeki dağılımını veriyoruz:

İşkodra Başfederasyonu'nun dalları:

- 1- Tiran
- 2- Petrela
- 3- Vora (Tiran)
- 4- Akçahisar
- 5- Avlonya
- 6- Berat
- 7- Leja
- 8- Ergiri
- 9- Korça
- 10- Elbasan
- 11- Kavaya
- 12- Dıraç
- 13- Dukat (Avlonya)
- 14- Mavrova(Avlonya)
- 15- Armonise (Tepedelen)
- 16- Dames (Tepedelen)
- 17- Nivise (Tepedelen)
- 18- Lepenise (Tepedelen)
- 19- Peçin
- 20- Krasniçe
- 21- Çameri
- 22- Kurveleş (Avlonya)
- 23- Preza
- 24- Germalose (Luşniye)
- 25- Luşniye
- 26- Fier

Ek olarak: Bu bölgeler diğer tekkelerden müstakil olarak dini dersleri ve talimatları ancak bizim Federasyon Başkanlığından alıyorlar.¹³⁷

İşkodra 13/9/1926

Rifâî Tarikatı Federasyon Başkanı

Saygılar

Şeyh Ahmed

(Mühür)

2. Faaliyetleri, Öğretmen ve İmam

Şeyh Ahmed ilahiyat alanda kazandığı temel İslamî bilgilerle öncelikle ilk ve ortaokulda ders vermeye başladı. Bir din dersi öğretmeni olarak Parusa ilkokulunda devam ettiği sürede öğrencilerin zihninde iz bırakan bir şahsiyet olarak hatırlandı. Eski talebesi Cevat Dani Şeyh Ahmed hakkındaki düşüncesini: “ Şeyh Ahmed, gerek ilahiyat hazırlığı ve öğrencilerle iletişim açısından gerekse dış giyim-kuşam titizliği ve bunu öğrencilerine

¹³⁷ Arkivi Qendror Shteteror i Republikës së Shqipërisë,(Arnavutluk Cumhuriyeti, Devlet Arşivleri) F. 482, V.1926, D.86, fl. 1-2.

hatırlatmak ve onlardan ısrarla temizlik uygulamasını isteme açısından benim hatıramda silinmeyen bir etki ve iz bırakmıştır.”¹³⁸

Ali Kraya ve Hamza Sungu isimli diğer iki talebesinin hatırası ise biraz daha farklıdır: ” Şeyh Ahmed’i ilk defa 1922’de “Peraş” İlkokulunda birinci sınıftayken gördük. Onunla beraber iki oğlunu Muhammed ve Hüseyin ve iki torununu Hamdi ve Yahya Beyto’yu da tanıdık. O dönemde bu okulun üç sınıfı ve toplam 100 öğrencisi vardı, bizim sınıf 30 kişilikti. Öğretmen kadrosu şöyleydi: Hamdi Buşati (müdür), Rıza Dalipi ve Şuayp Domnori öğretmen ve Hafız Şevket Boriçi İlmihal hocası. Şeyh Ahmed ise bize Kur’an dersi ve özel surelerin tefsirini verirdi. Öğretmen olarak, kendisinin öğrenciyi çekme ve sevindirme özelliği vardı. Nadir özellikleriyle, etkili konuşması ve zengin söz dağarcığıyla diğer öğretmenler arasında kendisini fark ettirirdi. Derste üzerinde durduğu konular: aile, toplum, ilim, çevre v.s...”¹³⁹

Diğer talebesi “Milli Öğretmen” ünvanıyla anılan Hüseyin Lohya, Şeyh Ahmed hakkında şunları söylüyor: ” 1919-1920 yıllarında o kadar öğretmenlerin arasında Şeyh Ahmed’i gayet iyi ve net bilirim. Aslında onu diğerlerinden ayırt ettiren kendi özellikleridir. O zaman da din dersi verirdi ve diğer hocaların sınırlı anlatımına göre onun izahları daha geniş ve kapsamlıydı. Muteber, otoriteli, mücehhez ve anlatımda çevik ve hazırcevap, özellikle hiçbir fanatik ve dogmatik tarafı yoktu. Ders esnasında daha ziyade tartışma metodunu benimserdi. Bunlar liseye bir öğretmen olarak gelmesini sağlayan sebeplerdir. Bir kere hatırlıyorum sınıftayken şapka meselesini (feslerin şapka ile değiştirildiği dönem) tartışmıştık ve şöyle diyordu: “ Şapka değil, fesin altındaki cehalet imanı bozar”. Bazen derste yazdığı şiirlerinden okurdu, özellikle vatan ile ilgili kısımlarda durup anlatıyordu. Herkes onun vatana olan sevgisini bilirdi. Bu yüzden din ve vatanı birbirine bağlardı. “ Din ve iman olmadan vatan kurulmaz” derdi bize.¹⁴⁰ Bunun dışında Şeyh Ahmed’i Buna Köprüsü camisindeyken de tanıdım, verdiği vaaz ve hutbeleri dinlerdim. Bir vaiz olarak ve konuşma seviyesi açısından kalabalık ve seviyeli bir cemaate sahipti. Şeyh, konuştuğu edebi dil ve belagatı sebebiyle gençler tarafından benimsendi. Sadece bizim değil ailesinin ve diğer halkın hatırladığı kadarıyla Şeyh Efendi sadece cami

---

¹³⁸ Luli, Faik-Shehu, Bujar, A.g.e, s. 23.

¹³⁹ Luli, Faik-Shehu, Bujar, A.g.e, s. 23.

¹⁴⁰ Luli, Faik-Shehu, Bujar, A.g.e, s. 23-26.

ile yetinmeyip tekkede, evde, her türlü etkinliklerde, cenazede insanlarla ortak mevzu bulup bir şey anlatma derdindeydi. Onu öğretmen ve imam olarak tanımadan önce müridleri olan kardeşim Ragip Lohya ve komşum Vişo Barbulluşi aracılığıyla onun şahsiyetiyle giyaben tanıştım.¹⁴¹

3. Adâb-Erkân

Seyyid Ahmed Rifâî demiştir ki: “Et-tarîkatu küllühâ âdâb”(Tarikat bütünüyle edepten ibarettir).¹⁴² Çeşitli tarikat kitaplarında anlatılan edep: müridin, şeyh ve diğer müridle ilişkisinin kurallarının bütünüdür. Bunlar her ne kadar bu yolun temelini teşkil etmezse de zaman içerisinde bu uygulamanın adet halinde devam etmesini sağlamıştır.

Şeyh Ahmed Cinîşi'nin hayatını işlerken Şeyh Ahmed İşkodra zamanında teşekkül eden ve uygulanan 16 maddeden ibaret bir Rifâî tüzüğünden bahsedilmiştir. Bunun yanı sıra Şeyh Adem Nûri tarafından ele alınan ve Rifâî tekkelerinde Adâb-ı Rifâîyye'de gelenek olan 67 maddelik bir dervişlik adabının da Şeyh Ahmed'in döneminde harfiyyen uygulandığı ve sonraki nesillere aktarıldığı söylenebilir:

1. Şeyh derunî bir eğitimci olduğu için, eli öpüldüğünde mutlaka avucun iç kısmı öpülmeli eğer dış kısmı öpülürse o zaman onu aşağılamış olursun. Tabiki bu kural sadece o tarikatın mensupları için geçerlidir.
2. Şeyhin karşısına çıkıldığı zaman niyaz ederek eli kalbimize koyup ona doğru yaklaşınca elinin iç kısmı öpülmelidir.
3. Şeyhin bize gösterdiği yere oturmak ve bizi alakadar etmeyen şeyleri konuşmamak.” Rahat otur “ derse, onu dinlemeliyiz, yüzüne bakmalı, can kulağıyla sözünü dinlemeli, tavsiyelerini kalbe nakşetmeli ve kalkma zamanı geldiyse yine ona doğru niyaz ederek ayrılmalıdır.
4. Şeyhin karşısında ayakta duran kişi veya kahve fincanını bekleyen derviş, adâba göre durmalı yani sağ ayağın baş parmağını sol ayağın baş parmağı üzerine koymalıdır.

---

¹⁴¹ Luli, Faik-Shehu, Bujar, A.g.e, ss. 28-29.

¹⁴² Yakova, Şeyh Adem Nûri, **Principe e Rregulla te Dervishizmit, (Erkânâme-i Rifâîyye)**, Yakova, 2000, ss. 56.

5. Ayakkabılar sıralandığında ayakkabıların ön kısmı tekkenin girişine doğru konmalı aksi takdirde (çıkışa doğru konulsa) o kişinin buradan çıkıp bir daha gelmemesine işaret eder.
6. Kahve içildiğinde şeyhe ve fincanı alan dervişe niyaz etmek, fincanı iade edildiğimizde üstünü elle kapatarak verilmelidir.
7. Bir derviş su içtiğinde: “ Aşk olsun” demek ve diğeri “ eyvallah” şeklinde cevap vermekle mükelleftir.
8. Konuşma ve sohbet esnasında mümkün oldukça dervişlerin terminolojisi kullanılmalıdır.
9. Şeyhin huzurundayken gözleri kapatmamak, etrafa fazla bakmamak ve başkasına fısıldamamalıdır.
10. Şeyh dervişe bir şey sorduğunda, derviş ilk önce “Eyvallah” (sevgilim) demek sonra cevaplamalıdır.
11. Derviş, şeyhin mihraptaki seccadesinde ve başka yerde bulunan postunda oturmamalıdır.
12. Tekkede sigara veya benzer şeyler ikram ederlerse, işaret parmağımızın iç kısmını dudak üzerine sonra kalbe koyarak teşekkür edilmelidir.
13. Sofrada yemeye başlamadan önce ve bitirdikten sonra, ellerin iki baş parmağı hariç diğer sekiz parmağı yumruk halinde sofranın alt kısmında koyarak kapalı gözle sofraya niyaz ve şükretmelidir.
14. Sofrada kaşığı ağızdan çıkardıktan sonra, yerde kaşığın iç kısmı gözükmeyecek şekilde bırakmalıdır ki bu Mevlevilerin özelliğidir.
15. Yemekten sonra sofraya duası yapılmalıdır.
16. Tekke içerisinde ne kadar bilgili ve zengin olduğunu unutarak mütevazî davranmalıdır..
17. Tekkede hiç kimseye naz yapmamak, herkese hazır ve müsait olarak kendimizi gösterilmelidir.
18. Tekkede sakın ve tedbirli olmalı hiç kimseye tartışılmamalıdır.
19. Tekkeye girdiğimizde cehren değil kalben selam vermek, niyazı ise cehren vermelidir..
20. Bütün kardeşler ve dervişler birbirlerine yardım edilmeli, biri zor duruma düştüğünde ona yakın bulunmalı ve onu zor durumdan çıkarılmalıdır.

21. Tekkelerin bir eğitim ve ilim yeri olarak aklımızda bulundurarak orada dedikodu, siyaset, zevk ve eğlenceyle uğraşmak olmaz.
22. Tekkede şeyh dışında hiç kimse elinde tesbih tutmamalıdır.
23. Tekkeler her zaman açık kalmalı ve gelen giden kardeşler, dervişler ve misafirlere kahve ile ikram edilmelidir.
24. Tekkenin her tarafı temiz olmalı, bahçesi otlardan temizlenip ağaç ve çiçeklerle süslenmelidir.
25. Tekkede üç çeşit yemekten fazla pişirilmemeli ve zerde olmamalıdır.
26. Tekkede tavşan bulunmamalı ve onun eti yenmemelidir.
27. Tekkede seyyah dervişlere yer hazırlanmalı ve memnun kalacak bir şekilde yemek ikram edilmelidir.
28. Tekkede başkasının kendi itibarına göre yaptığı sohbeti dikkatle dinlemek ve münkirlere tarikatı inkar edenlere karşı soğuk davranmalıdır.
29. Tekkede kazanç ile alakalı ustalık ve ticaret işleri yapılmamalı çünkü buralar sadece din sohbeti, eğitim ve irşad mekanıdır.
30. Derviş ve kardeşler kendi niyetlerini Allah rızasına göre hazırlasın, bu hayatın zevkleriyle alakalı bir ümit veya şahsi taleplerini tekkeye intikal etmesinler.
31. Tekkede her içtimada, namaz vaktinde kılınsın, zikir sonrası kalbi arındıran ilmi sohbet yapılmasıdır.
32. Şeriat-ı Muhammediyye'ye uymayan meselelerden uzak durmalı.
33. Ahlakı bozan hareketlerden kendimizi korumalıyız, bu hataya düşenleri ise ne uzaklaştırılmalı ne de onlardan nefret edilmelidir.
34. Tekkede hediye ve nezir samimi bir hayrat olarak kabul edilmeli, rüşvet olan şeyler ise kabul edilmemelidir.
35. Tekke binaları yerle düz ve bir katlı olarak yapılmalı, yüksek olmamalıdır.
36. Tekkede cins, din, mezheb ve karakter ayrımı yapmadan oraya gelen hastalara karşılığında hiçbir şey istemeden okumak, üfürmek meselelerini çözmeye çalışmaktır. Eğer bir şey bırakırlarsa gerçekten ihtiyacımız varsa alalım yoksa normalde geri çevirmektir.
37. Tekkeye kurbanlar hariç başka hayvan girmemeli. İhtiyaç duyulursa atlar için ayrı bir giriş yapılsın böylece huzur ve sükûnet bozulmamalıdır.

38. Tekkede genel ve özel sohbetlerde tarikat münkirleriyle, gevezen ve mürid olmayanlarla muhatap olunmamalıdır. Manevi eğitimi ve çizgiyi ihmal etmeyerek dervişliğe has bir manevi huzuru temin edilmelidir.
39. Katil, zalim ve vefasızları tekke içerisine alınmamalıdır.
40. Şeyhi ve tarikat ihvanı, tekke veya tarikat işleri haricinde kendi şahsi menfaatlara kullanılmamalıdır.
41. Tekkede herkese karşı adil ve eşit olmalı, hiç kimsenin kalbi kırılmamalıdır.
42. Manevi mertebeye ve kalbin ferahlığına ulaşmak için tekkede hafızlar ve sesi güzel olan zakirler bulunmalıdır.
43. Tekkeler özellikle fakirleri ağırlama konusunda çok hazır ve titiz olmalıdır.
44. “Herkesin kalbinde birer aslan uyur” sözünden mana, şeyh ve dervişler kalben etkileyebileceği için tekkeye gelen gidenlerin hassas tadlarına dikkat edilmelidir.
45. Tekkede hizmet etmeye adanmış şeyh, derviş, kahveci gibi kişiler kendi isteklerinden vazgeçerek fakirlere hizmet etmek ve dışarıdan provokasyonlara karşı soğuk davranmalı. İnsanlık ilk planda olmalıdır.
46. Bütün şeyhler ve dervişler tarikatı lekeleyen ve ona ait olmayan işlerden kendilerini korumalı. Her işte tedbirli ve adil davranmalıdır.
47. Tekkeye gelen insanların konuştuğu manalı veya manasız sözlerini dinlenmeli ve ondan tarikatle ilgili olanı ayırıp cevaplandırılmalı diğerlerinde ise sukut edilmelidir.
48. Tekkede “ben” denmesin, “ben” melundur çünkü. “ben“ yerine “fakir” diyebiliriz, Şeyh ise “Fakiriniz” demeli.
49. “Sen” de kullanılmamalı, onun yerine “nazarım” diye hitap edilmeli, şeyhe ise “nazarımız” diye hitap edilmelidir.
50. Tekkede karı-kocayı ezilmemelidir.
51. Tekke mihrabında her akşam Tarikat Pîrin ruhuna bir kandil yakılmalıdır.
52. Türbede mümkünse her bir kubura birer kandil yakılmalı, olmazsa türbede hepsine bir tane kandil yakılmalıdır.
53. Kapıdan girerken sağ ayakla girilmelidir, çıkarken de daima sol ayakla çıkılmalıdır.
54. Tekke mihrabına ve şeyhin postuna doğru ayakları uzatılmamalı, Semahane ve meydan odasına (şeyhin odası) her zaman niyaz ederek girilmelidir.

55. Türbelerin yanından geçerken orada yatan erenlere niyaz edilip temiz ruhlarına birer fatiha okunmalıdır.
56. Tekkede, gıybet, fısıldama, yalan, şamata, gevezelik, sarhoşluk, yüksek sesle konuşmak gibi kötü şeylerden kaçınılmalıdır.
57. Kandil ve mübarek gecelerde, şeyh ve dervişlerle beraber türbeleri ziyaret edilmelidir, Orada bir müddet durup kısa bir zikir yaptıktan sonra sonunda: "Rûhi revâni şâd olsun" denmelidir.
58. Şeyhler ve hanımları bu dünyadan göç ettikleri zaman onlar türbede defnedilmez. Sandukaların üzerinde ismi ve kısaca biyografi ve tarikata verdiği hizmetleri yazılmalıdır.
59. Tekke meydan kapıları her zaman açık olmalıdır.
60. Her tekke ve tarikatın şeyhleri ve dervişleri ağırlanmalı ve saygı gösterilmelidir.
61. Tekke duvarları güzel levhalarla süslenmelidir.
62. Levhalar: Allah'ın ayetleri, Hz. Peygamberin (sav) hadisleri, oniki imam ve özellikle "Peç-i Âli Âbâ" (Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan, Hüseyin) isimlerini ihtiva etmelidir.
63. Tekkede imkan varsa bir pınar olmalıdır.
64. Tekke dervişleri evliyaların ilahileri ve sözleri ezberlenmelidir.
65. Tekke mühibleri mûsikîden biraz anlamalıdır.
66. İlahiler ve nefesler okunurken mûsikî kurallarına göre okunmalı.
67. Her derviş dervişlik mûsikîsi ve halk mûsikîsini birbirinden ayırt etmeyi bilmeli.¹⁴³

Şeyh Ahmed'in döneminde yaşayan iki talebe Ali Kraya ve Hamza Sungu'nun ortak hatıraları şöyle: " Gerçekten Şeyh Ahmed'in çok yönlü faaliyetleri bizi etkiledi. Onun Drişt Türbesine¹⁴⁴ yaptığı ziyaretini heyecanla hatırlıyoruz. At üstünde, arap

---

¹⁴³ Yakova, Şeyh Adem Nûri, **Principe e Rregulla te Dervishizmit, (Erkânâme-i Rifâiyye)**, Yakova, 2000, ss. 56-62.

¹⁴⁴ Drişt, İşkodra'nın kuzeydoğu tarafında 15 km mesafesinde bulunan bir köydür. Orda bulunan meşhur Kamer Baba türbesi ise her sene Mayıs ayında halk tarafından ziyaret edilmekte. Orada yatan zat Karadağlılara karşı savaşta bir çok keramet gösteren bir Bektâşi babadır.

harfleriyle nakşedilmiş yeşil bir bayrakla dervişlerin eşliğinde yol boyunca zikir ve tekbirle önderlik yapardı. Çalışmalarıyla bütün halk arasında büyük şöhret ve dostluğa ulaştı.”¹⁴⁵

Edindiğimiz belgelere göre Şeyh Ahmed Efendi, Rifâî Tarikatını yaymak için 1926 yılında Avlonya’ya gitti. Oradaki hocaların bir kısmı ona karşı çıktılar ve oradan gitmesini istediler. Halktan birkaç kişinin desteğiyle bu imamlar ilk önce Arnavutluk Müslüman Topluluğu’na sonra İç İşleri ve Adalet Bakanlığına dilekçe yazarak bu zatın şehrin dışına çıkarılmasını talep ettiler. Tiran’a gönderilen telgrafta şöyle yazılmıştır:

Teslim nr: 572

Tiran Başmüftüsüne

10/2/1926

Avlonya Telgraf Şubesi

*Avlonya’dan—Tiran’a   Telgraf: 1536   Kelime sayısı: 69   Tarih: 10/2
saat: 11:10*

Şehrimizin huzuru ve kardeşliğin devam etmesi, bu kişinin maddi ve manevi zararından korunması için, Şeyh Ahmet İşkodra’yı Avlonya’dan uzaklaştırmanızı talep ediyoruz. İleride göndereceğimiz belgelerde bunun sebebi daha net bir şekilde anlaşılacaktır.

Müsliman önderler adına

Müderris Şuayp

Hatip S.H Demir

Cevap bekleniyor...

11/2/1926

İmza.....¹⁴⁶

¹⁴⁵ Luli, Faik-Shehu, Bujar, **A.g.e**, s. 41.

Bu telgraftan sonra mevzuyu daha teferruatlı olarak izah eden bir mektup yazıldı:

Tiran Meclis-i Şeriyeye Başkanlığı'na

Aşağıda Avlonya halkının Şeyh Ahmet İşkodra ile ilgili mevzusunu veriyoruz

Avlonya 13/2/1926

Müftü

(Avlonya Şeriyeye Mahkemesi Mührü)

Tiran Ekselansı'na: İslam temsilcileri ve halkın muayyen kısmı şu talepte bulunmaktadır:

Nerdeyse bir seneden fazla Avlonya şehrine İşkodra şehrinde Şeyh Ahmet İşkodra adında bir zat gelmiştir. Rifâî şeyhi ünvanıyla bu kişi insanları kendi takip ettiği yola çekebilmek için şehrin içinde acaip şeyler göstermeye başladı. Bu şeyler medeniyet yolu, sağlık ve Kur'an'ın emrettiği ilkelerin dışında olan şeylerdir.

Bu beyefendi, buraya getirdiği birkaç dervişin aracılığıyla, eğer insan Allah'a bağlı ise ve bu yola müntesip ise ete giren bıçak ve ağızda duran ateşin insana karşı hiçbir etkisi yoktur iddiasındadır.

Yukarıda zikrettiğimiz yöntemi tatbik ederek Şeyh Efendi, yanına doğruyu ve yanlış ayırt edebilecek İslami bilgisi olmayan kişiler almaya başladı.

Ekselansın bildiği ve takdir ettiği İslam felsefesi genellikle ruh ve vicdan ahlakı ve bu ahlakın canlanmasından ibarettir. İnsanın bedenine yapılan bu işler ancak bir işkence ve zarardır. Şeyh Ahmed'in takip ettiği bu yol insanları doğru inançlarından saptırıp ateş ve harikulade denilen şeylere adeta bir çıkmaz sokağa sürüklemektedir.

---

¹⁴⁶ A. Q. SH, F. 482, V. 1926, D. 91, f. 1.

Biz burada farklı tarikatlardan müteşekkil olan bir İslam Dini kabul etmiyoruz. İslam'da çeşitlilik denilen şey ancak ortak bir esasa (Kur'an ve Sünnet) dayalı olarak bina edilebilir. Bunun aksi düşünülemez. Böylece dinimiz Şeyh efendi ve etrafındaki insanların uyguladıkları şiş, ateş, bedensel işkenceler ve saire çile aletlerini asla kabul etmez.

Rifâî Şeyhi burayı buradaki insanları uygun olarak bulduktan sonra onları kendi tekkesine çekmeyi başarıyor. Etrafındaki bilgisiz insanlar onun tekkesinde ter döküyorlar. Ona samimi bir şekilde ve ona toz dokundurmadan hizmet ediyorlar. Fakat bu XX. yüzyılda bütün bilim adamları bu durumu kınarken bizim devletimizin dine karışmam bahanesiyle ayrı durup izlemesi doğru değil, zaten mesele dinin ahlakına karşı ve sağlığın zararına ilişmiş durumdadır.

Bundan dolayı Ekselansınıza istirhamımız Avlonya İlinde bu zatın zararlı propagandasını ve yayılmasını yasaklamandır.

Eminiz ki Ekselansınız bu konuda uygun tedbirleri alacaktır.

Saygıyla hoşça kalınız

(Beş mühür bulunmaktadır) ¹⁴⁷

Fakat ardından orada kurulmuş Rifâî Federasyonu üyeleri tarafından cevap mektubu gecikmedi. Rifâî Kardeşliği temsilcisi Nevruz Kazım isimli kişi gerçeği savunmak için hem Arnavutluk Müslüman Topluluğu'nun yanı sıra Cumhurbaşkanlığı ve İçişleri ve Adalet Bakanlığı'na aynı mektubu gönderdi:

Telegram

Tiran Genel Müftüsüne

Telegram: 1646

Kelime sayısı: 112

---

¹⁴⁷A. Q. SH, F. 482, V. 1926, D. 91, f. 7-8-9.

Tarih: 12/2/1926

Saat: 11:40

Şehrimizde donanımlı ve kaliteli bir din adamının bulunması ancak Şeyh Ahmet İškodra'nın teşrif etmesiyle gerçekleşti. Fakat dini bilgileri eksik ve mesleki rekabetten korkan bazı kişiler sağa sola iftira ederek bu zatın burada kalmasına engel olma çabasıındadırlar. Bütün Dünya, İslam Dini üzerinde yapılan kaliteli vaazları dinleme derdindedir. Böylece ilerleme ümitlerimiz bağlı olan bizim Cumhuriyet - halkımızın talebine istinaden - şehrin herhangi bir mescidinde vaazlarını eda etme konusunda bu Zat'a izin verilmesini temenni ediyoruz.

Rifâî Tarikatı adına

Nevruz Kâzım 20 kişi ile birlikte¹⁴⁸

Bununla ilgili herhangi bir karar hakkında bilimiz bulunmamaktadır. Fakat daha sonra bu şehirde Şeyh Ahmed'in halifesi olarak hizmet eden Şeyh Adil Efendi şeyhler listesinde kayıtlı olarak görünmektedir.¹⁴⁹ Hatta halk arasında bununla ilgili bir hikâye naklediliyor: Bir gün birkaç kişi Şeyh Adil Efendi'yi iman ve teslimiyet konusunda imtihan etti ve ondan bir keramet beklediler. Bu arada Şeyh Adil Efendi minareye çıktı ve atlamak istedi, o esnada minarenin altında rahmetli Şeyh Ahmed İškodrevî kendisine işaret ederek “*Atla Adil, buradayım ben*” sözü üzerine Şeyh Adil Efendi atladı.¹⁵⁰

Kâdirîlik ve Rifâîlik “kardeş” tarikatlar olarak zikredilmektedir. Birçok yerde hem Kadiri hem de Rifai icazeti olan şeyhlere rastlamak mümkündür. Fakat Arnavutluk'ta bu gelenek farklı olarak sadece Rifâîlikle temsil edilegelmiş ve şimdiye kadar Şeyh Ahmed Efendi sadece bir Rifâî şeyhi olarak biliniyor iken onun Kâdirî halifelîği de olduğunu tespit ettik. Şeyh Süleyman Petrela'ya verdiği icâzetnamenin sonunun iki tarafında onun arapça yazılı mührü duruyor. Yuvarlak olarak siyah üstü beyaz yazısında da şöyle yazmaktadır: *Halîfetu'r Rifâîyye ve'l Kâdirîyye Şeyh Ahmed İškodrevî*. İçindeki tarih ise *h 1339 / m*

¹⁴⁸ A. Q. SH, F. 482, V. 1926, D. 91, f. 2.

¹⁴⁹ A. Q. SH, F. 482, V.1950, D.26, fl. 24.

¹⁵⁰ İškodra'da eski dervişlerden edindiğim bilgi.

1920olarak kaydedilmiş.¹⁵¹ Bunun böyle olması Şeyh Ahmed'in Elbasanlı Şeyh Ali Rıza Efendi'den icâzet almış olma ihtimalini mümkün kılar. Buna dair bir belge olmadığı halde halk arasında Şeyh Ali Rıza' nın hem Rifâî hem de Kâdirî tarikatından icâzetli olduğu söylenir. Buna rağmen Şeyh Ahmed Efendi'nin kendisi yazdığı eserlerde Kâdirîlik'ten hiç bahsetmez.

Bunun dışında Şeyh Ahmed'in üçüncü bir tarikattan icâzetli olduğunu düşündüren icâzetnâmede “Nakşibendî” kelimesinin geçmesidir. Şeyh Süleyman Petrelevî, babasının icâzetnâmesini Şeyh Ahmed'in yanında tasdik ederken Şeyh Ahmed Efendi bu icâzeti sahih bulup ona istinaden kendisinden bir ilavede bulunarak Şeyh Süleyman'ı halife olarak tayin etti. Şimdi bu ilavede geçen Şeyh Ahmed'in sözlerinin en sonunda: “*Şeyh Ahmed Ebu'l Hadî er-Rifâî el-Kâdirî en-Nakşibendî*” diye yazmaktadır.¹⁵² Kağıt eski olduğu için bazı kelimelerde okunuşu zor fakat en son geçen bu Nakşibendî kelimesi gayet net bir şekilde okunmaktadır.

---

¹⁵¹ Reka, Şeyh Kemaluddin, aile arşivi, **Şeyh Ahmed İşkodrevî icâzetnâmesi, Şeyh Mustafa Petrela İcâzetnâmesi.**

¹⁵² Reka, Şeyh Kemaluddin, aile arşivi, **Şeyh Mustafa Petrela İcâzetnâmesi.**

Şeyh Ahmed Efendi'den sonra İşkodra şehrinde Rifâî geleneği şu zatlar ile devam etmiştir:

-Şeyh Yunus Metâni (Şeyh Ahmed'in Vekili 1928'de Şeyhliğe başladı),

-Şeyh Ömer Dibra (1929'de Şeyhliğe başladı)

-Şeyh Ali Krûya,¹⁵³(1933'de .. ö.1976)

-Prizrenli Şeyh Cemâlî Şehu (1992'de ... ö.2004),

-Şeyh İdris Krûya (Şeyh Ali'nin oğlu 1995'de ... ö. 2011).

-Sadettin Krûya (Şeyh İdris'in oğlu 2011'de vekil olarak başladı ve halen devam ediyor).¹⁵⁴

---

¹⁵³ Şeyh Ali'nin şeyhlik hizmetini başladığı yıl olarak kendi biyografisinde verdiği bilgilerini esas aldık.

¹⁵⁴ Luli, Faik-Shehu, Bujar, **A.g.e**, s. 41.

C. ESERLERİ

Şeyh Ahmed Efendi, bir Rifâî şeyhi olmakla birlikte edebi kişiliğiyle de ön plandadır. Edebiyat hayatına İşkodra'da başlamıştır. Daha önce de zikredildiği gibi küçükluğünden beri kendi çocukluğu ve ailesinden bahseden şiirler yazdı. 1920'li yıllarda yazmaya başlayan Şeyh Efendi yazma repertuarını Arap harfleriyle Arnavutça yazılan "Mevlid-i Şerif" eseriyle açtı. 1924'da yayınlanan "Vatan Meclisi" adlı ikinci eserine rastladık. Latin alfabesiyle yazılan bu eserin son sayfasında basılmaya hazır olan 22 eserin listesini verir:

- 1- *Efendimiz'in Annesinin Karnına İntikali.*
- 2- *Efendimiz'in Doğumu ve Medhiyesi.*
- 3- *Hz. Peygamber'in (s.a.v) Miracı.*
- 4- *Dervişlerin Sesi.*
- 5- *Rifâî'nin Sesi.*
- 6- *Ehl-i Beyt'in Tarihi.*
- 7- *Dervişin Meclisi.*
- 8- *Ali(k.v) Sesi.*
- 9- *İmam Ali'nin bu Dünya'ya İntikali.*
- 10- *Rifâîlerin Tüzüğü.*
- 11- *Rabbimin Fabrikası.*
- 12- *Küçük Fabrika.*
- 13- *Asr-i Sagîr.*
- 14- *İlahî tâcıyla Kâinatın Yaratılışı.*
- 15- *Hususî Tavsiyeler.*
- 16- *Hz Fatıma'nın Doğumu.*
- 17- *Pîr'imiz'in Kerametleri.*
- 18- *Hükümet'in Düzeni (İlahî Gölge).*
- 19- *Ehl-i Beyt'in Yüceliği ve İhtişamı.*
- 20- *Nuh'un Gemisi.*
- 21- *Sırât-i Müstakim, Kur'an ve Ehl-i Beyt.*

22- Millî Meclsi.¹⁵⁵

Bunlardan hangilerinin basıldığını şimdilik söylemek zordur. Çünkü Şeyh Ahmed'in eserleri iki felaketten geçti: Birincisi, 1943'te Almanların Pisar Tekkesini basması ve oradaki Şeyh Muhammed'i tutuklaması, bütün el yazmaları ve belgeleri yakmasıdır. İkincisi de, 1967'de bütün Dinî literatüre el konulmasıdır. O zamanki yazarlara göre tamamen bir kültürel katliam oldu. Muhtevasına bakmadan ve hiçbir tasnife tabi tutulmadan Arap harfleriyle yazılan bütün kitap ve belgeler kâğıt fabrikasına gönderildi. Bu dönemde evde dini kitapları bulunduran kimse izinsiz silah taşımak gibi muamele görmüştür. Bu afetten sadece dinî değil tarih, siyaset, sosyal ve kültürel alanla ilgili yazı ve belgeler, şahsi aile kütüphaneleri de nasibini aldı.¹⁵⁶

Şeyh Ahmed'in birkaç eserinin 2-3 kere basılması insanların ona verdiği değer bir göstergesidir. Bu kitaplara "*Libra ne Gjuhen Shqipe per İslamin*", (Arnavutça İslamî Kitaplar) bibliyografik kitabın içinde yer verilmiştir. Şeyh Ahmed'in kitapları sadece Arnavutluk'ta değil ABD'de de basılmıştır. "*Dervişlerin Sesi*" ilahi eserinin üçüncü baskısı New York'ta 1980 yılında yapıldı. Kosova'da mesela Şeyh Lütfi Şeyhu tarafından hazırlanan "*Dervişlerin Sesi*" adlı ilahi kitabında Şeyh Ahmed'in yazdığı yaklaşık 80 ilahi bulunuyor.¹⁵⁷

---

¹⁵⁵ Luli, Faik-Shehu, Bujar, A.g.e, s. 52.

¹⁵⁶Basha, Ali M., **İslami Gjate Shekujve ne Shqiperi**,(Asırlar boyunca Arnavutluk'taki İslam), s. 186.

¹⁵⁷ Luli, Faik-Shehu, Bujar, A.g.e, s. 54.

1. Mevlid-i Şerîf

Günümüze kadar ulaşan eserlerinden biri Hz.Peygamber hakkında yazdığı Mevlid-i Şerîf'tir. Yazar, Mevlide Muhammed (s.a.v)'in Âlemlerin en büyük şahsiyeti olduğunu vurgulayarak başlamıştır. Adı geçen Mevlidi Şerif 1922'de telif edilmiştir ve 1926'da "Mbrothesia" Yayınevi tarafından Arnavutluk'un başkenti Tiran'da yayınlanmıştır. Mevlid 30 sayfadan ve 9 bölümden oluşmaktadır. Ancak bölümler başında herhangi bir başlık konmamıştır, sadece son bölümde "Mevlidin Duası" başlığı geçmektedir. Bu Mevlid 478 beyitten oluşur ve bunlardan 17 tanesi salavat-i şerifedir.

Mevlidin beyitleri aşağıda gösterileceği üzere bölünmüştür:

50 beyt ve ardından 2 salavat

52beyt ve ardından 2 salavat

24 beyt ve ardından 2 salavat

70 beyt ve ardından 2 salavat

46 beyt ve ardından 2 salavat

52 beyt ve ardından 2 salavat

40 beyt ve Mevlid duası.

Arnavutluk'ta yazılan ve okutulan mevlitlere bakıldığında bu mevlidin orta uzunlukta bir mevlit olduğu görülmektedir.

Arnavutluk'ta en meşhur mevlide¹⁵⁸ bakacak olursak 532 beyit ve 20 salavattan oluşur.¹⁵⁹

Şeyh Ahmed Efendi'nin yazdığı mevlidin en ilginç tarafı Miraç ve ölümden bahsetmemesidir. Bu mevlid Şeyh Ahmed Efendi zamanında ve vefatından sonra komünist rejiminin iktidara gelmesiyle tekkelerin yasaklanmasına kadar okunagelmiş ve Arnavut

---

¹⁵⁸ Söz konusu mevlid "Hafız Ali Ulçinaku'nun Mevlid-i Şerifi"dir.

¹⁵⁹Luli, Faik-Dizdari, İslam, **Mevludet ne Gjuhen Shqipe**, (Arnavutça Mevlütleri), sh botuese. "Camaj-Pipa", 2002, ss. 184-198.

müslümanları üzerinde etkili olmuştur. Verdiğimiz bu bilgileri yazılı kaynaklarda bulmak oldukça zordur dolayısıyla bu bilgiler nesilden nesile aktarılan şifahi bilgilerdir.

Mevlide genel olarak bakıldığında müellifin iki konu üzerinde durduğu görülmektedir.

Birincisi: Âlemlere rahmet olarak gönderilen ve bütün alemlerin Eşref-i mahlukatı olan Hz. Peygamberin (s.a.v) doğumundan bahsedilir.

İkincisi: Hz. Peygamber'in (s.a.v) mucizelerinden bahsedilir.

Müellif Hz. Peygamber'in (s.a.v) doğumunu anlatırken de onun hayatından bahsederken de özellikle onun mucizeleri konusu üzerinde durmaktadır. Hayatından bahsederken de mucizeler üzerinde durması ve onları yaygın kullanması mucizelerin peygamberliğin ispatı olduğu için olsa gerektir.

Bismillahi iptida ederim

Peygamber'in doğumunu anlatmaya

Açık güneş gibi aydınlatan

Mucizelerini açıklamaya¹⁶⁰

Mucizeler, geçmişten gelen diğer bütün Peygamberlerin bir ortak hibesi olup gönderildikleri ümmete karşı kendilerini ispatlamak için birer kanıt olarak yer almıştır. Ümmetler tıpkı Hz. İbrahim (a.s)'ın kalbi mutmain olsun diye Allah'tan istediği mucizeyi istiyorlardı.

Biz senden bir mucize isteriz

Peygamber isen görmek isteriz¹⁶¹

Bu Mevlidi diğer mevlitlerden ayıran en temel özellik Hz. Peygamber (s.a.v)'in önemli mucizelerinden biri olan Mirac olayına ve vefatına yer vermemesi. Hâlbuki Miraç ve Hz Peygamber'in vefatı mevlit yazan diğer bütün müellifleri en çok etkileyen iki unsurdur.

---

¹⁶⁰ Luli, Faik-Shehu, Bujar, **A.g.e**, s. 154.

¹⁶¹ **A.y.**

Şeyh Ahmet İşkodrevî Mevlid’inde Hz. Peygamber (s.a.v)’in doğumunu büyük bir saygı ve sevgiyle anlatır. Tasavvuf yönünden anlatırken de Efendimiz ‘in (s.a.v) Allah’ın en sevgili kulu olduğunu ve Allah’a ulaşmanın tek yolunun ondan geçtiğini vurgulamaktadır.

Mevlid-i Şerifin birinci kısmı besmele ve bizi Hz. Peygamber (s.a.v)’in ümmetinden eylediği için Allah’a hamdü senalar ile başlar. Efendimiz’e ve Ehl-i Beyt’ine salatu selam ve onlara can ve mülkü feda etsek bile azdır der, Efendimiz’in aile ve şeriatını koruyan ashabına da salatu selam eder.

*Hakkın rahmeti Ehl-i Beyt’ine olsun
Azdır demek onlara can-ü mülk feda olsun
Selam olsun o tayyibine
Şeriat ve ailesine kalkan olan o sahabilere*

Ondan sonra:

*Kameri yılın Rabiyülevvel ayıydı
Pazartesi akşamı onikinci geceydi
Geceleyin Rasülün annesi hastalandı
Sabahladıktan sonra Dünya’ya teşrif etti*

*Bu Efendinin doğduğu gün pazartesi
Şemsi ayında ise yirmi Nisandı
Emine isminde o Hanımdan
Şems ve Kamer olan Nur teşrif etti bu Cihan...¹⁶²*

Müellif, Besmele ve hamd ile giriş yaptıktan sonra Hz. Peygamber (s.a.v)’in doğduğu ay ve günü, annesinin ve babasının isimlerini övgüyle zikrederek bize haber verir.

*Abdullah Âmine ile evlendi
Recep ilk Perşembe gecesi isabet etti*

---

¹⁶² A.y.

O gece Rasül annesinin karnında (mayalandı)

Âmine 'ye o gece bir nur intikal etti dediler

Her ay Allah birer Nebi

Âmine 'yi neşelendirmek için gönderdi...¹⁶³

Yukarıdaki mısralar Abdullah ve Âmine'nin izdivacından bu dünyaya teşrif eden Efendimiz ve Allah'ın (cc) her gece Âmine Hanımı neşelendirmek için gönderdiği Nebilerden bahseder. Kendisine gelen bütün Nebiler gelecek olan Efendimiz'in Kâinatın en şerefli ve en nurlu olduğu müjdesini vermekte. Ay ve gün yaklaşınca onun Peygamber olacağı işaretleri daha belirgin oldu.

Rasül bu Aleme teşrifi üzereyken

Perdem açıldı dedi Âmine

Çok şey gördüm ben o gün

Hepsini anlatmak la- mümkün

Kabeden yükselen bir nida geldi

İki hayatta nurlu bir Efendi teşrif etti

Beni putlardan dedi Kabe azade edecek

İnsanlara güzel bir iman öğretecek

Âmine düştü hastalandı

Odada kimsesiz oldu anlattı

Evdeyken korktum o gece

Her taraftan sesler başladı gelmeye¹⁶⁴

Hz. Peygamber (s.a.v)'in bu dünyaya intikal edeceği gecede Âmine Hanım "perdem açıldı" hissiyatını verir ve günlerce dursa bile gördüğü o çok şeyi anlatamaz der. Kabe'den bir ses geldi ve iki cihanda pür nur olan bir çocuk doğuyor diye işittiğini söyler Âmine Hanım. O gece hücreinde tek başına bulunan ve her taraftan sesler geldiğini ve

¹⁶³ A.g.e, s. 155.

¹⁶⁴ A.y.

korktuğunu söyleyen annesi ancak beyaz bir kuşun gelmesiyle sakinleşip ferah bulabildi. Beyaz kuşun gelmesiyle salavat getirilir ve ilk fasıl böyle sonuçlanır.

Rasulullah'ı dost edinmek istersen

O Efendi'ye durmadan salavat hediye edersen¹⁶⁵

Şair, ikinci fasla gelince doğum döşeginde yatan Âmine Hanım'a *ateşinin yükselmesinden dolayı çok susadığını kendisine bir bardak dolusu şerbetin melekler tarafından sunulduğunu söyler. Bundan sonra hûriler kısım kısım geldiler. Hûrilerin yüzlerinin nûrundan evi, odası aydınlandı. Bu eserde müellif Efendimiz'in Nur'unun intikalini ilk fasıldan bahsetmeye başlar ve ikinci fasılda tamamlar.*

Evdeyken tek başıma

Dört kadın içeriye girdi

Kabilemden bir kere olduklarını hatıra getirdim

Sonradan mübarek isimlerini öğrendim¹⁶⁶

Âmine Hatun hurilerin ismini ilk başta hatırlamaz sonra kendi kabilesinden olduklarını zikreder. Diğer Arnavutça mevlitlerde ismi geçmeyen bu dört hûrînin ismi, Şeyh Ahmed'in eserinde şöyle zikredilir: Hz. Adem (a.s)'in eşi Hz. Havva, Hz. İbrahim (a.s)'in eşi Hz. Sare, Hz. İsa (a.s)'in annesi Hz. Meryem (a.s) ve melun Firavun'un eşi Asiye. Bunlar Allah'ın emriyle onu müjdelemek için gelmişlerdi. Ondan sonra bir beyaz kuş sürüsü doğumunu kolaylaştırmak için Emine'nin yanında yer aldı.

İndiler gökten melekler

Kâ'be gibi evimi tavaf ettiler

Benim etrafımda söyler oldu

Rasulullah'a övgü ördüler...

İman üzere ölmek isteyen

---

¹⁶⁵ A.y.

¹⁶⁶ A.g.e, s.156.

*Resul-i Kibriya'ya salavat hediye eylesin*¹⁶⁷

*Meleklerin hallerinden, gelişlerinden anladım ki, o halkın en üstününün dünyaya gelmesi yakınlardı. Gökten bölük bölük, sıra sıra melekler indiler. Kâ'be'yi tavaf eder gibi evimi tavaf ettiler. Etrafında döndüler. Kâ'be ansızın dile gelerek, bu gece cihanın güneşi doğdu diye seslendi diyor Âmine Hanım.*¹⁶⁸

Aşağıdaki faslı Efendimiz'in bu dünyaya teşrifinden bahsettiği için “ Merhaba Bahri ” olarak adlandırmak mümkündür.

O an dedi Âmine Kâinatı duydum

Merhaba diyerek ey Resul buyurun

Merhaba ey Fahri Kainat merhaba

Merhaba Allah'ın Habibi merhaba

Hoş geldin Allah'ın bu Aleme müjdesi

Merhaba ey Nur-i Hüda'nın parçası

Senden Sema ve Arz, Arş-i Ala yaratıldı

Ey ümmet iman edip kurtul ola

Bol salavat o Resul'e sen yolla

Kâinatın bütün zerrelere dile gelerek hoşgeldin diye seslendiler. Bütün yaratılanlar (ki dünyalar, ağaçlar, dağlar, sular, hayvanlar, yıldızlar ve insanlar, cinler vs.) hepsi neşelendiler. Sevindiler. Üzüntülerinden kurtuldular ve âlemler yeniden canlandı. “Hidayet ve doğruluk yolunun ayı, güneşi hoşgeldin. Hoşgeldin, ey gizli ilimleri bilen, hakkı batıldan ayırabilen hoş geldin” sözleriyle diyerek Şeyh Ahmed Efendi adeta o metafizik alemlerin ziyafetiymiş ve kendisi ordaymış gibi yüksek bir his ile anlatır. Burada

---

¹⁶⁷ A.g.e, s.157.

¹⁶⁸ A.g.e, ss. 158-160.

Hz. Peygamber (s.a.v)'in Allah ile konuşan, Kıyamet gününde kendi ümmetine şefaatçi olan ve onun aşıkları ve ümmeti Cehennem'den kurtulacağı gibi özellikleri zikredilir. Üçüncü bahis de “ Merhaba Bahri ” ile son bulur.¹⁶⁹

Dördüncü fasla gelince Hz.Peygamber (s.a.v)'in süt annesiyle ilgili meseleyi görüyoruz. Süt annesi olan Halime Validemiz ilk olarak kendi kocasının itirazıyla karşılaştı. Kocasını “Bir çocuk daha emzirmek istiyorum derken kocası bizim çocuğumuz bize kâfi zaten senin bir memen bozuk ve iki çocuktan biri aç kalabilir” der fakat Halime, Efendimiz'i bozuk olan memesiyle emzirir ve o anda memesinden süt akmaya başlar.

Efendimiz (s.a.v) bu dünyaya teşrif etmeden önce babası vefat eder ve altı yaşındayken annesi de Hakka intikal eder. Melekler Allah'a: “ Şaşırdık... ! En sevdiğini bugün yetim bıraktın !”, Allah da cevaben şöyle buyurur: ” Siz bilmez misiniz ki Biz baba ve anasınız” buyurdu. Ondan sonra üzerinde gölgeleyen bulut ve sadır meselesi gibi küçük mucizevi işaretlerden bahseder.

Cebrail Resülü yere yatırdı

Göğsünü de bıçakla kesti

Ciğer ve kalbini çıkarttı

Bütün kirlerden temiz çıktı¹⁷⁰

Bu fasılda Şeyh Ahmed Efendi, Peygamber Efendimizin (s.a.v) ümmi olduğundan ve Allah'ın ona her şeyi öğrettiğinden bahseder. Yani halk, önceki vahyi unutmuş bir halde yaşarken Efendimiz Allah'ın himayesinde olmuştur. Tefekküründen söz edilirken onun Hira mağarasına gidip halvet halinde Allah'ı zikrettiği anlatılır. Hiçbir puta tapmadığı için inancı saf olarak vahye hazırды. Allah, Cebrail vasıtasıyla Resulün perdelerini kaldırdı fakat korkuya kapılmasın diye önce uykudayken bunu gerçekleştirdi.

Resule Cebrail Kur'an'la geldi

İnsanları gerçek ahde davet etti¹⁷¹

---

¹⁶⁹ A. g. e, ss. 160-164.

¹⁷⁰ A.g.e, s. 159.

¹⁷¹ A.e, s.162.

Hz. Peygamber (s.a.v), ilk vahiy geldiğinde biraz korku içinde eve gitti. Herkesten önce mübarek eşi Hatice-i Kübra iman ile şereflendi. Pazartesi günü vahyin başladığı gün olarak kabul edilir. Salı günü Hz. Ali'nin iman ettiği gündür. Ondan sonra sırayla bilindiği gibi Efendimiz 'in kölesi Zeyd ve Hz. Ebu Bekir'i zikreder. Mucizelerinde de Şeyh Ahmed Efendi ay yarılmasından söz eder ve "Hz. Peygamber (s.a.v)'i öldürmek istediklerinde o secdedeyken Allah onu korumak için yanı başına bir yılan gönderdi" der.

*Resulü korumaya mükellefti o yılan
Düşmanlar onu görünce kaçardı azaptan
Yola giderken o mübarek insan
Onu yok etmeye peşine gitti aduvvân

Vurmaya hazırken o müşrikler
Toprak açılıp çekerdi o melunlar
Yalvarınca Resule inandık kurtar bizi
Kurtuldu ehli iman, kâfirlerin kaldı izi¹⁷²*

Bir gün Efendimiz yola giderken taş ve ağaç her şey ona tazim etti. Parmaklarından su fişkırması, ölüyü ihya etmesi, anne ve babasını iman ettirmek için diriltmesi, gece yürürken nur saçılmasından bahseder.

*Levh, Kalem, Arş ve Kürs
Hepsini gözüyle gördü Efendimiz
Bu Âlem 'de açıklamadık bir şey kalmadı
Bir daha Resul göndermeye lüzum olmadı

Pınarından su içip kanmayı istemeyen
Ruhuna bol bol salavat getiren.¹⁷³*

---

¹⁷² A.g.e, 163.

¹⁷³ A.g.e, 167.

“Kabir azabından kurtulmak isteyen, Efendimiz’e durmadan salavat getirsin”
sözüyle fasıl sona erer.¹⁷⁴

Bu fasıl Mevlit-i Şerifin son kısmıdır. Akabinde de Mevlit Duası yer alır:

Ey Kainat yaratan Allah’ım seninle ibtida ederim

Senin rahmetin bizi okşasın sana dua ederim

Ya Rabbe’l âlemin günahlarımızı af eyle

Yarattığın mahlûkata rahmetini bol eyle

Ey Allah’ım! Resulün hürmetine sana nida ederiz

Vefatımız sırasında imanlarımızı kurtar yalvarırız

Amellerimiz mizana arz edildiğinde

Amel-i salih ağır olsun gönlümüzce

Ya Rabbim görmeden sana iman ettik

Sıratın emîn olarak geçelim istedik

Allah’ım bize kendin söyledin

Ahirette cemalini görmeyi nasip et

Daim salat olsun Resül-i kibriyaya

Senin şefkatinle nazar etsin fukaraya

Ehl-i Beyti’ne salat-ü selam ola

Onların Şeriat’iyle amel nasip ola

Sahabelerine selam eyle Allah’ım

Efendimiz’e yardım eden o yıldızlarım

Salat-ü Selam olsun bütün Enbiyaya

Aşk-ı Salat olsun da her Evliyaya

Salat-ü Selam olsun alel Mürselin

Vel Hamdulillahi Rabbi’l Alemin.¹⁷⁵

---

¹⁷⁴A.g.e, s. 168.

¹⁷⁵A.g.e, ss. 168-169.

1. Vatan Meclisi

Ülkede birçok imam ve vatansever gibi Şeyh Ahmed'i de din ve vatan için bedel ödeyenlerin listesinde görmek mümkündür. Şeyh Efendi, o zamanki zor siyasi şartların karşısında ilgisiz kalamadı. Beyitlerinde sürekli yüksek vatanseverlik duygusunu dile getirdi ve takipçilerini aynı hisleri yaşamaya davet etti. Şeyh'in vatan sevgisi ve hizmetine dair bir diğer delil şudur: 1922'de Tirana Devlet Müzesi'nin bir resmi belgesinde, Şeyh Ahmed'in yakınları bu müzeye, kendisinin 1913 yılında tekkesinin üstünde dalgalanan bir Arnavut bayrağı bağışladığını kayıt eder.

Fakat bu konu ile alakalı en sabit ve açık delil Şeyh Ahmed'in 1924 yılında telif ettiği “ *Vatan Meclisi* ” kitapçığıdır. Bunu Tiran'da bulunduğu süre içerisinde kaleme alır ve oradaki siyasi olayları daha yakından görünce edebiyat açısından bir eleştiri yapabileceğine ve halkı uyandırabileceğine inanır. Bu 43 sayfalık eser dörtlük şeklinde yazılmış olup kapağında dört satırlık bir manzume yer alır:

Bu toprağı her kim severse

Bu eseri almakla mükellef

Adalet ona eder yadigâr

Hainlere hep olur muhalif¹⁷⁶

Eser, altı bölümden oluşuyor; “ *Önsöz* ”, “ *Milletin Sesi* ”, “ *İlk seçimin Meclisi* ”, “ *Geçmiş Millet Vekillerin Meclisi* ”, “ *Yeni Vakalar* ”, “ *Rifâî olarak nitelendirilen Muhammedî Tarikatının bakış açısı* ”.

Allah ile başladım

Birkaç mısra kaleme alayım

Dindar olmak için bir tavsiye

Hak yoluna doğru girelim diye

---

¹⁷⁶ A.g.e, s.170.

*Kalbimde oldu talep
Bu toprağın düzeni
Hakiki söz söyleyeyim
Bu Vatan terakki etsin¹⁷⁷*

İlk mısralarda müellifin vatani için canı yandığından ve az da olsa bir katkıda bulunsun diye Allah'a dua eder. Sonraki mısralardan da anlaşıldığı gibi o zamanki Arnavutluk'un siyasi durumu çok karışıktı. 20. yüzyıl başlarında, 1. Balkan Savaşı sonrasında, Osmanlı Devleti ile sınırı kalmayan Arnavutluk, 1913 yılında bağımsızlığını ilan ederek Osmanlı Devleti'nden ayrıldı. Arnavutluk Osmanlı Devleti'nden ayrılan son Balkan devleti oldu. Malum, 1913'de Londra Antlaşmasında alınan kararlar bu ülkenin yan komşulara toprak verilerek parçalanması sağlandı.

*Tarih büyük bir şeydir
İnsan çamurda kalmaz
Ona nazar eden kişi
Amelde hata yapmaz*

*Talut da bir kral idi
Devleti bir dağ idi
Menfaat oldu söz konusu
Bütün krallığı yok oldu¹⁷⁸*

Şeyh Ahmed Efendi kendi menfaatleri için çalışan insanları sık sık dile getirir ve ara sıra dalga geçermişçesine bir üslup ile bu tarz insanları azarlar. Tarihte olan olayları zikrederek bize “ *bu tarihe bakalım ve ders çıkaralım* “ diye nasihat eder:

*Erkenden bir vatanseverim
Hainleri de hiç sevmem
Bir kere yemin ettim*

---

¹⁷⁷ A.y.

¹⁷⁸ A.g.e, s.171.

Bu Dîn ve Vatan için

Bu düşünceye niyet ettim

Çift tarafı eleştireyim

Önderlere tavsiye olsun

Küçüklere ders vereyim¹⁷⁹

Şaire göre vatan hainlerinin Balkanlardaki düşman ülkelerle işbirliği yaparak ülkeyi karıştırmak ve parçalamak niyeti varmış. Dörtlükte ifade edildiği gibi “ *hainleri hiç sevmem*” demesiyle üst idarecilerin dikkatini çeker ve kendi aralarında kim sağlam kim çürük diye diğer insanlara bakmalarını söyler.

Halkı ziyaret ettim

Hüsran ve dert içinde

Tabibin şifası yok

Bu yara ve hüznülere

Halkımız çok terbiyeli

Ağalarına hürmet eder

Tanrıymış gibi ondan korkar

Dolu cehalet içinde devam eder¹⁸⁰

İkinci bölüm bu iki dörtlük ile başlar. O dönemde insanlar fakirlik ve cehalet içinde yaşam sürdürüyordu. Kısmen idareden kısmen de insanların kendi cehaletinden hayatlarını yaşanamaz hale getirmişlerdi. Müellif ağalar tabakasını zikreder ve fakir insanların onlara nasıl kulluk ettiklerini dile getirir.

Bu yaşanan vakalarla ilgili

Millet bir şey söyledi

---

¹⁷⁹ A. g. e, ss. 171.

¹⁸⁰ A.y.

*Türkler buradan çekildiği an
Durmada azap gördü bu Vatân*

*Türkiye buradan çıktığı zaman
Kurulmak istedi bu garip vatan
Ancak vatansever ister bu diyar
Hainlerle olmaz bu temel-i hisar¹⁸¹*

Osmanlı'dan ayrılalı neredeyse 12 sene olmuş ve halk bunun sonuçlarını çok iyi görmüştü. Şeyh Efendi Osmanlı'dan ayrılığın Arnavutluk'un aleyhinde olduğu kanaatindedir. Bunu halkın diliyle bize söyler. Yerli hainlerin bu toprakla yeterince oynadığı ve neredeyse bunların yüzünden her şeyi kaybedeceklerini vurgular. Bütün Arnavutların istediği hür bir devlet kurmak ve orada özgürce yaşamaktır.

*İbret gördük aramızda
Birbirimizi yırtık acımasızca
Her zaman hazırдық darbeye
Zaferi verdik paşa ve beye*

*Herkes kendi düşüncesini sever
Özgürdür her zaman ifade eder
Yasaya aykırı olduğu vakit
O kişi sadece kendini eder tenkit¹⁸²*

Bu milletin hainleri her zaman düşmanların elinde alet olup memleketin aleyhine çalışmışlardır. İç isyanlar da beylik ve paşalık uğruna yapılan ayaklanmalardır. Sonraki beyitlerde halkın hükümetten istediği şeyleri iki hususta toparlar.

*Halkımızın şikâyeti var
İki hususta isyankârdırlar*

---

¹⁸¹ A.g.e, s. 172.

¹⁸² A.g.e, s. 173.

*Bu tarafa baksın hükümet
Biraz ilerlesin bu millet*

*Birinci husus Dîn'dir
Koruyalım aşağıya inmesin
Arttıralım Din öğretmenlerini
Yoksa virane olur bu İslam düzeni*

*Her okula din gelsin
Her şey tamamıyla düzene girsin
Bütün Arnavutlar dindardırlar
Dinle birlikte ehl-i vatandırlar
Birçok bilgili dindar
Parayla iç içe oldular
Din bize böyle verir diyorlar
Değirmende öğütülecek böyle kafalar*

*Efendimiz buyurmuş
Böyle bir zaman olmamalıymış
Dinin paraya çevrilmesi
Sonra devasız kalır salih kişileri¹⁸³*

Şeyh Efendi milletin sorunlarını zikrederken aynı anda bununla birlikte çözüm yöntemini de arz eder. Halkın terakkisini iki ana hususta özetler: Birinci husus; Din iman meselesi. İslam dinini zayıflamadan muhafaza etmek ve geliştirmek. Bu memlekette var olan sorunların asıl kaynağı Dinin olması gereken seviyede olmamasıdır. Şeyhin istediği; devletin bütün okullarında din dersi olmasıdır. Sadece İslam Dini dersi değil Hristiyan için

---

¹⁸³ A.g.e, 174-175.

Katolik Dini dersleri de olması gerektiği görüşündedir. Şeyh Efendi'nin savunduğu görüş Arnavutluk'ta o zaman faaliyette olan üç dinin mensuplarının özgür olarak yaşamasıdır. Müellife göre memleketin gelişmesi için milletin dinler arası münakaşaları bırakması ve birliktelik içinde yaşaması gerektir.

Diğer taraftan, Şeyh Ahmed, Din'i temsil eden hocaları da hedef alır: Çünkü ona göre vazifeli hocalar dini istismar ederek onu bir gelir kaynağı olarak kullanmaktadır. Birinci husus verdiğimiz bu bilgilerden ibarettir.

İkinci husus ise, devletin fakir olan alt tabakayı vergilerden muaf tutması gerektiğidir. Halk hem çok düşük maaş almakla hem de vergi ödemekle karşılaşılıyordu. Devlet bütçesine gelen gelirlerin kaynağı belli ama sonra nereye harcandığı belli değildir.

Küçükler feryad eder

Ne ekmek ne elektrik

Dört beş ay verdiğim hizmet

Maaş daha vermedi bu devlet

Nasrettin bunu bilse

Anında eder tellal

Hepimizle dalga geçer

Vatan bize olmaz helal

Bu toprağı herkim seven

Bize dosttur her gelen

Fukaraya şefkatı olsa

O'dur insan merhamet eder

İmanı hiç olmayan

Adalete eder isyan

Hainliği edinen kişi

Halka daima azap etti¹⁸⁴

Müellife göre kişi sadece vatan ve iman ekseninde bir şahsiyet kurarsa o zaman ülkenin sağlam geleceğinin bir adımı olur ve onunla birlikte gelişir.

Diğer üç bölümde ise Şeyh Ahmed Efendi milli kahraman Avni Rustemi'den bahseder. Onun iç ve dış düşmanlara karşı nasıl mücadele ettiği ve sonunda nasıl öldüğünü anlatır.

Son bölüme gelince, burada müellif Efendimiz' in (s.a.v) ve Rifâî Kardeşliğinin amaç ve faaliyetinden bahseder:

Allah ile başladım

Birkaç mısra zikredegim

Bu Rifâî tarikatı

Hizmetinden bahsedeyim

Muhammedî tarikattır

On iki dal hepsi Hak'tır

Bir ağacın dalları gibi

Gövdeye yapışık kardeştir hepsi¹⁸⁵

“Efendimiz' in sünnetine göre giden on iki hak yol var ve nasıl ki bir ağacın dalları birbirinden müstakil olarak görünürse de yine aynı gövdeye bağlıdırlar, bu on iki hak yol da aynıdır Rifâî Tarikatı da bunlardan biridir” diye bize aktarır.

Efendimiz dedi bize

Üç ilim Allah verdi

Birincisi herkese

Allah'a tapmak bir şeriattır

Öbür ilim birkaç kişiye

---

¹⁸⁴ A.g.e, s. 176.

¹⁸⁵ A.g.e, s.195.

*Herkese nasip olmaz
Gizli şeyleri meraklılara
Gösteren bir tarikattır*

*Bunlar hepsi hikmetler
İnsan seviyesine yükselmek
Kâinatın sırrını görmek
Ve iki cihanda nur olmak isteyenler*

*Üçüncü ilim hiç kimseye
Akılla olmaz kendi zuhur eder
Neredeydi nereye gideceğini
Bütün eşya manasını elde eder¹⁸⁶*

Yukarıdaki beyitlerde üç ilimden bahsedilmektedir. Birinci ilim herkesin bildiği *şeriat* ilmidir. Bu *şeriat* ile mükellef olan kişinin hayatı ibadetle geçer. İkinci ilim ise birkaç kişiye nasip olur. Bu ilim gizli öğretileri ve insanlık seviyesini kazanmak için bir yoldur. Bu, kâinatın sırrını anlamak ve iki cihanda aydınlanmak isteyen kişiler için bir *tarikât*'tır. Üçüncü ilim çok nadirdir. İnsan bunu çalışarak ve kendi akıyla elde edemez. Bu ilim bütün eşyanın hakikatini gösterir ve nereden geldiği, nereye gideceğini öğreten bir *hakikat*'tır.

Sonraki beyitlerde Efendimiz'in bu hakikat ilmini kendi varisi olan Hz. Ali'ye nasıl verdiği anlatılır. Bu ilim verildikten sonra Hz. Ali'nin kalbine girdi. O zaman eğilip "gerçek secdeyi" etti, ilahi sırlara vakıf oldu. Secdedeyken her şey nur oldu ve kalkma gücünü bulamadı. Bu hikmeti ailesine öğretti ve nesilden nesle devam ettirdi.

*Nesilden nesle intikal etti
Bu mübarek Nur-i Hakikati
Sonra on ikiye ayrıldı*

---

¹⁸⁶ A.g.e, ss. 196-198.

Aynı hedefe bir daha buluşmayı

Bütün bu dervişan

Kur'an ile etti iman

Allah'a inandılar

Resulümüz nasıl buyurdular

On iki imamıyla

Dervişler sever canıyla

Kitapta bunlar geçmiş

İsim isim söylenmiş¹⁸⁷

Efendimiz'den Hz. Ali'ye bu ilim verildikten sonra günümüze kadar ulaşmış ve bunu canlı halde tutan tarikatlar olmuştur ve bunların birleşme noktası yine aynı kaynaktır. Derviş adını taşıyan kişi, Resulümüz (s.a.v) nasıl emrettiyse Allah'a inanmış ve Kur'an'a bağlanmış kişidir. Hz. Peygamber (s.a.v) ile birlikte olmak isteyenler Halifeleri (mirasçıları) olan on iki imama bağlanıp ve itaat etmesi gerekir.

Kur'an'ın mertebesi

Dörde ayrıldı

Şeriat Tarikat

Marifet Hakikat

Ehl-i şeriat bilemez

Sırlara erişemez

Ehl-i Beyt bir şey dedi

Resulümüz emretti

Erkenden iki fırka

---

¹⁸⁷ A.g.e, s. 198.

Ehl-i Beyt'e itiraz etti

Nesillerle devam etti

İtiraz hiç bitmedi¹⁸⁸

Kur'an'ın mertebesi dördtür: Şeriat, Tarikat, Hakikat, Marifet. Birinci mertebede olanlar sırları pek bilmez. Ehl-i Beyt, Efendimiz'in emriyle bazı şeyler ifşa ettiyse de yine şeriat ehli bunları bilmez. Erken zamanda Ehl-i Beyt'e karşı çıkan iki fırka asırlarca devam eden bir husumete yol açmıştır. Sonraki beyitlerde bunlara karşı yapılan işkence, zehirleme ve katliamlar daha sert bir dille tasvir edilir. Ondan sonra:

Pirimiz Ahmed Rifâî

Alemde keramet etti

Evliyalar Sultanı

Bir gecede öğretir sana irfanı

Bu yol ile sınandım

Bu aynaya bir baktım

Bu aynaya bakarken ben

Gördüm bana biri benzeyen

Bir bakayım, o nedir

Bana yapışmış gibidir

Sana gelen her tehlike

Berber bulsun bizi¹⁸⁹

Ehl-i Beyt'ten sonra müellif, Pir Ahmed Rifâî ve onun temsil ettiği bu yolun bereket ve faydalarından bahseder. Şeyh Ahmed'in gözünde Hz. Pir, evliyalar sultanı, irfan sırrı sahibi ve insanın yaşadığı karanlıkları aydınlığa çeviren ve bilmediklerini öğreten bir kutuptur. Şeyh Ahmed Efendi kendinden söz eder ve ; “ *Bu yol ile imtihan edildim, bu ayna ile her şeye baktım, o aynaya bakarken bana benzeyen birini gördüm*” der, ona

¹⁸⁸ A.g.e, s. 199.

¹⁸⁹ A.y.

yapışmış gibi görünen o kişiye bakarken, kendisine: “bundan sonra sana gelecek tehlikeler ikimize gelsin” denir. Devamında da : ” bir gözümü kör ettim sonra aynaya baktım, bir gözle baktığımda bir daha bir şeyi iki görmedim” der. Zihni daha da açılır, kalbi nurlanır. Hakiki derviş olan o gerçek imanı bulduğunu zikreder.

Aklında itiraz kalmaz

Kalbinde şüphe olmaz

Yüksek iman sahibiler

O çamurdan ayaklarını çektiler

İnsanlığı anladılar

Bir daha sapmazlar

Dervişler tabiat gibi

İmanı da dağ gibi

Hiçbir şeyi inkâr etmezler

Kâinatı bir noktada birleştirirler

Herkesi kendi yerinde bırakır

Kur'an sırrıyla nazar eder

Tarikat bir kardeşliktir

Büyük aşkı olan bir gerçektir

Din ile vefalı

Vatan ile imanlı¹⁹⁰

Demek ki gerçek bir derviş, kalp ve zihninde şüphesi olmayan bir kişidir. “Çamur” dan ayaklarını çekince tahkiki iman sahibi olur ve sonra doğru yoldan sapması çok zor olur. Derviş, tabiat gibi özgür ve dağ gibi güçlüdür. Şaire göre onların tabiatında inkâr

---

¹⁹⁰ A.g.e, s. 200.

etmek yoktur ve Kur'an sırrı ile baktıklarında hiçbir şey bir daha "iki" görmez(vahdet-i vücud kastedilir).

Tarikatın ihvanlarına gelince: "Aşkı büyük olan bir kardeşliktir. Din ve vatan sevgisi ve imanıyla yoğrulmuş olarak vatan ve Din üzerine yemin ederler. Tarikat, Kur'an sırrı ışığında gidilen yol demektir. Bu da hakiki bir ahit gerektirir, boş sözlerle olmaz" der.

Bu Rifâî Kardeşliği

Siyasetle işi olmaz

Hükümete yardım eder

Lanet olsun kim karıştırır

Şamata yok diğer dinlerle

Gece gündüz dua ederler

İman ve Din ahirette

Herkes derecesini elde eder

Birbirimizi tutalım

Çalışalım Vatan için

Din için kavga olmazsa

Bu Vatan ilerlesin

Şeyh Ahmed güçsüzdür

Bu felsefeyi yaymaya

Fakir ben çalışıyorum

Maalesef nankör bir yerde yaşıyorum¹⁹¹

Bu son bölümde Şeyh Ahmed Efendi, dinler arasında münakaşa ve tartışma açmayacağını, zaten herkesin imanının ahirette belli olacağını söyler. Her birinin üzerine

---

¹⁹¹A.g.e, ss. 200-202.

düşen görev kardeşçe yaşamak ve memleketinin gelişmesine çalışmaktır. Son beyitte kendisini bu işe adadığını fakat inkârcılarla dolu bir ülkede harcadığını söyler.

2. Dervişlerin Sesi (İlahiler)

“Değerli kardeşlerim, bu yazıyı yazmaya teşebbüs ettim:

Fahr-i Kainat, Hz. Peygamber Efendimiz (s.a.v), Yüce Allah’tan bütün ilimleri ve önderliğini aldıktan sonra Kur’an ile amel etmekle emrolundu. İnsanları bu yolda ve insanlığın yüz basamaklı derecesine davet etmek için hiçbir şeyi israf etmedi. Kendisi nur olduğu için Dünyanın her köşesinde yaydı.

Fakir, Sultan’ül Evliya, Seyyid Ahmed Rifâî Tarikatına girmekle Bağdat, Hint, İstanbul ve Arnavutluk’un şeyhlerinin elinden nasiplenmekle müşerref oldum. Bu mübarek yolda ilerleme araçları bana verildikten sonra, Hz. Peygamber (s.a.v) fakiri “ birkaç kere ve birkaç şekilde ” bir halife ve hizmetkârı olarak kabul etti.

O andan itibaren fakir bu büyük ilimleri anlatmak için can ve malımı dahi feda ettim. Malumdur, bize emanet bırakılan “Kur’an ve Ehl-i Beyt” ile İşkodra’nın o karmaşık ormanına insanların yüz dereceye terakki etmesi için girdim.

Kardeşlerim; Arnavutluk’ta bu mübarek tarikat yayılınca, hakiki derviş olan bizim öğrettiklerimizin ışığında (Kur’an ve bu tarikatın âdâbına göre) kendi kardeşine yardım elini uzatsın ve hep birlikte bunları hayatta uygulayalım.

Şüphesiz bunlar insana bir ışık verecek. Onun içindeki tehlikeli taasup ve liberalizmi yok edecek. Gerçek hür insan, hürriyetini bir kanuna dayandıran insandır.

Şeyh Ahmed

Arnavutluk Rifâî Tarikatı Federasyon Başkanı¹⁹²

---

¹⁹²A.g.e. ss. 217-218.

Şeyh Ahmed'in "Dervişlerin Sesi" adı verilen en yaygın ve en verimli eseri bu önsöz ile başlıyor. Kitap 23 şiir, 522 dörtlük ve toplam 112 sayfadan oluşur. İçindeki bölümler ise şöyledir:

1. *Mevlid-i Resule Methiye*
2. *Muhammed (a.s)'in Mucizeleri*
3. *Dört Sahabe Methiyesi*
4. *İmam Ali'nin küçükken Kerametleri*
5. *Ehl-i Beyt'in Çileleri*
6. *Ehl-i Beyt Mersiyesi*
7. *Seyyid Ahmed Rifâî'nin Methiyesi*
8. *Seyyid Ahmed Rifâî'nin Kerametleri*
9. *Tarikata Davet*
10. *Zikir Halkasının faydaları*
11. *Dervişliğin Şartları*
12. *Tarikat'a dürtme (davet)*
13. *Batın Sesi*
14. *Semer Sesi veya Hocaların İlahisi*
15. *İnsanlığa Kur'an'ın tavsiyesi*
16. *Tanrı ile Vuslat*
17. *Revân Ruhunun Sesi*
18. *Dervişlere Nasihat*
19. *Sırat üzerinde Tarikat Nuru*
20. *Acayip*
21. *Manevi İbadet*
22. *Rifâî olarak nitelendirilen Muhammedî Tarikatın bakış açısı*
23. *Tanrı'dan, Tanrı ile, Tanrı'ya Dua*

Aşağıda bu bölümlerin bir kısmından bahsedilerek Şeyh Ahmed'in Rifâîlik hakkındaki düşünce ve algısı izah edilecektir:

Bismillah ile başladım

Bir ilahi yazmaya

Resulümüz nasıl geldi

Bu bizim Dünyaya

Elif- Allah hamd Sana

Gece gündüz tespih ederiz

Muhammedi gönderdin

Müslümanlar nurlanmaya

Be- Bütün donandı

Sema ve arz nurundan

Tanrının Habibi

Heybetli Huri gibi

Te- Bütün ömrüm harcasam

İhtişamını bilemem

Nasıl doğdu anlatayım

Muhammed bu İnci¹⁹³

Se- Dedi Emine annesi

Her ay müjdelendi

Karnımdayken bu inci

Peygamberler hayır etti

Cim- Cevap bana verdiler

Bu Sultanın hürmetine

Her gece ses verdi

Zikrederken ses geldi

---

¹⁹³ A.g.e, s. 218.

*Dal- Annesi anlattı
Çok susadım haber verdi
Bir maşrap şerbet içirdi
Bana o gece güzel huri*

*Sin- Hep melek gönderdi
Allah bana o akşam
Muhammedi müjdelemeye
Hiç çile çektirmedi*

*He- İnsanlar hayret etti
Onun mucizelerinden
Allah'tan yardım gelir
Onun Dini olsun Baki*

*Ye- bir Rifâi Şeyhiyim
Size anlatmaya çalıştım
Ey efendi rica ediyorum
Bana bir Fatiha gönderin¹⁹⁴*

On üç dördlükten oluşan ikinci bölümde müellif Hz. Peygamber (s.a.v)'in mucizelerinden örnekler getirerek onun şeref ve onurunun yüceliğinden bahseder.

*Her şeyden evvel yaratıldı
O mübarek Nur-i Huda'dan
Sonuncu olarak teşrif etti
Muhammed Resulullah.*

---

¹⁹⁴A.g.e, ss. 219-222.

*Allah onu mühürledi
Dünya'da Peygamber kıldı
Peygamber-i Ahir olarak geldi
Muhammed Resulullah*

*Nebiyü Rahman
Anne ve aba ihya ettiği zaman
Kendisine getirdiler iman
Muhammed Resulullah*

*Huve Câmi-ül Hayrat
Her cisim ona etti ispat
Hem de konuştu hayvanat
Muhammed Resulullah¹⁹⁵*

Sonraki dörtlüklerde müellif, Hz. Peygamber (s.a.v)'in mucizelerinden ay yarılması, parmaklardan su fişkırması, üzerinde bulutun gölgelemesi, taş ve ağaçların ona secde edip “ peygambersin ” demesi ve gece yürürken nur saçmasından bahseder.

*Allah'tan bir nimetmiş
Bu ümmet kurtulsun
Cennete zahmetsiz girsinler
Muhammed Resulullah*

*Şeyh Ahmed bir Rifâiyim
Ona aşık olmak için
Sülalesine tabi oldum*

---

¹⁹⁵ A.g.e, s. 223.

Muhammed Resulullah¹⁹⁶

Şeyh Ahmed mucizelerden bahsettikten sonra bu son iki dörtlükte Hz. Peygamber (s.a.v)'in kendi ümmeti için bir nimet olarak geldiğini ve onların Cennete girebilmesi için bir vesile olarak gönderildiğini ifade eder. Şeyh Ahmed de: “ *Ben de bir Rifâî olarak Efendimiz'e aşık olmak için bu sülalesine tabi oldum*” sözüyle bitirir.

Otuz dört dörtlükten oluşan dört halife methiyesinde Şeyh Ahmed Hülefa-i Raşidinin sıfatlarını zikrederek onları örnek almamızı tavsiye eder.

Bismillah ile

Dördü övmeye

Allah yüceltmiş

Ey âşık himmet iste

Hazreti Bekir

Kalp ile zikir

Daim eder şükür

Ey âşık himmet iste

Erken iman etti

Bizim Resul'e

Mülkünü ona verdi

Ey âşık himmet iste

Din için çabaladı

Allah onu yücelti

Her şeyi harcadı

---

¹⁹⁶A.g.e, ss. 223-225.

Ey âşık himmet iste¹⁹⁷

*Kayınpeder etti
Resul bu dünyada
Onu sevmemiz için
Ey âşık himmet iste*

*O bir evliya
Hiç şüphe olmadan
Cennetlik dendi
Ey âşık himmet iste*

*Hazreti Ömer
Hep müteber
Kılıçla öldürdüler
Ey âşık himmet iste*

*İman ettiği zaman
Din güçlendi
Millet sevindi
Ey âşık himmet iste¹⁹⁸*

*Malını bağışladı
Din güçlensin
Allah aziz kıldı
Ey âşık himmet iste*

---

¹⁹⁷ A.g.e, s. 225.

¹⁹⁸ A.g.e, s. 226.

*Hakkı ayırdı
Ömer bu dünyada
Cennetlik dendi
Ey âşık himmet iste*

*Hazreti Osman
O ehl-i imana
Neşretti Kur'an
Ey âşık himmet iste*

*İki kızını verdi
Resule bu dünyada
Onu damat etti
Ey âşık himmet iste*

*İman ettiği vakit
Eziyet verdiler
O zamanın düşmanları
Ey âşık himmet iste*

*Osman'ı bağladılar
Dini bırakmaya
Çok çekti o insan
Ey âşık himmet iste*

*Kendi kavmi
Onu şehit etti
Cennetlik dendi*

Ey âşık himmet iste¹⁹⁹

*Hazreti Ali
Şüphesiz veli
Dine çocukken girdi
Ey âşık himmet iste*

*Allah emanet bıraktı
Bize Kur'an'da
O aslanı sevmeyi
Ey âşık himmet iste*

*Ali'yi seven
İmanı tam olmuş
Dedi o Resul
Ey âşık himmet iste*

*Ali'yi küstürene
Ben küstüm bilsin
Hastadır o kişi
Ey âşık himmet iste*

*Resul için adandı
O aslan dünyada
Daha büyük bir şey olmaz
Ey âşık himmet iste*

---

¹⁹⁹ A.g.e, s. 227.

*Allah bu âlemde
Zülfikar verdi
Düşmanları fethetti
Ey âşık himmet iste*

*Semadan indi
Resulün indinde
Makbul olması için
Ey âşık himmet iste*

*Onu şehit ettiler
Devlet olmasın istediler
Cennetlik dendi
Ey âşık himmet iste*

*Şefaât isterim
Zavallı Şeyh Ahmed
Onu sevmeye çok gayretliyim
Ey âşık himmet iste²⁰⁰*

Bu eserin dördüncü faslında müellif Hz. Ali (k.v)' nun henüz bebek iken gösterdiği kerametlerden bahseder. İlk dörtlükte; Allah bu Kâinatı yaratmak istediğinde Ondan bir Nur parçası ayrıldı, bu nura en yakın olan Hz. Peygamber (s.a.v) ve sonra Efendimize yapışık olan Hz. Ali bu nurdan aydınlandı. “Muhammed-Ali” birlikte bu Nur ile birleştiler ve Allah dışında olanlar hep Muhammed-Ali'den zuhur etti.

*Bak bu yaratılışa
Bu ikisini gösterir*

---

²⁰⁰ A.g.e, ss. 227-230.

Hak insanı kâmil olan

Kendisinde bulur bilir²⁰¹

“ Hz. Ali'nin doğduğu günü kutsal olarak bil çünkü o günde bütün insanlar hayret ettiler” diyor Şeyh Ahmed.

En büyük kerameti yaptı

Bir günlük bebekken konuştu

Annesinin sütünü içmedi

Onun yanına kimse giremedi²⁰²

Bu hal üzereyken Hz. Peygamber'i çağırdılar. Kendisi Hz. Ali'ye yaklaşınca yüzü gülmeye başladı. Kâinatın Efendisi Hz. Ali'ye sırları vermek üzereyken kendi ağzını onun ağzına yaklaştırdı ve mübarek tükürüğünü ona verdi.

Okumayı bitirdi

Ağız ağza geldi

Sırrını tükürükle verdi

Kimse ne olduğunu bilemedi

Şeyh Ahmed, bunun devamında; Hz. Peygamber (s.a.v)' in Hz. Ali'nin kulağına yaklaşip okumasından ve isim vermesinden, büyük bir leğende yıkadığı ve orada ona kendisi vefat ettiğinde onu yıkayacağını emanet ettiğinden bahseder. Bunların nihayetinde Hz. Ali de “ *nasıl emrederseniz*” diye yanıt verdi.

Seviyoruz biz bu Haydar'ı

Düşmandan kurtulmak için

İmam Ali'nin Zülfikar'ı

Arnavutluk'un düşmanı için²⁰³

Allah'a dua ederiz

---

²⁰¹ A.g.e, s. 230.

²⁰² A.g.e, s. 231.

²⁰³ A.g.e, s. 232.

*Bu memleket genişlensin
Şeyh Ahmed'i ansınlar
Bir Fatiha okusunlar*

Beşinci bölüm olan “Ehli Beyt’in Çileleri” nde müellif Hz. Peygamber’in ailesine yapılan işkenceler ve suikastların başlangıcı olan hilafet meselelerinden bahseder.

*Bismillah ile düşündüm
Birkaç satır dizeleyim
Ehl-i Beyti öveyim
Dünyada nasıl aşağılandı
İmam Hasan, İmam Hüseyin
Şefaata ya Ehl-i-Beyt

Resul Ali'ye verdi
Tanrıdan bütün sırrı
Kureyşlilerden bir kısım
Haşimilerden uzaklaştı²⁰⁴*

Devamında Şeyh Ahmed Efendi: “Hz. Muhammed (s.a.v) bize sırları vermesi için onu vekil bırakmış, Allah öyle demiş fakat sonra çok itiraz oldu. Rumuzlar anlatırdı o Haydar, kimse anlayamadı toplanıp devletini zapt ettiler. Hiçbir zaman pes etmedi, onu şehid edene dek, vay haline o ehl-i zaman, ne kadar çekti o ehl-i iman.” der.

*Allah'ın Nebisi
Ali'nin âşıklarına
Cennetliksiniz müjdeledi
Hem de hesapsız dedi*

---

²⁰⁴ A.g.e, s. 233.

*Ehl-i beyt'ten çok öldürdüler
Örtünsün bu sır ümmetten
Krallık meselesiymiş bu olay
Ahiret korkusu olmadı*

...

*İmam Hasan yemekte
Eşinden zehirlendi
Allah o kadını batırdı
İblis Yezid'in işiydi*

...

*Küfe halkı haber verdi
Hüseyn'i başkan ister
Yezitten kurtulmayı
Savaşmaya sözleştiler²⁰⁵*

*On sekiz şehit oldu
Kerbela'da Ehl-i beyt'ten
Ağaç ve taşlar ağladı
Gökten kan o gün yağdı*

*Kafaları kestiler
Mızraklara koydular
Götürdüler Yezid'e
Neşelendi dediler*

---

²⁰⁵ A.g.e, s. 235.

...

Allah onlara küstü

Kimisini yaktı

Kimisini ama etti

O yedi katili

...

Şeyh Ahmed fukara

Ehl-i beyt'e aşık oldum

Ehl-i beyt'e ağlayan göze

Cehennem haram oldu²⁰⁶

Ehl-i Beyt mersiyesi bölümü 37 beyitten oluşur. Önceki bölümde tasvir edilen Al-i Aba'nın çileleri burada tekrarlanarak daha duygusal bir şekilde bahsedilmiştir. Konu başlığı Hz Ali ve Muaviye ile başlar ve arasındaki münakaşaları zikrederek Hz. Ali'nin şehadetine geçilir.

Çok münakaşa bıraktılar

Bugün de Müslümanlara

Ehl-i beyt'ten çok öldürüldü

Bu sır ümmetten örtünsün

İmam Hasan zehirlendi

Resulün gözü körlendi

Fatıma Zehra'nın evladı

Kerbela'da parçalandı

...

Kerbela ey yas izi

Çocuğun kanını içtin

---

²⁰⁶ A.g.e, ss. 238-239.

*On sekiz şehit oldu
Kerbela toprağında*

*O gün melekler hümgür hümgür ağladı
Kadınları bağı görünce*

*Kimsenin gözü var mı
Görsün Ehl-i Beyt'e ne yaptılar*

*Onlar için tuz gibi erimedikçe
Cennet istemek ayıp olmaz mı?*

*Cennet- Cehennem ellerinde
Allah bunlara bıraktı*

*Bunların izni olmadan
Sıratın geçiş olmaz*

*Şeyh Ahmed Allah'a yalvarır
Bizi gölgelerinde alsınlar²⁰⁷*

Müellif mersiyesinin son kısmında on iki imamın çilelerinden “ *nesilden nesle zehirlediler ta ki hepsini yok ettiler*” diye bahseder. Bunların arasında sadece İmam Mehdi'nin kurtulduğu, sonuna kadar kalacağı ve ümmeti birleştireceğini söyler.

---

²⁰⁷ A.g.e, ss. 2401-241.

Aşağıdaki bölümde müellif Rifâî tarikatının kurucusu olan Seyyid Ahmed Rifâî'yi metheder ve onun yaptıklarına dair söz eder.

*Gelin ey millet gelin
Herkes bunu bilsin
Seyyidi methediyorum
Ahmed Rifâî ya Hû*

*İnsanlara Seyyid
Şöhret verdi
Onları nurlandırdı
Keramet etti ya Hû*

*Rivayet edilir
Seyyid konuştu
Bir günlük bebekken
Keramet oldu ya Hû*

*Hayvanat konuştu
Bizim Seyyid'e
Hem de her zaman
Ona itaat ettiler ya Hû²⁰⁸*

*Seyyid denizden
Bir balık tuttu
İhvanla yedi*

---

²⁰⁸ A.g.e, s. 243.

Allah balığı ihya etti ya Hû

Seyyide ağaç

Etti ispat

Bütün evliyalar

Üzerine evliya ya Hû

Rifâî'ye tabi

Olan bir kişi

Cehennem görmez

Allah yardım etti ya Hû

Seyyid sırnı

Dünyada bıraktı

Sen tabi ol korkma

Ateş bir şey yapmaz ya Hû²⁰⁹

Bu dörtlüklerde, müellif Ahmed Rifâî'nin bir günlük bebekken konuştuğundan, hayvanlarla irtibat kurduğundan, ona tabi olanın Cehennem'den kurtulacağından söz eder. Rifâî tarikatının burhan denilen şiş kullanmak, yılan tutmak, zehir içmek gibi özelliklerinden bahseder. Son dörtlüklerde de dua şeklinde: ”Bize tevfiğ et ya Rabbi, onu sevmeye ve ona âşık olmaya ” sözüyle bu zata olan aşkını gösteriyor.

Tarikata giren kişi

Evliyaları dost edindi

Sâdâtı onu sevdi

Resul ona şefaatt etti

---

²⁰⁹ A.g.e, s. 245.

Bir Rifâi Şeyhi'yim
İşkodra'da bulundum
Yalvarıyorum ya Rabbi Sana
Yardım et bana ya Hû²¹⁰

Seyyid Ahmed Rifâi' nin kerametleri bölümü otuz bir dörtlükten oluşur. Şeyh Ahmed Efendi bu zat ile ilgili günümüze kadar gelen yazılı ve şifahi bilgileri duygu hamuruyla karıştırarak dörtlük halinde aktarmıştır.

İlk on dörtlükte, müellif Hz. Rifâi'nin anne ve baba adları, soyunu Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin'den geldiği ve hicri 14 Recep 516 yılında doğduğunun bilgilerini aktarıyor.

Hasanî ve Hüseyinî
Gerçekten sülalesi
İki Cihanda güç sahibi
Meth olsun Rifâi²¹¹

Rifâi'ye tabi
Olan bir kişi
Cehennem görmez
Allah'ın inayeti

Sahibi irfan
Çamurdan ayağını çıkaran
Allah'ı, Muhammed ve Ali'yi
Tanımaya öğreten Kiram²¹²

---

²¹⁰A.y.

²¹¹A.g.e, s. 246.

²¹²A.y.

*Hesapları bize öğretir
O Âlemi de bize gösterir
Âdem'leri anlamaya
Nereden nereye istikamet nedir*

*Resul iki şey
Bize emanet etti
Kur'an ve Ehli Beyt
Yapış kurtul dedi*

*Emrolunduğu gibi
Kur'an ve Ehli Beyt'e
Rifâiler bağlıdır
İki âlemde²¹³*

Yukarıdaki dörtlükler Ahmed Rifâî'nin tarikatının Kur'an ve Sünnete bağlı olduğunu ve bunun kurtuluş yolu olduğunu gösterir. Bu zatın da Ehli Beyt'ten bir inci olarak geldiği ve ona tabi olanların iki dünyada felaha erişeceğinden söz edilir. Diğer dörtlükler ise Rifâî tarikatındaki daha önce zikrettiğimiz burhanlardan bahseder.²¹⁴

Tarikat'a davet bölümü on altı dörtlük ve bir nakarattan oluşur:

*Hû hû Hak Allah
Muhammed Seyfullah
Ali Esedullah
Seyyid Veliyullah*

Şeyh Ahmed Efendi burada bir tarikata bağlanmanın lüzumlu olduğunu ve faydalarını dile getirir. Ona göre Hz. Peygamber'e ulaşma yolu Hz. Ali'den başlar.

Allah Emretti

---

²¹³ A.g.e, s. 248.

²¹⁴ A.g.e, ss. 249-250.

*Tarikata girmeyi
Resul'e gitmeyi
Şeyhten şeyhe beyatlı*

*Bizden ayrılınca
Resul vekil kıldı
İman telkin etmeye
İmam Ali'yi kıldı²¹⁵*

Ondan sonra büyük Bayezid Bistami'nin sözünü zikreder ve bir şeyhe bağlanma ihtiyacını vurgular. “ Gerçek alim tarikatsız olmaz, tarikatı olmayan alimin ilmi kuru ekmek gibidir” sözleriyle alimler zümresinin dikkatini de çeker.

*Bayezid'i evliya
Büyük söz söylemiş
Şeyhi olmayan insanın
Şeyhi şeytandır demiş*

*Ensariler de söylemiş
Tarikatsız bir âlim
Kuru ekmek ilmi misali
Tariksiz olmaz kâmil*

*Tarikata girmeyen
Aşılanmamış ağaç gibi
Herkes oldu vacip
Evliyalar emretti²¹⁶*

---

²¹⁵ A.g.e, s. 251.

²¹⁶ A.g.e, s. 252.

Diğer bir dörtlükte ise tarikata girmeyenlerin de imanı “*tamamdır*” der. Ancak bu kişiler velileri dost edinmediği için ahirete yalnız gider. Fakat girenlerin mükafatından biri de ‘Ehli-Beyt’in şefaati ve onların bu aşıklarını ahirette bekleyip önderlik yapmasıdır şeklinde açıklar.

Bütün evliyalar söylemiş

Şeyhsiz terbiye olmaz

Gece gündüz yüz sene

Okusan yine olmaz

Şeyh bulunmadığı bir yerde

Gurbet vaciptir çık evlat

Kalbini barıştırmak

Şeyh bulursun olmaz helak²¹⁷

Bölümün son üç dörtlüğünde ise Şeyh Efendi bütün tarikatların hak olduklarını ve hepsini kabul etmek gerektiğini söyler. Bunların herhangi birine dil uzatan kişinin imanının kaybolacağını zikreder. Hadisi kutsiye bağlayarak, dervişlere eziyet veren bir kimsenin istediği kadar ibadeti olsun yine imansız olarak gideceğini vurgular.

Bütün Tarik Haktr

İnanmak gerekir

Birine dil uzatsan

İmanın bitmiştir

Evliyalar söylemiş

Dervişe eziyet eder

Bol bol ibadeti olsun

Yine imansız ölüp gider

---

²¹⁷ A.y.

*Şeyh Ahmed, bir Rifâi
İşkodra 'ya isabet oldu
Dua ederim ya Rabbi
İmdatın yetişsin beni²¹⁸*

Zikir halkasının faydaları bölümü on dörtlükten oluşur ve burada müellif ayet, hadis ve evliyalar sözü çerçevesinde Allah'ı zikretmenin faydalarını gösterir.

*Bismillah ile başladım
Allah'ı zikreden kişi
Ne kazandığını söylüyorum
Bu dünyada ve ahirette
Allah Allah ya Rahman
Dertlere ol derman*

*Cennet'ten bir bahçedir
Dünyada zikir halkası
Resul kendi Ümmetine
Allah'ı zikredin dedi²¹⁹*

*Gazaptır dedi Allah
Güçlenmiş bir kalp
Allah'ı zikretmezse
Pişman olur Ahirette*

*Bütün evliyalar
Dereceyi zikirle kazandı
Dinimizi kerametle
Gece gündüz korudu²²⁰*

---

²¹⁸ A.g.e, s. 253.

²¹⁹ A.g.e, s. 254.

Şeyh Ahmed Efendi hadisler ışığında kendi malını sadaka olarak veren ve düşmanlarıyla savaşmanın sevabının zikrin sevabına ulaşamadığı görüşündedir. Ehl-i zikir melekler tarafından ziyaret edilir ve Allah'ın rahmetiyle belalardan korunur. Devamında, bir kişi kalbini temizlemeden ona ibadet fayda vermez der. Çünkü Hz. Peygamber (s.a.v)'in zikir kalbi sükûnete erdirir hadisi aktarır.

Dervişliğin şartları bölümü yirmi sekiz dörtlükten oluşur ve her dörtlüğün satır başı alfabe sırasına göre yazılmıştır. Her dörtlüğün sonunda *Seyyid Ahmed Rifâî* ismi nakarat tarzında konulmuş oluyor. İlk on iki dörtlükte şeriatin esasları anlatılmıştır.

Tekmil olursun şeriatta

Sonra girersin tarikata

Evliyalar dediği gibi

Seyyid Ahmed Rifâî

Gerçek müsliman olmak

On makamdır dediler

Allah'a getir iman

Seyyid Ahmed Rifâî²²¹

Sonraki dörtlüklerde şeriatin şartlarından bahsedilir, namaz, zekât, ramazan, hac ve helal ile yetinmek ve haramlardan kaçınmanın ehemmiyeti anlatılır. İnsanların kendi haklarını korumak amacıyla düşmanlarıyla savaşmasının gerekliliğini aktarır ki bundan cihat duygusu akla gelir.

Dalalet dünyada iken gider

Şeyhe tabi olursan eğer

Onu daima ol sever

Seyyid Ahmed Rifâî

---

²²⁰ A.g.e, s. 254.

²²¹ A. g.e, ss. 255-256.

*Şeyhin görünürse durgun
Hayf ve recada bulun
O zaman dersin kurtuldum
Seyyid Ahmed Rifâî*

*Kimseye zulüm etme
Kimseye de küfretme
Evliya olmak istersen
Seyyid Ahmed Rifâî²²²*

*Onda alamet olur
Gerçek derviş hak budur
Bu dünyayı sevmez olur
Seyyid Ahmed Rifâî*

*Gayet çok sarfetmek
Bu şartları eda etmek
Seyyide mesafe katetmek
Seyyid Ahmed Rifâî*

*Bu dünya fesatı
İnsanlığa girmiş oldu
Fani olacağız, düşünmezler
Seyyid Ahmed Rifâî*

---

²²² A.g.e, s. 254.

*Şeyhinin işlerinden
Razi olan kişi
Keramete yetişti
Seyyid Ahmed Rifâî*

*Ben bir şeyhim Rifâî
Yalvarıyorum ilel Hadi
Pirimin bayrağına girmeyi
Seyyid Ahmed Rifâî²²³*

Şeriatın şartlarından sonra tarikatın alametlerini anlatırken müellif insanların sıfatını değiştirmesine önem verir. Derviş bu yolda yürürken korku ve ümit arasında olmalı ve şeyhinin ona verdiği görevlerine itaat etmelidir. Bu dünyaya fazla bağlı olmayacağı ve kimseye hakaret ve zulüm etmeyeceği konusunda söz verir. Ayrıca Şeyhe Allah'tan kaynaklanan ve bir sevgi besleyecek ve onu hiçbir zaman üzmemelidir.

“Semer sesi” veya “Hocalara ait İlahi” bölümü alfabe sırasına göre yazılmış ve yirmi sekiz dörtlükten oluşur. Konu itibariyle Şeyh Ahmed Efendi şirlerini o dönemde yaşayan tarikat ve dervişlere karşı çıkan hocalara karşı yazmıştır.²²⁴ Onlara göre dervişler Hz. Peygamber (s.a.v) 'in sünnetini bozmuş insanlardır. Bu tarikatlara girmek haramdır. Müellif hem kendi yolunu savunur hem de ara sıra taklitçi hocaları satirik bir üslup ile hedef alır.

*Bütün biz dervişler
Allah'a inandık
Hadis ile Kur'an
Hiç şüphe olmadan

Allah emretti*

---

²²³ A. g. e, ss. 257-259.

²²⁴ Burada söz konusu olan Nuh Anamali ve Hfz. Yusuf Kelmendi' den bahsedilir.

Herkes Kur'an'a ilişsin

Ondan gayri olan

Şeytana can verdin

Kabir hayatında

Cevap vermek gerek

Bu sırları öğrenmek

Tarike girmek gerek²²⁵

Hanbel ve Şafii

Malik ve İmam Azâm

Hepsi tarike girdi

Sen de dersin " Benim İmam "

O imam halkına

Tarikata ben girdim

Bu ömrüm son iki sene

Kurtuldum demişti

Bir ilahiyle seslendi

Avamı uzaklaştırdı

Tarike girmeyin dedi

Ahirete kör götürmek istedi

Bütün tarikatlar

Allah'ın yollarıdır

---

²²⁵ A.g.e, s. 258.

*Mehdi mezhebi dâhil
Resulün mirasıdır*

*Selamet bulamazsın
Kalu Bela 'yı öğrenmeden
Eşşek gibi yatıp uyursun
Uyutulmuşsun İblisten*

*Hayvan gibi sırtındaki
Semeri göremez
Dervişlere hakaret eder
Kendisi Dinden çıktığı bihaber*

*Ben bir Şeyhim Rifâî
Ehli Beyt'e âşığım
Nesillerce Alevi*

Fetih Devrine yetiştim²²⁶

Allah ile vuslat bölümü on bir dördlükten oluşur. Şeyh Efendi burada kısaca Allah'ın subutî sıfatlarından bahseder. Müellifin birinci dördlükte ifade ettiği gibi bundan maksat zikri anlamak ve bunun sırrını görmektir. Şairin ifadesiyle “ *Senden başka yok, bizim azalarımız ancak Seni çağırır*”. Yani gök ve yer arasındaki her şey Allah'ı zikrettiği gibi, vücudumuzdaki her bir uzuvda O'na zikirle yönelir.

*Allah Allah deriz
Senden yok başka
Her bir azamız
Yönelir Sana aşkla*

---

²²⁶A. g. e, ss. 267-272.

*Semi Allah deriz
Allah işitir
Korkmadan yapış
Tanrıya sen*

*Allah Hay demek
Tanrı Diridir
Ona iman ettik
Bizi ihya etmiştir*

*Basir Allah de
Görür o Allah
Senin gözünle gör
Cemalini billah²²⁷*

*Kadir Allah deriz
Kudret Onun elinden
Sen halimize bak
İbret al bizden*

*Murid Allah dersin
İstediğini murad eder
Bu gök yüzünü
Her tarafa çevirir*

Alim Allah deriz

---

²²⁷ A.g.e, s. 260.

*Allah her şey bilir
İlmimizi mizan eyle
Bak ne kadar gelir*

*Kelîm Allah deriz
Sessiz konuşur
Dillerimize bak
Tercüman olmuştur²²⁸*

*Allah Hâlik'tir
Her şeyi yaratır
“Hû ey âşık” çağır
Sır sana açılır*

*Bir İşkodrevî Şeyhiyim
İlimde çabalamaya
Allah murâd etmiş
Bu Tarik yayılmaya²²⁹*

Dervişlere nasihat bölümü on beş dördlükten oluşur. Burada müellif şeyhin önemini ve ona nasıl bağlanması gerektiğini gösterir. İlk dördlükte Şeyh Efendi söze şöyle başlar: “*Bütün dervişlere bir nasihat vermek için izin aldım*”. Her dördlükte ikinci satır “*Eyvallah, İl-Allah*”, dördüncü satır ise “*Hay-Hay-Hû*” nakarat kısımları yer alır. Devamında “*Bir sır söylemem söylendi, bu yolda ilerlemek isteyenler için*”.

*Şeyh, Allah'ın sırrı
Muhammed-Ali kapısı
Bu kapıyı çalar isen*

---

²²⁸ A.g.e, 261.

²²⁹ A.g.e, 264.

Her Şey kabul görür

Her gün ağla, Allah'a dua et

Bu kapıyı çalmadan, nur olur hasret

Şeyh senin için Tliptir

Allah'a her Şey ister

Şeyhten Şeyhe talep gider

Allah her Şey kabul eder

Şeyhe ne kadar çok yaklaŐtıysan

O kadar çok ykselmiŐsin

Őeyhine teslim edersen ruhunu

Semalarda gezdiren huzurunu

Semalar ve cenneti gezersin

Her yerde kendi Őeyhini nazar edersin

Vallahi, böyle "De" bana dendi

Buna yapıŐan, suyun üzerinde gezdi

Şeyhin gölgesi olan kişi

Bu dünyada ahlakı elde etti

Şeyhe itiraz edersen eğer

Şüphesiz, iki hayatın mahvolur gider

Şeyh Ahmed İŐkodrevi

Bu tavsiyeyi vermesi sylendi²³⁰

---

²³⁰ A.g.e, ss. 278-280.

Acayip bölümü yirmi altı bent oluşur ve her bentin sonunda aşağıdaki nakarat yer alır:

Muhammed Ali

Allah'tan bir sır

Onun aşkına yandım

Ya Rabbi salat eyle

Muhammed-Ali ve Ailesine

Bu bölümde Şeyh Ahmed Efendi kendi manevi merhalelerinden bahseder. Müellifin ne anlatmak istediğini anlamak biraz güçtür. Bölümün ilk altı kısmında müellifin bir aşk haline girmesi ve kendine keşfin açılmasından söz edilir. Yedinci kısımdan on üçüncü kısma kadar ise mecazen hayvanlara yolculuk ve sıfatın değişmesinden bahsedilir. Burada reenkarnasyon görüşünü savunan bazı Rifâî ve diğer tarikatların dervişlerine cevap verilir.

Allah ile başlarım

Dinle ne anlatırım

Acayip bir şey rastladım

Tefekkür içinde

Mürakabe ettim

Yolculuğa çıktım

Aşk beni kapladı

Yandım kavruldum

Gördüğümü unutmuyorum²³¹

Bir ayna verdiler

Kendine bak dediler

Kayboldum bir daha görmediler

---

²³¹ A.g.e, s. 270.

*Perdem açılınca
Salyangoz oldum
Güneşi sır olarak gördüm*

*Ben köprü olunca
Görecek gözüm kalmadı
Bir ayna açıldı*

*Biber ben yedim
Çekirge idim
Lâl oldum*

*Hayvanlara girdiğimde
Çok çile çektim
İnsana yetişmeye²³²*

*Bu devrî eşyayı
Burada nazar edersin
Tenasüh olmaz*

*Bu hayatta iken
Mertebeyi istersen
Gir kendin gör*

---

²³² A.g.e, s. 274.

*İnsan ölünce
Hiç ümit etmez
Bir daha buraya dönmez*

*İnsan-i kâmil olarak
Allah beni getirdi
Kâğıt gibi iki kanat da bana verdi²³³*

*Rabbim bir nur verdi
Birçok sır bilmeyi
Birçok insan da hayret etti*

*O âleme beni çıkardı
Semalara yükseltmek için
Cennette de gezdim*

*Âlemi Berzah
Herkes derdi Allah
Bana kalmadı tamah*

*Kâinatı gördüm
Hepsi evliya
Kimseyi ayırt edemedim*

---

²³³ A.g.e, ss. 284-289.

*Kâinatı hay derken
İşittim sağır değilim
Allah beni nurlandırdı*

*Hakikaten söylüyorum
Çok yaşlı idim ben
Akılla bulunmaz bu iş*

*Birçok kişi burada şaştı
Ne konuştuklarını bilmediler
Akılları yetişemediler*

*Arş-ı Ala altında
Yerimi gördüm
Orada Şeyh oldum*

*Âdem çamur iken
Ben şeyh idim
Allah bizi affetsin*

*Güneş hayatta değildi
Ben şeyh iken
Bu hak sözdür*

*Şeyh Ahmed izah eder
Bilmiyorum kim idrak eder*

*Allah bize yardım eder*²³⁴

Son olarak “*Tanrı’dan, Tanrı ile, Tanrı’ya Dua*” bölümü on dört dördlükten oluşur ve alfabetik sıraya göre yazılmıştır. Burada Şeyh Ahmed Efendi kendi misyonunun farkında olarak Allah’tan merhamet ve kolaylık ister. Ona göre bu hizmet baştan sona kadar içinde bulunduğu milleti uyandırmak ve Allah’a götüren yolu kolaylaştırmak içindir. Müellif, kendisini Allah’ın sırdaşı olarak kabul eder. Bu sırları insanlara öğretme ve gösterme çabasında olduğunu ve insanın bu sırlara ancak bir şeyhin terbiyesinde vakıf olabileceğini belirtir. En başta bu yolu ve muhtevasını insanlara nasıl öğreteceğim derdiyle dertlenirken diğer tarafta kendisinin ifade ettiği gibi Allah bizzat ona öğretmiştir. “*Diğer insanlar boşuna yorulmasın, bunlar akılla çözülecek ve idrak edilebilecek şeyler değil*” der. Yukarıda ifade edildiği gibi ancak bir mürşidin terbiyesinde iken elde edilebilir. Allah insanı yarattığında onu gözleri dumanlı olarak yarattı. Bizim görevimiz ise bu görüntüyü netleştirmektir.

Elif- Allah gönderdiğin

Bu fakire merhamet eyle

Be- Salih amelde iradeliyim

Bu Arnavut’u irşat etmeye

Te- Sen beni gönderdin

Bu memlekete ışık uyandırmaya

The-Durmadan davet ettim

Gece gündüz sabrederim

Ze- Allah böyle emretti

Bu hayatta sır görmeyen

Sin- Amâ gibi körlenir

Onun kurtuluşu geç gelir

---

²³⁴A. g. e, ss. 284-287.

*Dad- Gözleri dumanlı
Allah insanı yarattı
Ta- Şeyh sana ledün verir
Kalem kudreti ele gelir*

*Gayn- Yazmaya cüret ettim
Allah'a bu ilahiye
Fe- İdrak etme gücünü
Onlara ver ya Rabbi*

*Nun- Resul-i Kibriya
Aliyi vekil-i sır etti
Vav- Şeyhten şeyhe bugüne
Bu sırlar bize geldi*

*He- Ya Rabbi Sen Hâdî'sin
Hem de Kudret sahibisin
Ye- İşkodra'da hizmetkârım
Bize nur saç ey Muhtarım²³⁵*

---

²³⁵A.g.e, ss. 299-301.

SONUÇ

İslam, XIV. yüzyılda Arnavutluk'a ulaşmış ve izleyen yüzyıllarda bölgenin belirleyici unsurlardan biri olmuştur. XIV. yüzyılda başlayan Müslüman toplumun oluşumu, XV. ve XVI. yüzyıllarda izlenen iskân politikasının bir sonucu olarak Osmanlı kültür ve medeniyetinin bölgeye yerleşmesinin ardından hız kazanmıştır. Fethedilen bölgelere Anadolu'dan getirilerek yerleştirilen Müslümanlara, daha sonraları siyasi, sosyal, kültürel ve ekonomik sebeplerle ihtida ederek islamlaşan Arnavut, Boşnak ve diğer Slav asıllı müslüman topluluklar katılmıştır. Osmanlı iskân politikası ve bölgede yapılan dini, sosyal ve kültürel yapıtlar, kısa sürede Arnavutluk'u mamur kılmış ve bölgede Müslüman toplumun oluşumuna zemin hazırlamıştır. Sarı Saltuk benzeri sufi ve dervişlerle zenginleşen dini hayat, kısa sürede Balkanlar'da farklı etnik kökenden insanların Müslüman olmalarına katkı sağlamıştır. Arnavutluk'ta Müslümanların sayısının artmasında ve hâkim unsur olmalarında Osmanlı İmparatorluğunun bölgede sahip olduğu siyasi, askeri, iktisadi, sosyal ve kültürel nüfuz da önemli bir etken olmuştur. XIX. yüzyılın sonuna kadar Müslümanlar bölgede hâkim unsur olarak varlığını sürdürmüştür.

Tarikatlar, bu islamlaşma sürecinin ana unsurları oldukları için gelişmelere paralel bir şekilde yayılmıştır. Çalışmamızın konusu olan Rifâîliğin Arnavutluk'a girişinin 1600'lü yıllarda olduğu tahmin edilmektedir. Çünkü kesin "girişten" bahsetmek için elimizde belge bulunmamaktadır. 1600'lü yıllarda tespit edilen ilk Rifâîlik izleri, Derviş Nâga isimli iranlı zata nispet edilmektedir. Bu zat o zaman İran'dan ticaret yoluyla gelip Durres (Draç) şehrinin İşim köyüne yerleşmiştir. İkinci tespit, 1692'de Evliya Çelebinin Elbasan şehrini ziyareti sırasında, orada yaşayan Rifâî şeyhi Hasan Babayı kaydetmesidir. Üçüncü tespit ise 1850 yılında Elbasan şehrinde yaşayan Şeyh Ali Rıza Naîlî'dir. Şeyh Ali Rıza Efendiye göre ailesi rifâîlik geleneğine sahiptir. Demek ki bu ailede Şeyh Ali Rıza'dan önce de Rifâî şeyhlerinin yaşama ihtimali söz konusudur. Osmanlı döneminin son yılları (1900'lerden sonra) ve Arnavutluk'un Bağımsızlığından sonra 1967'de dinin yasaklamasına kadar tekkelerde hizmet veren rifâî şeyhlerinin hayatı anlatılmıştır. Bulduğumuz belge ve dokümanlara göre, yaptığımız mülakatları neticesinde Arnavutluk'ta tanınan on şeyh hakkında bilgi verilmiştir.

Çalışmamızın temel konusu olan Şeyh Ahmed İşkodrevî hayatı ve eserleri ile ilk defa Türkiye’de tanıtılmıştır. Onun şahsiyeti öğretmen, imam ve şeyhlikten oluşmaktadır. Batılı araştırmacılar: Clayer, Elsie, Hasluck, bilgi verirken ona değinmişler de bu sadece yüzeysel bir şekilde olmuştur. Şeyh Ahmed Efendinin eserlerini tanıtırken günümüze ulaşan dört manzûm eser ele alınmıştır. Bunların içinde üçüncü eser olan “Kâinat Nûru” adlı eserine ulaşamadık.

Arnavutluk’ta çok canlı olmasa da tekkeler ve tarikatlar varlığını sürdürmektedir. Günümüzde ülkenin genelindeki tekkelerin sayısına ilişkin elde kesin veriler mevcut değildir, tekke olup olmadıkları tartışmalı olan mekânlar da mevcuttur.

Sonuç olarak tarikat ve tekkelerin dini, ilmi, sosyal ve kültürel alanlardaki faaliyetlerinin yukarıda ifade ettiğimiz diğer unsurlarla birlikte Arnavutluk’ta Müslüman toplumun oluşumuna önemli bir katkı sağladığı söylenebilir.

EKLER

Ek 1.1. Şeyh Ahmed İškodrevî

236

---

²³⁶ (Adrian Uraj arşivi).

237

238

---

²³⁷ İškodra Rifâi Tekkesinde asılı resim.

²³⁸ Bujar Shehu Arşivi.

239

240

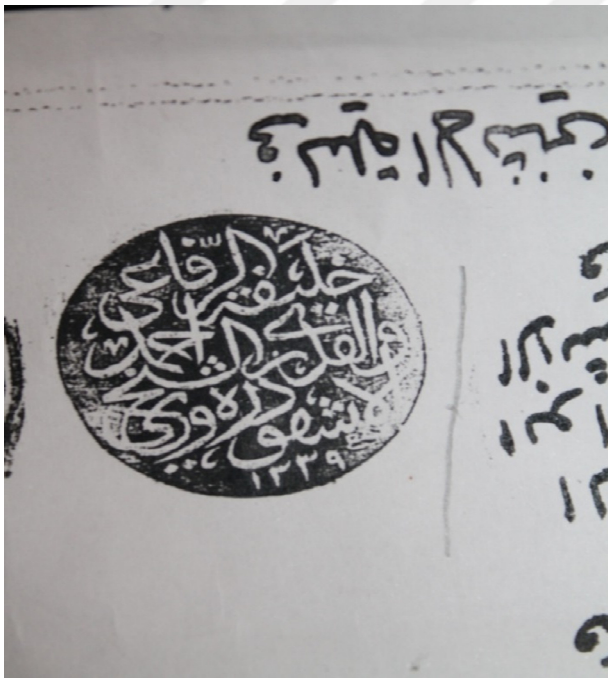
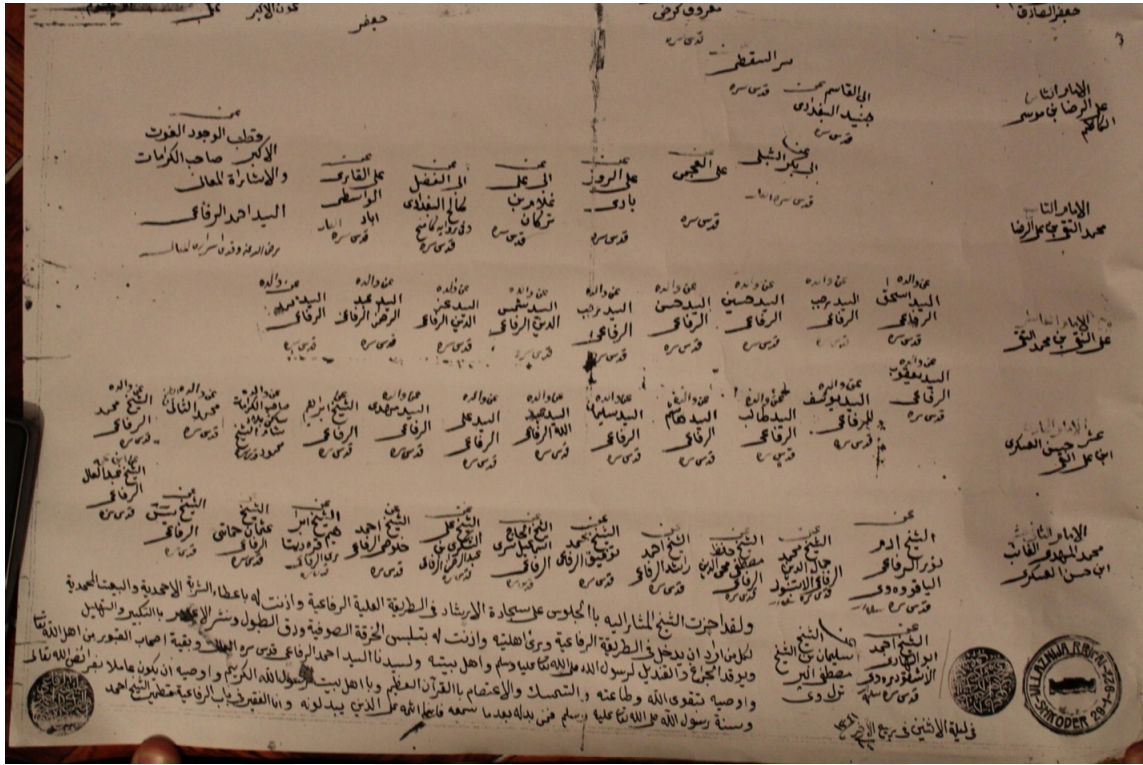
---

²³⁹ Bujar Shehu arşivi.

²⁴⁰ Şeyh Ahmed İşkodrevî'nin türbesi.

Ek 1.2 İcazetnâme.

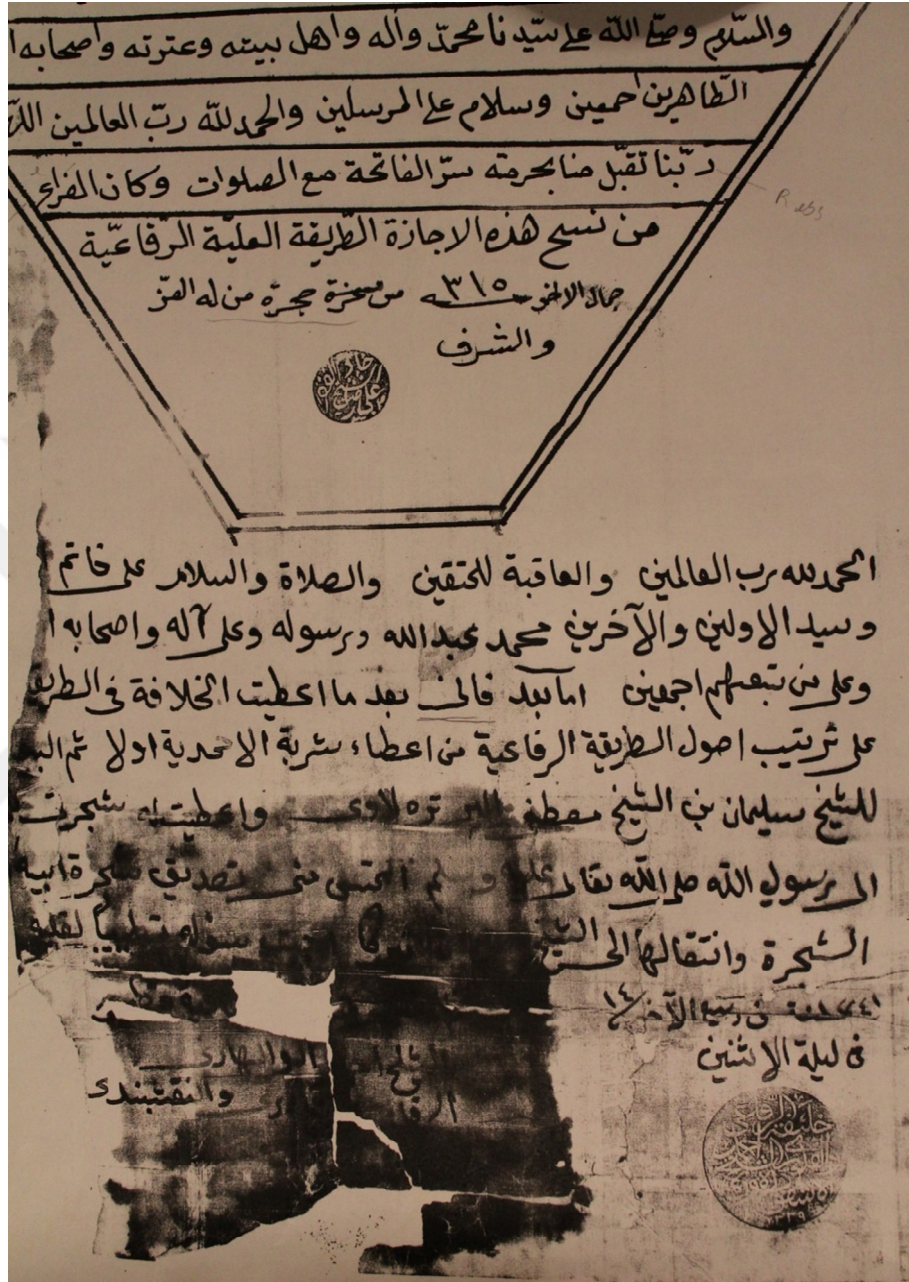

241

242

241 Şeyh Ahmed İskodrevî'nin Şeyh Süleyman Petrelevî'ye verdiği icazetin son bölümü. Şeyh Kemeleddin Reka özel kütüphanesi.

242 Şeyh Ahmed'in özel mühürü: "Halifetu'r-Rifâiyye vel-Kadiriyye Şeyh Ahmed İskodrevî" H. 1339.

²⁴³ Şeyh Süleyman Peterelevî'nin babasının icazetnamesinde yer alan Şeyh Ahmed'in yazısı: (yazının solunda yanık olan kısım) "Şeyh Ahmed Ebu'l Hâdî er-Rifâi el- Kâdirî ve'n Nakşibendî".

463

J. J. 1
Zyres Sherjatit me "Vend."

Si mbas protokollet te "Amdes Federates Prifij", emrat e kerkimeve prej Z. meq. durbalibit jane 135 (tj. 91 meq. e triubhet e pes) te regjistrueme e rregullibit, e te pa regjistrueme aprope si mativisht burra, gra, Femi jane 50 (pesidhet).

Per me' esht se ajo Zyre ka me pas mevoj si per Zyre e rregullit, rreanaribit rreanaribit e si per ju bajin meq. ditë e dhe rreanaribit e personaribit te degave q. m'vares, e te rreanaribit prej 185 saj. Kyje q. vares si pasht rreanaribit.

Legat e Kyje Federates si Shkrores;

- 1) Tirane
- 2) Petrel
- 3) Vore e (Tiranes)
- 4) Kume
- 5) Vlone
- 6) Berat
- 7) Dush
- 8) Gjinokaster
- 9) Kone
- 10) Kllasan
- 11) Kowaj
- 12) Durres
- 13) Berat : (Vlone)

/-

- 14) Mavrovë e (vlonës)
- 15) e burasali e (Fepeloni)
- 16) Bamsi " (")
- 17) Vitellë " (")
- 18) Lopeni " (")
- 19) Jopqin
- 20) Hrasniqe =
- 21) Lamoni
- 22) 'Kuntelush' i (vlonës)
- 23) Praga
- 24) 'Perma Cokë' i (Lushnjë)
- 25) Lushnjë
- 26) Tivri =

Shprehim si për shprehje, se
 të cilat vish të cilat se janë të
 të cilat prej e kësaj obetimit Prigodinë
 të tjera të cilat që mund të jenë me
 shprehje, si mund të jenë me
 Republika të cilat prej të cilat
 Rësat të cilat qëndrojnë.

Shprehje 13/9. 1926

Shprehje Federativ
 Si të cilat qëndrojnë
 Shprehje Ahmed

²⁴⁴ Arnavutluk'ta Şeyh Ahmed'in yönetiminde bulunan Rifâî Tekkeleri. 1926. Arnavutluk Devlet Arşivleri.

LISTA E KRYEPRESAVE, PRISAVE TEGJEVE E ZAVLEAVE

R. C. Cini

Kr. No.	Emri e shpallur	Titulli	Vendi i kones me Kavijon.
1.	Sheh Ahmet Gjirafai	Kryepres	Prizren
2.	H. H. ALI	Prisat	Teghe e Shkodrës
3.	Sh. Adem Xhelat	Prisat	Kosovë Shijak
4.	Sh. Dardan Pioneri	Prisat	Kosovë Shijak
5.	Sh. Demir Dervishi	Prisat	Kavajë
6.	Sh. Selman Haxhi	Prisat	Shkup
7.	Sh. Mustafa Pajaziti	Prisat	Prizren
8.	Tejko Haxhiu		Kosovë
9.	Sheh. Haki Haxhiu		Prizren Gjirafait
10.	" " Gjokaj		Prizren
11.	" " Haxhiu		Prizren
12.	" " Haxhiu		Shkup
13.	" " Shagji Lirak		Shkup
14.	" " Gani Shkurt		"
15.	" " Durrës		"
16.	" " Adilaj		Vloca
17.	" " Durrës		Lezhë
18.	" " Gani Shkurt		Prizren
19.	Sheh. Sulajman Haxhi		Prizren
20.	" " Durrës		Vloca
21.	" " Haxhiu		Prizren
22.	Savije Haxhiu		Kosovë
23.	Sheh. Xheir Durrës		Shkup
24.	" " Xheir Durrës		"
25.	" " Xheir Durrës		Kosovë
26.	" " Xheir Durrës		Kavajë
27.	" " Xheir Durrës		Kosovë Gjirafait.

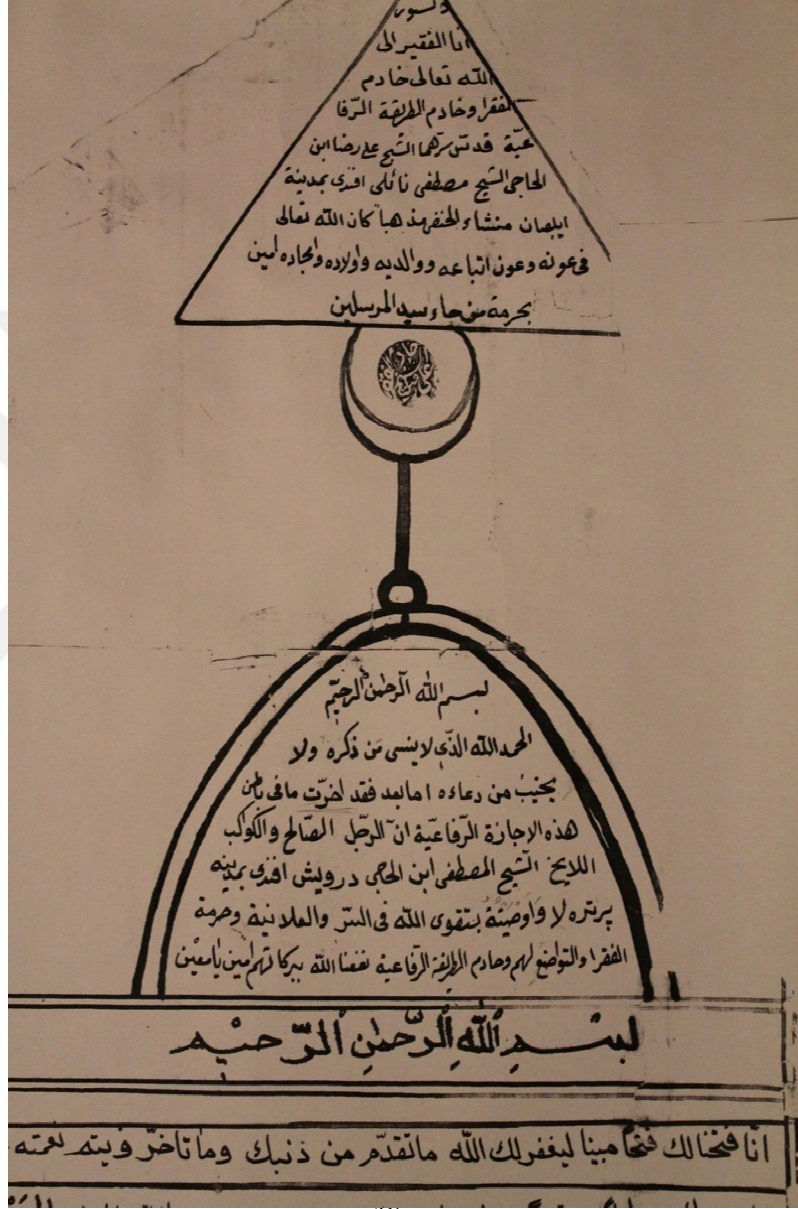

AQSH F/62 V.1950 T.26 1176

²⁴⁵ 1950 yılında Şeyh Ahmed Cinişi tarafından İslam Topluluğu Başkanlığına verilen Rifâi Tekkelerin sayısı ve şeyhlerin durumu ile ilgili bildiri.

Ek 1. 2. 1 İcazetnâme.

²⁴⁶ Şeyh Ali Rıza Nâîlî'nin Hacı Şeyh Mustafa Petrelevî'ye verdiği icazetin ilk kısmı. Şeyh Kemalettin Reka özel kütüphanesi.

ويهد بك صراطاً مستقيماً وينصرك الله نصراً عزيزاً صدق الله العظيم الحمد لله
 الذي جعل اوليائه صفوة خلقه فهم الخلقائه يتأهبون تسلياً بالصلاة عن الشهوات
 وبالطاعات عن اللذات فحبة في قلوبهم مصون لجلال اوتاد الارض وهم اوتاد الجبال
 فيا سعادة من لاقى بركبهم وانتظم في سلوكهم اولئك حزب الله الا ان حزب الله
 هم المفطحون اما بعد فقه طلب منا الرجل الصالح والزناد القارح الشيخ مصطفى بن
 الحاجي درويش بريند وفقه الله لما يحب ويرضاه وجعله من اهل صفوته وحباه
 فالتمس منافتح الباب ووطن فينا الصواب وطلب منا الطريقة الرفاعية فرايناها كامل
 الدين زكي اليقين كامل الاحوال عاملاً بالكتاب والسنة صافي السيرة وخالص
 النية وسالم الطوية فاجبنا له الى ذلك واعطيناه الطريقة الرفاعية واتخذناه ولد
 القلب وخلفناه واذناله اذنا عامماً باقامة الذكر ويخلف وينقب ويدروش
 على طريقة قطب القادريين وبعوث الواصلين الى العالمين سيدي وشيخي ووسلتي
 وديلمي الى الله تعالى الشيخ السيد احمد الرفاعي قدس سره العالی ونور الصيحة
 السامى واذناه ان ينشر الاعلام فوق رأسه ويدى الطبول والكاسات والنزا
 مير ويجلس على السجاده ويقوم الذكر ويضرب بالسبح وقت الاحتيا ويبيع

الدرايش اذنا عامماً وانا الفقير الى الله تعالى خادم الطريقة الرفاعية الشيخ علي رضا بن الهادي
 الشيخ مصطفى نائلي اخذني ايلصاخي واذنت له اذنا عامماً كما اجازني بالطريقة الرفاعية
 اب في الله مغوى الحاجي الشيخ احمد نياري ابن ابراهيم الكريدي والحينوي وهو عن
 الشيخ ابراهيم ابن عبد الله ابن ابراهيم وهو عن الشيخ السيد الحاجي مصطفى قائم
 ابن السيد عبدالقادر الحلي اصله والثافي مذهباً بمدينة صيد الحليته الذي
 خلق نور محمد صل الله عليه وسلم قبل الاشياء تسعة الاف سنة ثم بقي ساجداً

والسلام وصلى الله على سيدنا محمد وآله وأهل بيته وعترته وأصحابه
الطاهرين أجمعين وسلام على المرسلين والحمد لله رب العالمين الذي
ربنا تقبل منا بحرمته سر الفاتحة مع الصلوات وكان الضراء
من نسج هذه الإجازة الطريقة العلية الرفاعية
جمالاً الإجماعاً ٢١٥ من مخزنة حجرة من له الفز
والشرف

²⁴⁸ Aynı icazetin son kısmı.

Ek 1.2. Rifâî Şeyhleri. Şeyh Âdem Roda (1961).

249

---

²⁴⁹ (Adrian Uraj arşivi).

250

---

²⁵⁰ Şeyh Ali Kruya. (1977). İşkodra Tekkesinde bulunan resim.

251

252

253

²⁵¹ Şeyh Ali Kruya efendi dervişleriyle birlikte. İşkodra Tekkesinde bulunan resim.

²⁵² Yakovalı Şeyh Adem Nûrî Efendi, Türbesi Tropoya şehrinde. (Adrian Uraj arşivi).

²⁵³ Şeyh Ali Kruya ve Tiranlı Şeyh Mustafa Reka. 1955. Şeyh Kemaleddin Reka özel arşivi.

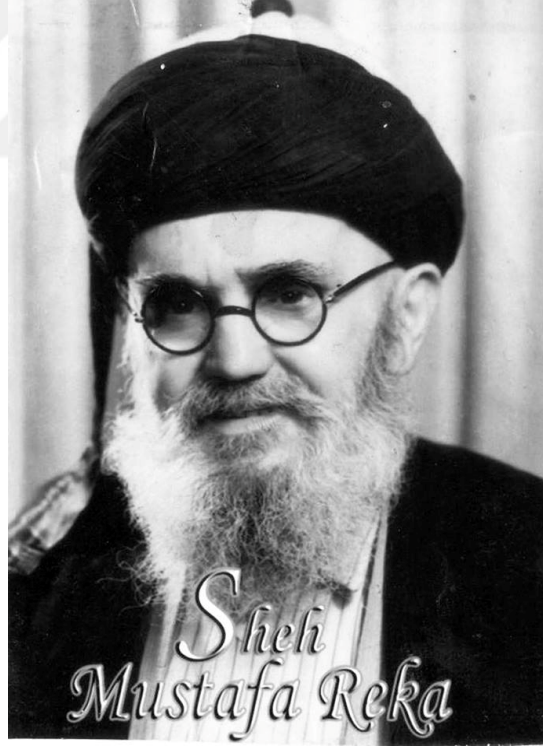
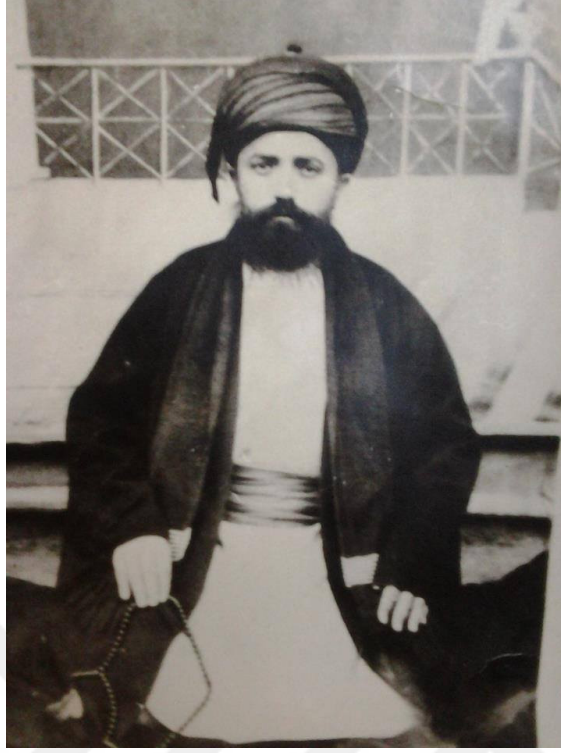

254

---

²⁵⁴ (Sağdan sola) Şeyh Ramazan Pisari, Şeyh Ali Kruya ve Şeyh Selman Bisi. İşkodra Tekkesinde bulunan resim.

---

²⁵⁵ Şeyh Ramazan Pisari.

²⁵⁶ Şeyh Mustafa Reka. Şeyh Kemalettin Reka özel kütüphanesi.

257

258

²⁵⁷ Şeyh Mustafa Reka'nın kendisi çizdiği levhaları: "La Fetâ İlla Ali la Seyfe İlla Zülfikâr".

²⁵⁸ Arnavut Bayrağı şeklinde levha: Ehl-i beyt isimleri.

259

260

261

262

²⁵⁹ Şeyh Mustafa Reka ve Şeyh Ali Pazari (Halveti).

²⁶⁰ Kavayalı Şeyh Demir Kazazi. (Adrian Uraj arşivi).

²⁶¹ Şeyh Yunus Metâni. (Adrian Uraj arşivi).

²⁶² Şeyh Ömer Dibra. (Adrian Uraj arşivi).

263

264

265

²⁶³ Şeyh İsa Uruçi. (AdrianUraj arşivi).

²⁶⁴ Şeyh Yunus Metani dervişleriyle beraber şiş kullanırken. (Adrian Uraj arşivi).

²⁶⁵ (Sağdan sola) Şeyh Mustafa Reka, Şeyh Ahmet Cinişi, Şeyh Ali Hormova (halveti), Şeyh Muharrem Mitrovisa (Saadi) ve Şeyh Süleyman Pasmaca. 1959. Şeyh Kemaleddin Reka özel kütüphanesi.

266

267

²⁶⁶ Şeyh Ramazan Pisari ve sol tarafta Şeyh Adem Roda dervişlerle birlikte.

²⁶⁷ Şeyh İdriz Kruya dervişleriyle birlikte, Komünizmden sonra dergah açılışı. 1994.

268

269

²⁶⁸ Şeyh İdriz Ali Kruya. (v. 2011).

²⁶⁹ Şeyh Ali Kruya'nın dervişleriyle inşa ettiği İşkodra Rifâî Tekkesi. Karşısında Şeyh Ahmed İşkodrevî'nin türbesi bulunuyor. (Adrian Uraj arşivi).

270

271

---

²⁷⁰ Işkodra Tekkesinin tevhiðhânesi, mihrap kısmı. (Adrian Uraj arşivi).

²⁷¹ Rifâi dervişleri. 1911.

KAYNAKLAR

- Ahmed Rifâî, **El-Burhanu'l-Müeyyed**, çev. Sıdkı Güllü, İstanbul, 1997,
- Ahmed bin Celâl el Mısrî, **Celâu's- Sadâ fi Sîreti İmâm'il- Hudâ**, çev. Hayrı Kaplan, Ankara, 2004,
- Ali M. Basha, **İslami Gjate Shekujve ne Shqiperi**,(Asırlar boyunca Arnavutluk'taki İslam), Tirane, 2000,
- Arkivi Qendror Shteteror i Republikes se Shqiperise,
- Arnavutluk İslam Topluluğu, **100 Personalitete Shqiptare te Kultures İslame te Shek. XIX-XX** ,(XIX-XX Asrın İslam Kültürünün 100 Arnavut Şahsiyeti), Tirane, 2013
- Enver Behnan Şapolyo, **Mezhepler Ve Tarikatlar Tarihi**, Elif Kitabevi, İstanbul, 2006
- Faik Luli, İslam Dizdari, Nexhmi Bushati, **Ne Kujtim Te Brezave**, (Nesillerin Anısına), Shtypshk. Rozafat, Shkoder, 1997
- Faik Luli, İslam Dizdari, **Mevludet ne Gjuhen Shqipe**, (Arnavutça Mevlütleri), sh botuese. "Camaj-Pipa", 2002
- Faik Luli, Bujar Shehu, **Jeta dhe Veprimtaria e Sheh Ahmed Shkodres**,(Şeyh Ahmed İşkodra'nın Hayatı ve Faliyeti), Shkoder, 2004
- Fatime Reçi, **Te Dhena mbi Jeten e Sheh Ahmed Shkodres**,(Şeyh Ahmed İşkodra'nın Hayatıyla ilgili bilgiler)
- Fejzi Zaganjori, **"Hafiz Isa Uruçi, i Njohur si Derviş Isaja"**, Gazeta. Drita İslame, Mart, 1997, No. 5-6 (112-113), Zilkade. 1413
- Hamdi Bushati, **Shkodra dhe Motet**, (İşkodra ve Zamanlar),1998, İşkodra
- Hüseyin Vassaf, **Sefine-i Evliya**, haz. Mehmet Akkuş, Ali Yılmaz, Seha neşriyat, İstanbul, 1990
- İbn Battuta, **Seyahatnâme**, çev. A. Sait Aykut, Yapı kredi Yay. İstanbul, 2004
- Kenan Rifâî, **Ahmed Rifâî, Hayatı ve Özellikleri**, Divan Matbaası, İstanbul,
- Ken'an Rifâî, **Ebu'l Alemeyn Seyyid Ahmed Rifâî**, Yay. Hzn. Mustafa Tahralı, Cenan Vakfı, İstanbul, 2008

Metin İzeti, **Balkanlar'da Tasavvuf**, İnsan Yay., İstanbul, 2013

Mustafa Tahralı, **Rifâiyye, Türkiye'de Tarikatlar: Tarih ve Kültür**, ed. Semih Ceyhan, İSAM Yay., İstanbul, 2011

Öngören, Reşat, Arnavutluk'taki Tasavvuf Faaliyetlerin Karakteri, **Balkanlarda İslam Medeniyeti İl Milletarası Sempozyumu Tebliğleri**. Tiran, Arnavutluk, 4-7 Aralık 2003, İstanbul 2006.

Skender Roda, **Bab Sheh Adem Roda Patriot i Rilindjes Kombetare**, (Baba Sheyh Adem Roda Milli ve Canlanma Vatanseveri), Mart 2014

Smajl Bala, Blendi Alushi, **Institucionet Islame Te Shkodres**, (İşkodra İslamî Müesseseleri), Millenium i Ri, Shkoder, 2011

Shejh İsmail Aga, **Tarikati Saadî, Vendet e Shenjta Shqipetare**, (Saadi Tarikatı, Arnavutluk'un Kutsal Mekanları), 1995

Shejh İsmail Aga, **Tarikati İslamik Saadî**, (İslamî Saadî Tarikatı), Euro Rilindja, Tirane, 1996

Şeyh Adem Nûri Yakova, **Principe e Rregulla te Dervishizmit, (Erkânnâme-i Rifâiyye)**, Yakova, 2000,

Şeyh Kemaluddin Reka özel kütüphanesi.

Şeyh Kemalüddin Reka, **İlahi, Sheh Mustafa Reka**, Tirane, 2013,
Şeyh Mustafa Kabûlî er-Rifâî, **Kenzü'l Esrar**, çev. Mehmet Bayrak, İstanbul, 2001

Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı,

Yunus İbrahim es-Samarrâî, **Seyyid Ahmed Rifâî, Hayatı ve Eserleri**, çev. Münir Atalar, İstanbul, 2013

ÖZGEÇMİŞ			
Adı, Soyadı	Adrian		URAJ
Doğum Yeri ve Yılı	Shkoder		14.11.1984
Bildiği Yabancı Diller	İtalyanca		Yüksek
ve Düzeyi	İngilizce		Orta
	Arapça		Orta
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	1999	2004	Shkolla Teknike "ARBEN BROCI" - SHKODER/ ARNAVUTLUK
Lisans	2008	2012	Uludağ Üniv. İlahiyat Fakültesi - BURSA /TÜRKİYE
Yüksek Lisans	2012	2016	U.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü
Doktora			
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.			
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar	Balkan Araştırma Derneği - Bursa		
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayınlar:			
Diğer:			
İletişim (e-posta):	zeus84@windowslive.com		
	Tarih	25. 01. 2016	
	İmza		
	Adı Soyadı	ADRIAN URAJ	